

ชีวประวัติของผู้นำศาสนา

ส่วนที่ 1

มองผู้นำศาสนาผ่านมิติขบวนการเคลื่อนไหวทางสังคมรูปแบบใหม่

การนำเสนอชีวประวัติของผู้นำศาสนา โดยส่วนใหญ่มักมุ่งเน้นวิเคราะห์ที่บุคลิกภาพ ซึ่งทำให้ทราบถึงปัจจัยที่นำไปสู่การเป็นผู้นำของเขา ตลอดไปจนถึงการทำงานของเขา ซึ่งนำไปสู่ความสำเร็จในฐานะผู้นำได้ แต่วิทยานิพนธ์ฉบับนี้มุ่งวิเคราะห์ถึงผู้นำศาสนาในมิติการเคลื่อนไหวทางสังคม เพื่อนำมาสู่การวิเคราะห์หาสาเหตุของการกระทำที่เป็นความรุนแรงที่เกิดขึ้นในจังหวัดชายแดนภาคใต้ ว่ามีส่วนสัมพันธ์กันกับผู้นำศาสนาไม่น้อยเพียงใด แม้ว่าผู้นำทั้งสองท่านที่นำมาศึกษาในครั้งนี้จะมีอาจเป็นตัวแทนของผู้นำศาสนาได้ทั้งหมด แต่ก็ทำให้เห็นแนวคิดของผู้นำศาสนาที่มีความเข้าใจในศาสนาอิสลามอย่างแท้จริงและอาจเป็นตัวสะท้อนแนวคิดของผู้นำศาสนาคนอื่นๆที่มีความเข้าใจอิสลามไปในทิศทางเดียวกันได้ โดยลดความเคลือบแคลงสงสัยระหว่างผู้นำศาสนากับรัฐได้ในระดับหนึ่ง

ในการศึกษาครั้งนี้มุ่งเน้นแนวคิดขบวนการทางสังคมในรูปแบบใหม่ ซึ่งมีพัฒนาการมาจากขบวนการเคลื่อนไหวทางสังคมในรูปแบบเดิมที่มุ่งเน้นที่การเรียกร้องของประชาชนต่อรัฐบาลเพื่อการชั่งชั่งอำนาจรัฐ และเกี่ยวข้องกับเรื่องของชนชั้นและฐานะทางสังคม ในขณะที่การเคลื่อนไหวในรูปแบบใหม่มุ่งเน้นที่การเคลื่อนไหวในเชิงวัฒนธรรมและสังคมมากกว่า ตลอดจนเป็นการเคลื่อนไหวเพื่อชูเอกลักษณ์เฉพาะเจาะจงของกลุ่มตนเป็นสำคัญ เช่น การเรียกร้องในเรื่องเพศ ศาสนา ผิวสี เป็นต้น¹

ในด้านทฤษฎีกับการอธิบายปรากฏการณ์ของขบวนการทางสังคมในรูปแบบเก่ามักจะวิเคราะห์ภายใต้กรอบของทฤษฎีมาร์กซิสต์ ซึ่งเน้นความสำคัญที่จิตสำนึก อุดมการณ์การต่อสู้ทางชนชั้นและการฉีกกำลังของชนชั้นซึ่งมีรากฐานมาจากกรรมกรหรือชาวนาชาวไร่²

แต่ในเวลาต่อมาความเจริญก้าวหน้าและการเปลี่ยนแปลงของสังคมโลกทำให้รูปแบบของขบวนการทางสังคมเปลี่ยนแปลงไป มีความสลับซับซ้อนกันมากยิ่งขึ้น ทำให้การอธิบาย

¹ไชยรัตน์ สินเจริญไพฑูริ, ขบวนการเคลื่อนไหวทางสังคมรูปแบบใหม่/ขบวนการเคลื่อนไหวประชาสังคมในต่างประเทศ, พิมพ์ครั้งที่ 2 (กรุงเทพฯ, ภาวะผู้นำ, พิมพ์ครั้งที่ 5, (กรุงเทพฯ : บี เค อินเตอร์พริ้น, 2542), หน้า13.
พ : สำนักพิมพ์วิภาษา,2545), หน้า 17.

²ผาสุก พงษ์ไพจิตรและคณะ วิถีชีวิต วิถีสู้ : ขบวนการประชาชนร่วมสมัย(กรุงเทพฯ:โอ.เอส.พรินติ้งเฮาส์,2545), หน้า 8.

ประการแรก ขบวนการเคลื่อนไหวทางสังคมที่เกิดขึ้นไม่ได้อยู่บนฐานของชนชั้นเดียว อย่างขบวนการทางสังคมในอดีต หากแต่เป็นการตอบโต้ปัญหาและความขัดแย้งใหม่ที่เกิดขึ้น ในสังคมที่วางอยู่บนพื้นฐานความหลากหลายทางชนชั้น

ประการที่สอง เนื่องจากเป็นขบวนการที่มุ่งเน้นกับปัญหาในสังคม แนวโน้มการเรียกร้องและดำเนินการจึงไม่ผ่านทางกลไกของรัฐ เนื่องจากปัญหาความขัดแย้งที่เกิดขึ้นมีความสลับซับซ้อนเกินกว่าที่ระบบการเมืองปกติจะจัดการได้

ประการที่สาม ขบวนการเคลื่อนไหวทางสังคมที่เกิดขึ้นมิได้เรียกร้องเกี่ยวกับผลประโยชน์เฉพาะกลุ่มในกรอบของทฤษฎีกลุ่มแนวคิดเชิงรัฐศาสตร์

ประการที่สี่ เป้าประสงค์ของขบวนการทางสังคมมิได้ต้องการช่วงชิงอำนาจรัฐเหมือนอย่างขบวนการทางสังคมที่มุ่งปฏิวัติ แต่ขบวนการทางสังคมนี้ต้องการสร้างกติกากฎเกณฑ์ชุดใหม่ในการดำรงชีวิต เป็นการช่วงชิงการนำในการสร้างนิยาม/ความหมายให้กับสิ่งที่เรียกร้องต่อสู้³ โดยผ่านทางกิจกรรมต่างๆในขบวนการทางสังคม เช่น การเดินขบวนหรือการสร้างเครือข่ายระหว่างกันในรูปแบบของกลุ่มต่อต้านการทำสงครามนิวเคลียร์ ขบวนการต่อต้านสงครามเวียดนามของนักศึกษา ขบวนการเรียกร้องสิทธิสตรี ขบวนการอนุรักษ์ธรรมชาติ ขบวนการเรียกร้องให้กลับไปสู่ศาสนาดั้งเดิมทางศาสนา ฯลฯ ซึ่งนักวิชาการเรียกขบวนการเหล่านี้ว่า ขบวนการเคลื่อนไหวทางสังคมใหม่(New social movement)⁴

การศึกษาขบวนการเคลื่อนไหวทางสังคมที่เคยเกิดขึ้นในจังหวัดชายแดนภาคใต้มีหลายรูปแบบ ในขณะที่การศึกษาผู้นำศาสนาตามแนวคิดขบวนการเคลื่อนไหวทางสังคมรูปแบบใหม่ ทำให้มองเห็นภาพของขบวนการที่เกิดขึ้นในหลายๆด้าน ซึ่งโดยส่วนใหญ่มุ่งเน้นอยู่ที่ความต้องการสิทธิในทางความเชื่อและการแสดงอัตลักษณ์ความเป็นตัวตนของตนเองออกมาได้อย่างเสมอภาคด้วยความเข้าใจที่ดีต่อกันระหว่างคนในชาติ

ขบวนการเคลื่อนไหวทางสังคมที่เกิดขึ้นในจังหวัดชายแดนภาคใต้มีดังนี้

ในอดีตจังหวัดชายแดนภาคใต้โดยมีปัตตานีเป็นศูนย์กลาง มีความมั่งคั่งทางการค้าและความเจริญก้าวหน้า แต่ถูกรัฐไทยขยายอิทธิพลลงมาทางคาบสมุทรมลายูเป็นครั้งแรกเมื่อในสมัยของพระนเรศวรที่ได้ยกทัพจากอยุธยาไปยังปัตตานี แต่ชาวปัตตานีก็ต้านทานไว้ได้จน

³ ไชยรัตน์ สินเจริญไคฟาร ขบวนการเคลื่อนไหวทางสังคมรูปแบบใหม่/ขบวนการเคลื่อนไหวประชาชนสังคมในต่างประเทศ หน้า 2-3.

⁴ ผาสุก พงษ์ไพจิตรและคณะ วิถีชีวิต วิถีสี่ : ขบวนการประชาชนร่วมสมัย หน้า 8.

กองทัพไทยต้องยกทัพกลับไป และในยุคสมัยต่อมา ก็เกิดการต่อต้านในลักษณะเช่นนี้เรื่อยมา เช่น ในปีพ.ศ. 2175 ในสมัยพระเจ้าปราสาททอง ก็ได้ส่งกองทัพไปโจมตีปัตตานีอีกและชาวปัตตานีก็ได้รวมตัวกับชาวยะโฮร์ต่อสู้จนสามารถขับไล่กองทัพไทยถอยกลับไป

การต่อสู้จากการรุกรานทั้งสองครั้งชาวปัตตานีสามารถต้านทานกองกำลังจากประเทศไทยไว้ได้ เช่นเดียวกับในปีพ.ศ.2176 ซึ่งเป็นปีถัดมา แต่ครั้งนี้ฝ่ายไทยได้ส่งทูตไปเจรจากับบริษัทฮอลันดาให้มาช่วยโจมตีปัตตานี ซึ่งทางฮอลันดามีความต้องการที่จะผูกขาดสินค้าบางอย่าง เช่น ไม้ฝางกับหนังกวาง พระเจ้าปราสาททองทรงสัญญาว่าจะให้ตามคำขอถ้าได้รับความช่วยเหลือจากฮอลันดา แต่เมื่อกองทัพไทยเข้าโจมตีปัตตานีทางฮอลันดาไม่มาช่วย เนื่องจากเดินทางมาช้าเกินไป ประกอบกับการขาดแคลนอาหารจึงถอยทัพกลับไป

และหลังจากนั้นปัตตานีก็ต้องประสบความพ่ายแพ้เป็นครั้งแรก ในสมัยรัชกาลที่ 1 โดยสมเด็จพระราชวังบวรสุทธินาถ เสด็จยกกองทัพหลวงไปปราบปรามทางภาคใต้ในสงครามเก้าทัพ จนเมื่อเสด็จไปถึงเมืองสงขลาก็ได้เสด็จยกกองทัพเรือโดยให้พระยากลาโหมเป็นกองหน้าไปโจมตีเมืองปัตตานี เนื่องจากสุลต่านในสมัยนั้นคือสุลต่านมูฮัมมัดไม่ยอมอ่อนข้อต่อไทย แต่ในขณะนั้นมีคนไทยที่ชื่อ นายจันทองพร้อมกับพรรคพวกอีกหลายคน ซึ่งเข้ามาสืบแผนทางการทหารในปัตตานี ทำตนเป็นผู้ประกอบคุณงามความดีจนเป็นที่รู้จักของสุลต่านมูฮัมมัด จนได้เข้ารับราชการอยู่ในทำเนียบของสุลต่าน และนายจันทองเข้ารับอาสาเป็นหัวหน้าประจำป้อมชายหาด และขอเรือยาวพร้อมด้วยอาวุธปืนใหญ่ สุลต่านได้อนุญาตตามคำขอ ซึ่งนายจันทองได้นำเรือเข้าพบพระยากลาโหม รองแม่ทัพ เพื่อเปิดเผยความลับเกี่ยวกับวิธีการต่อสู้ตลอดจนถึงสถานที่เก็บอาวุธ แล้วตนเองก็หลบหนีไปอยู่ที่เมืองสงขลา

การเปิดเผยแผนการดังกล่าวทำให้พระยากลาโหมรู้ความลับต่างๆ จึงสั่งให้รองแม่ทัพและสนามเพลาะที่ชาวปัตตานีเตรียมไว้ พร้อมกับยกพลขึ้นบก กระสุนปืนเหล่านั้นถูกคนมลายูตายเป็นจำนวนมากและสามารถโอบล้อมชาวมลายูไว้ได้ทั้งหมด และสุลต่านมูฮัมมัดก็ถูกกระสุนปืนของไทยเสียชีวิตลง ส่งผลให้วังสุลต่านและเมืองปัตตานีถูกยึด ส่วนปืนใหญ่ 2 กระบอกที่ชื่อ "ศรีนครา" และ "ศรีปัตตานี" ได้ถูกลำเลียงลงเรือเพื่อนำมาที่กรุงเทพฯ แต่ปืนใหญ่ศรีนคราจมลงทะเลเสียก่อน คงได้เพียงแต่ปืนใหญ่ "ศรีปัตตานี" มาเท่านั้น และทรงโปรดเกล้าฯ ให้จารึกที่กระบอกปืนว่า "พระยาตานี" ซึ่งตั้งอยู่ที่หน้ากระทรวงกลาโหมในปัจจุบัน

ต่อมาในปี พ.ศ. 2334 พระยาเมืองปัตตานีคือ "ตันกูละมีดิน" ซึ่งได้รับการแต่งตั้งจากฝ่ายไทยมาปกครองปัตตานี ได้ส่งสาส์นไปยังกษัตริย์เวียดนามคือองค์เชียงสือ เพื่อขอความร่วมมือกันโจมตีไทยเนื่องจากการทหารของกองทัพได้กระทำต่อชาวปัตตานีและชาวเมืองจนไม่อาจทนต่อการกระทำนั้นได้ แต่สาส์นดังกล่าวก็ถูกส่งต่อไปยังฝ่ายไทย ทำให้ฝ่ายไทยยกกองทัพ

มาโจมตีปัตตานีอีกครั้ง ส่งผลให้ปัตตานีต้องแตกเป็นครั้งที่สองและได้จับตัวตวันภูละมีดีนมาจำคุกไว้ที่กรุงเทพฯ

ในช่วงระยะเวลาที่ผ่านมาได้มีการแข็งขึ้นจากเจ้าเมืองต่างๆจนทำให้กองทัพไทยต้องยกทัพมาปราบปรามอยู่บ่อยครั้งแต่ในที่สุดหลังจากปี พ.ศ. 2334 ไทยก็ได้รับชัยชนะอย่างเด็ดขาดและหลังจากนั้นปัตตานีก็ถูกแบ่งออกเป็นรัฐเล็กๆได้แก่ ปัตตานี หนองจิก ยาลอ สายบุรี รามัน และระแงะ พร้อมกับการแต่งตั้งพระยาเมืองเป็นผู้ดูแลเมือง อย่างไรก็ตามความไม่สงบก็เกิดขึ้นกับจังหวัดชายแดนภาคใต้มาตลอด โดยในปี พ.ศ. 2351 ดาโต๊ะปักลัน พระยาเมืองยะหริ่งร่วมกับ พระยาดรงกานู ชักชวนกันมาตีเมืองสงขลา รัชกาลที่ 1 ได้ทรงโปรดเกล้าฯให้เจ้าพระยาพหลพลเทพเป็นแม่ทัพยกกองลงไปปราบและจับตัวดาโต๊ะปักลันได้⁵

ในสมัยรัชกาลที่ 2 ปีพ.ศ. 2375 พระยาเมืองทั้ง 6 ยกเว้นพระยาเมืองยะหริ่งได้ร่วมกับเมือง กลันตันและตรังกานู ไม่ให้ความร่วมมือกับไทยที่จะยกกองกำลังไปช่วยตีเมืองไทรบุรี จึงปลดพระยาเมืองทั้ง 6 คนออกเสีย

และในปีเดียวกันนั้นพระยาเมืองปัตตานี หนองจิกและรามันร่วมกันยกกองทัพมาตีเมืองสงขลา แต่ก็ถูกกองทัพยกทัพไปปราบจนสามารถจับตัวพระยาเมืองรามันและหนองจิกได้

ในสมัยรัชกาลที่ 3 ปี พ.ศ. 2382 พระยาเมืองปัตตานี หนองจิก ยะลา ได้ร่วมกันยกพลมาตีเมืองจะนะ แต่ได้ทรงโปรดเกล้าฯให้พระยาพิพัฒน์เป็นแม่ทัพยกกองไปปราบจับตัวพระยาทั้งสามคนได้⁶

ในสมัยรัชกาลที่ 5 พ.ศ.2444-2445 เป็นช่วงเวลาที่ถูกเรียกว่า"ขบถร.ศ.121" เมื่อรัฐบาลสยามออกกฎข้อบังคับสำหรับปกครองบริเวณ 7หัวเมือง ข้อบังคับนี้ระบุว่ารัฐบาลจะแต่งตั้งปลัดเมือง ยกกระบัตรเมืองและผู้ช่วยราชการเมืองไปช่วยพระยาเมืองทั้งหลายปกครองตามพระราชบัญญัติปกครองท้องที่ ร.ศ.116 และจะส่งพนักงานสรรพากรไปเก็บภาษีอากรตามระเบียบของกระทรวงการคลังและผู้พิพากษาไปตัดสินตามพระธรรมนูญศาลหัวเมืองร.ศ.114 และจะแต่งตั้งข้าหลวงใหญ่ประจำบริเวณให้ไป"ตรวจราชการทั้งปวงต่างพระเนตรต่างพระกรรณในราชการทุกเมือง หรือราชการที่เกี่ยวข้องกับต่างประเทศเป็นไปโดยเรียบร้อยตามพระราชประสงค์"⁷

⁵ "การต่อสู้ของชาวมุสลิมเพื่อความอยู่รอดในภาคใต้," หน้าเดียวกัน ปีที่2 ฉบับที่3(กรกฎาคม-กันยายน 2547):108-109.

⁶ พระยารัตนภักดี, ประวัติเมืองปัตตานี, (ไม่ปรากฏสถานที่พิมพ์และปีที่พิมพ์), หน้า 37.

⁷ เดช บุญาค, "ขบถ ร.ศ. 121"(ไทยวัฒนาพานิช : กรุงเทพฯ,2524),หน้า 59-60.

เมื่อประกาศใช้กฎข้อบังคับสำหรับปกครอง เจ็ดหัวเมืองในราชกิจจานุเบกษา กระทรวงมหาดไทยได้มีการแต่งตั้งพระยาศักดิ์เสนี(หนา บุนนาค)ไปเป็นข้าหลวงประจำบริเวณ เจ็ดหัวเมือง การเข้ามาประจำตำแหน่งตลอดไปจนถึงการจัดระเบียบการปกครองเช่นนี้ไม่เป็นที่เห็นชอบของพระยาวิจิตรภักดีหรือตงกู้อับดุลกาเดร์ พระยาเมืองปัตตานี ตลอดไปจนถึงการคัดค้านการเข้ามาของพนักงานเจ้าหน้าที่สรรพากร นอกจากนี้ยังเกิดปฏิกิริยาไม่เห็นด้วยของพระยาระแงะ พระยาสาयบุรี โดยตั้งเงื่อนไขว่าจะไม่รับคนไทยเป็นปลัดยกกระบัตร์หรือนายอำเภอ และอ้างว่ากฎข้อบังคับเหล่านี้มิได้ระบุว่าเจ้าหน้าที่เหล่านี้ต้องเป็นคนไทย ทำให้ถูกมองว่าพระยาผู้ปกครองเมืองทั้งหลายนี้ได้คบคิดกันต่อต้านรัฐบาลไทย จึงได้ใช้มาตรการที่เด็ดขาดในการจัดการ เพื่อระงับมิให้มีเหตุการณ์ที่อาจเรียกว่า เป็นกบฏขึ้นได้ โดยดำเนินการตามกฎระเบียบข้อบังคับแห่งเทศาภิบาลและได้แต่งตั้งขุนนางผู้หนึ่งขึ้นมาแทนพระยาเมืองระแงะ และได้บรรจุข้าราชการเข้าปฏิบัติตามกฎข้อบังคับในเมืองระแงะด้วย นอกจากนี้ยังได้บรรจุข้าราชการเข้าปฏิบัติการณ์ในเมืองสาयบุรีโดยมิได้รับการตกลงล่วงหน้าจากพระยาเมืองสาयบุรี ในขณะที่เดียวกันกรมหลวงดำรงราชานุภาพได้ส่งพระศรีสิงหนเทพ ข้าราชการชั้นอาวุโสส่งไปช่วยพระยาศักดิ์เสนีอีกคนหนึ่งเพื่อทำการจู่โจมเข้าจับพระยาตานีหรือตงกู้อับดุลกาเดร์ไปกักตัวไว้ที่เมืองสงขลา และได้ประกาศถอดยศพระยาตานีหรือตงกู้อับดุลกาเดร์ และส่งไปควบคุมตัวไปไว้ที่จังหวัดพิษณุโลก เนื่องจากรัฐบาลเห็นว่าพระยาตานี “แข็งขืน” ต่อรัฐบาล ต้องการที่จะมีสิทธิในการปกครองทัดเทียมกับพระยาภักดี⁸ และในสมัยแห่งตงกู้อับดุลกาเดร์หรือพระยาวิจิตรภักดีนี่เองที่เป็นจุดจบแห่งยุคสมัยรายาปัตตานี เพราะไม่ปรากฏว่ามี การแต่งตั้งเชื้อสายเจ้าเมืองขึ้นมาปกครองเมืองอีกต่อไป

การปฏิบัติการในลักษณะนี้ส่งผลดีในสายตาของรัฐบาลในแง่ของการจัดการ เพราะสามารถบีบบังคับให้ปฏิบัติตามกฎข้อบังคับสำหรับบริเวณเจ็ดหัวเมืองนี้ได้ และสามารถควบคุมให้พนักงานสรรพากรเข้ามาจัดเก็บภาษีอากรได้ ตลอดไปจนถึงเริ่มโยกย้ายกรมการเมืองเก่าๆออกไปจากเมือง แล้วแต่งตั้งนายอำเภอเมืองขึ้นมาใหม่ ทำให้การปกครองสะดวกง่ายดายมากยิ่งขึ้น

อาจกล่าวได้ว่าในช่วง ปี ร.ศ.121หรือเหตุการณ์ “ขบถ ร.ศ.121” เป็นช่วงปีที่มิสถานการณ์ความรุนแรงเกิดขึ้นมาก เพราะนอกจากในจังหวัดชายแดนภาคใต้แล้วเหตุการณ์ในลักษณะคล้ายคลึงกันนี้เกิดขึ้นที่ภาคอีสานและภาคเหนือ โดยในภาคอีสานนั้นเกิดขึ้นในช่วงปี

⁸ เรื่องเดียวกัน, หน้า53-65.

พ.ศ. 2444-2445 เรียกว่า "ขบถผู้มีบุญภาคอีสาน" และทางภาคเหนือเกิดขึ้นในช่วงปี พ.ศ.2445 เรียกว่า "ขบถเงี้ยวเมืองแพร่"

มีการเรียกขานปรากฏการณ์ที่เกิดขึ้นในภาคใต้ว่าเป็น *กรณีพระยาแชกเจ็ดหัวเมือง คบคิดขบถ ร.ศ.121* ซึ่งเป็นปฏิกริยาของท้องถิ่นต่อการรวมอำนาจเข้าสู่ศูนย์กลางคือ กรุงเทพฯ โดยอาศัยการปฏิรูปการปกครองของรัชกาลที่ 5 ซึ่งเป็นการปรับรูปแบบสยามให้เป็นรัฐสมัยใหม่ แต่การปฏิรูปการปกครองเช่นนี้ทำให้บรรดาพระยาเจ้าปกครองเมืองทั้งเจ็ดหัวเมืองไม่พอใจ เพราะถูกลดลอนอำนาจลงเป็นอย่างมาก ทั้งนี้เพราะกฎข้อบังคับเหล่านี้คือการเปลี่ยนแปลงการปกครองทั้งในด้านการบริหารปกครองเมือง การคลัง การติดต่อกับต่างประเทศ ตลอดจนการศาล ซึ่งเป็นการย้ายอำนาจจากมือของบรรดาเจ้าเมืองมาขึ้นต่อรัฐบาลที่กรุงเทพฯ ซึ่งในแง่ตัวเองที่ทำให้ถูกมองว่า "ขบวนการแบ่งแยกดินแดนได้ถือกำเนิดมาโดยบรรดาอดีตเจ้าเมือง และเจ้าเมืองคนแรกที่ตั้งตัวเป็นกบฏคือ พระยาวิชิตภักดี(ตุนกู้อับดุลกอเดร์)" ในขณะที่ฝ่ายมลายูกลับมองว่าการกระทำต่างๆของบรรดาพระยาเจ้าเมืองนั้นเป็นเพราะการป้องกันอธิปไตยแห่งตน และนอกจากนี้ยังมีหลักฐานที่บ่งบอกว่า พระยาวิชิตภักดีนั้นเพียงแต่มีความคิดที่จะก่อการขบถเท่านั้น เพราะทางกรุงเทพฯ ได้ยับยั้งไว้ก่อน จึงยังไม่เกิดความรุนแรงขึ้น

ในวันที่ 23 ตุลาคม พ.ศ. 2445 พระยาศรีสุนทรเทพและคณะได้เดินทางมายังปัตตานี และได้เข้าพบตุนกู้อับดุลกอเดร์ ทั้งนี้ตุนกู้อับดุลกอเดร์ก็ได้อธิบายให้พระยาศรีสุนทรเทพทราบถึงปัญหาต่างๆที่ทำให้บรรดาเจ้าเมืองไม่พอใจ ทั้งนี้เป็นเพราะประชาชนต้องประสบกับการกดขี่ของข้าราชการไทย ตลอดจนผลกระทบของสถานการณ์เจ้าเมือง โดยตุนกู้อับดุลกอเดร์ได้ให้ทางออกว่า ไทยควรปกครองปัตตานีเช่นเดียวกับรัฐเคดาห์ ใช้กฎหมายท้องถิ่นเป็นหลักในการปกครองและใช้ภาษามลายูเป็นภาษาราชการ

ในวันที่ 24 ตุลาคม พ.ศ.2445 ตุนกู้อับดุลกอเดร์ถูกล่อลวงให้เซ็นหนังสือซึ่งเป็นหนังสือที่ลงนามเพื่อขอมรับระเบียบการปกครองสมัยใหม่ ซึ่งหนังสือเหล่านั้นเขียนเป็นภาษาไทย พระยาศรีสุนทรเทพได้นำเอกสารหนังสือฉบับหนึ่งซึ่งเขียนด้วยภาษาไทย โดยแจ้งกับตุนกู้อับดุลกอเดร์ว่า เนื้อหาในหนังสือเป็นข้อร้องเรียนต่างๆ และแนวทางแก้ไขปัญหาของตุนกู้อับดุลกอเดร์เพื่อที่จะนำเสนอต่อรัฐมนตรีว่าการกระทรวงมหาดไทย แต่กลับปรากฏว่าหนังสือฉบับนี้เป็นหนังสือให้ความเห็นชอบและยอมรับพระราชบัญญัติการปกครองท้องที่ ร.ศ. 116

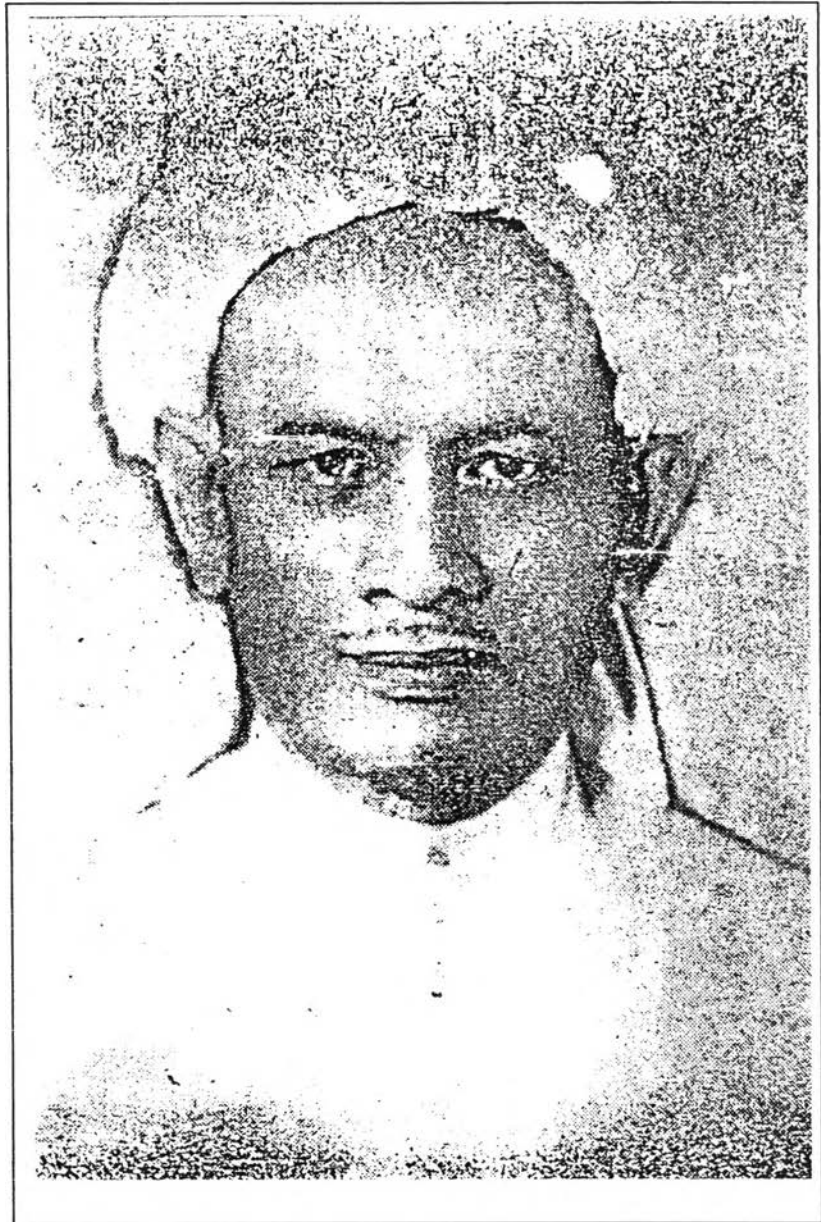
และเป็นหนังสือที่ให้ความเห็นชอบให้แต่งตั้งข้าราชการระดับสูงของสยามที่มีอำนาจเด็ดขาดทุกเรื่องในปัตตานี⁹

แม้ว่าตนกูอับดุลกาเดร์จะพยายามต่อรองกับรัฐบาลสยามเพื่อยอมให้ปัตตานีปกครองตนเองได้เหมือนเช่นที่เคยมา แต่ก็ไม่ได้รับการยินยอม และถือเป็นที่สุดของรัฐปัตตานี

อาจกล่าวได้ว่าการเคลื่อนไหวที่เกิดขึ้นในจังหวัดชายแดนภาคใต้ในอดีตนั้นนำโดยกลุ่มพระยาเจ้าเมืองเป็นสำคัญ ทั้งนี้เนื่องจากถูกทำให้สูญเสียอำนาจและได้รับความเดือดร้อนจากการกดขี่ข่มเหงของเจ้าหน้าที่รัฐไทยเรื่อยมา จากหลักฐานที่กล่าวถึงความพยายามของตนกูอับดุลกาเดร์ที่จะร้องเรียนต่อพระยาศรีสหเทพเกี่ยวกับการกระทำของข้าราชการไทยต่อประชาชน ซึ่งเป็นสิ่งที่เกิดขึ้นเรื่อยมาจนมาถึงยุคสมัยหนึ่งคือในช่วงปี พ.ศ. 2491 ซึ่งตนกูมะฮะยิดดิน บุตรของตนกูอับดุลกาเดร์ร่วมกับหะยีสุหลง อับดุลกาเดร์ ได้ร่วมกันเคลื่อนไหวเพื่อเรียกร้องสิทธิเสรีภาพในด้านกฎหมาย ภาษา ศาสนา เป็นสำคัญ

ทำให้เห็นถึงความเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นในแง่ของผู้นำการเคลื่อนไหวที่เกิดขึ้นตลอดจนรูปแบบการเรียกร้องต่างๆ คือ ในยุคสมัยนี้การเรียกร้องเพื่อการปกครองตนเองได้ลดน้อยลงไปตามลำดับ กลายเป็นกระบวนการเคลื่อนไหวเพื่อเรียกร้องสิทธิและเสรีภาพในด้านการนับถือศาสนาเป็นสำคัญ นอกจากนี้กลุ่มบุคคลที่มีบทบาทในการนำการเคลื่อนไหวต่างๆ ก็เปลี่ยนมาเป็นกลุ่ม "ผู้นำศาสนา" เป็นหลัก ซึ่งในจุดนี้เองที่ทำให้เห็นถึงพัฒนาการในขบวนการเคลื่อนไหวที่เกิดขึ้นในจังหวัดชายแดนภาคใต้ตามลำดับ

⁹ ชัยวัฒน์ สถาอานันท์, "กรณีแตกเจ็ดหัวเมือง: การเริ่มต้น "ความจริง" เกี่ยวกับปัตตานีด้วยประวัติศาสตร์แห่งการลวง," ใน *ศิลปวัฒนธรรม* (กรุงเทพฯ: พิชฌเนศ พรินต์ติ้งเซ็นเตอร์, 2547), หน้า 98-101.

ภาพพระยีสูลหง บินอับดุลกาเดร์ พ.ศ. 2438-2497

ที่มา: เฉลิมเกียรติ ขุนทองเพชร, "การต่อต้านนโยบายรัฐบาลในจังหวัดภาคใต้ของประเทศไทย โดยการนำของ พระยีสูลหง อับดุลกาเดร์ พ.ศ.2482-2497." (วิทยานิพนธ์ปริญญาโทบัณฑิต มหาวิทยาลัยศิลปากร, 2519), หน้า 7.

ส่วนที่ 2 ขบวนการเคลื่อนไหวทางสังคมของผู้นำศาสนาในอดีต

ชีวประวัติของหะยีสุหลง อับดุลกาเดร์

ช่วงชีวิตในวัยเด็กของหะยีสุหลง

หะยีสุหลง อับดุลกาเดร์ หรือตวนกูร หะยีมุฮัมมัด สุหลง บินอับดุลกาเดร์ บินมุฮัมมัด อัลฟาฏอนี เป็นบุตรชายคนเดียวของหะยีอับดุลกาเดร์ บินมุฮัมมัด กับนางซารีเปาะฮู (นางเจ๊ะเปาะ) ภรรยาคนหนึ่งในจำนวน 3 คน ของหะยีอับดุลกาเดร์ มีชีวิตอยู่ระหว่าง พ.ศ. 2438-2497

เกิดที่ป่าแงะในอำเภอปาตานีในปี พ.ศ. 2438 (1895) (หมู่บ้านลูกสน) ซึ่งเป็นหมู่บ้านหนึ่งในจังหวัดปัตตานีปัจจุบัน ขณะที่หะยีสุหลงเกิด เมืองปัตตานีมีชื่อว่า "ปัตตานี ดารุสซาลาม" มีเจ้าเมือง ชื่อว่า "สุลต่าน สุไลมาน-ซารีฟุดดีน" ภายใต้ การปกครองของรัฐบาลกลางกรุงเทพฯ

หะยีสุหลงเป็นบุตรคนแรก ชาวปัตตานีนิยมเรียกลูกคนโตว่า "ซูลง" ชื่อที่เรียกเล่นๆ นี้ จึงติดปากตลอดมา หะยีสุหลง เขียนชื่อตัวเองว่า "ฮัจยีมุฮัมมัดซูลง อับดุลกาเดร์ อัลฟาฏอนี"¹⁰

บิดาของหะยีสุหลงคือหะยีอับดุลกาเดร์ บินมุฮัมมัด เป็น หลาน ของ ต่วนมีนาล(ฮัจยี ไชน์ลาอาบิติน บิน อาห์มัด) ผู้แต่งตำรา ศาสนาอิสลาม ที่มีชื่อเสียงมาก ชื่อต่วน มีนาล ชาวบ้านนิยม เรียก โต๊ะมีนา จึงเป็นนามสกุล ของตระกูลหะยีสุหลง ในเวลาต่อมา¹¹ หะยีสุหลงใช้ชีวิตอยู่ที่เมืองมักกะฮ์เป็นเวลาถึง 20 ปี

การศึกษา

ในเบื้องต้นหะยีสุหลงได้ร่ำเรียนกับบิดาของตน ต่อมาบิดาจึงส่งไปเรียนที่ปอเนาะแห่งหนึ่งซึ่งเรียกกันว่าปอเนาะบานาซึ่งเป็นของโต๊ะครูฮัจยี อับดุลรอเซ (โรงเรียนศาสนูปถัมภ์ ตำบลบานา อำเภอเมืองปัตตานี ปัจจุบัน) จนกระทั่งเมื่ออายุ 12 ปี พ.ศ. 2450 มารดาถึงแก่กรรม ผู้เป็นพ่อคือ หะยีอับดุลกาเดร์ได้ส่งไปอยู่ที่เมืองมักกะฮ์ ประเทศซาอุดีอาระเบีย เพื่อศึกษา ศาสนาอิสลาม คัมภีร์อัลกุรอาน และอัลหะดีษ¹² แต่ไม่ปรากฏสถานบัน เพราะสมัยนั้น นิยมเรียนกับอาจารย์โดยตรง หะยีสุหลงใช้วิธีการเดินทางไปยังมัสยิดต่างๆในมักกะฮ์ เพื่อเล่าเรียนและรับฟังคำสั่งสอนกับครูสอนศาสนาผู้ทรงความรู้ ด้วยวิธีการเช่นนี้จึงได้เรียนรู้จากบรรดาปราชญ์

¹⁰ เขตปกครองพิเศษมลายู(ภาค 2) - การต่อสู้ของ'หะยีสุหลง'และลูก. แหล่งที่มา: <http://www.pattanitoday.com>

[21กรกฎาคม 2545]

¹¹ เรื่องเดียวกัน.

¹² ฮะดีษหรืออัลฮะดีษ คือ บันทึกคำพูดการประพฤติปฏิบัติ จริยวัตร ตลอดจนวิถีการดำเนินชีวิตของนบีมุฮัมมัด ตั้งแต่ท่านได้รับการแต่งตั้งจากอัลลอฮ์ให้เป็นผู้บ่งชี้ศาสนของพระองค์ โดยภาษาแล้ว "ฮะดีษ" หมายถึง "คำพูด" นอกจากนี้แล้วฮะดีษยังถูกเรียกว่าเป็น "สุนนะห์" ซึ่งหมายถึง การปฏิบัติ ขนบธรรมเนียม หรือวิถีชีวิตอีกด้วย

ด้านศาสนาที่มาจากทั่วทุกมุมโลก¹³ สำนักสุดท้ายที่ฮัจยีสุหลง ศึกษาด้วยเป็นชาวตุรกีเชื้อชื่อ "ฮาบีบูลเลาะห์" เป็นอุลามา(ปราชญ์หรือผู้มีความรู้ทางศาสนา)ที่มีชื่อเสียง

มักกะฮ์ในช่วงเวลาที่หะยีสุหลงกำลังเรียนและกำลังสอนอยู่นั้นถือได้ว่าเป็นระยะแห่งการบ่มเพาะทางปัญญาและทางการเมือง ในช่วงที่หะยีสุหลงเดินทางมาถึงมักกะฮ์นั้น ประเทศซาอุดีอาระเบียตกอยู่ภายใต้การควบคุมของจักรวรรดิออตโตมัน และเป็นช่วงที่แนวคิดสองประการคือ ลัทธิชาตินิยม และลัทธิฟื้นฟูอิสลาม กำลังขยายตัวอยู่ในดินแดนแถบนั้นโดยมีมักกะฮ์เป็นจุดศูนย์กลางที่สำคัญ

ลัทธิชาตินิยมมีอยู่ 2 ลักษณะคือ ลัทธิชาตินิยมในระบบรัฐธรรมนูญของพวกเติร์ก โดยมีการปฏิวัติของกลุ่มยังเติร์ก ในปี 1908 เป็นตัวอย่าง ซึ่งไม่ได้รับการต้อนรับที่ดีนักในนครมักกะฮ์ กับลัทธิรวมชาติอาหรับจากโคโร มักกะฮ์ และดามัสกัส ลัทธิชาตินิยมแบบหลังนี้พยายามที่จะรวมชุมชนเผ่าอาหรับหลายกลุ่มเข้ามาเป็นประชาชาติอาหรับเพียงหนึ่งเดียว กล่าวคือ ให้เป็นชาติเดียวที่สามารถมีบทบาททางสากลได้ ลัทธิชาตินิยมในแบบนี้มีผู้นำระดับท้องถิ่นแห่งนครมักกะฮ์เป็นผู้นำทางการเมือง

ขบวนการฟื้นฟูอิสลามซึ่งเกิดขึ้นมาอย่างต่อเนื่องยาวนาน โดยเฉพาะในช่วงคริสต์ศตวรรษที่ 18 ซึ่งศาสนาและศีลธรรมในโลกอิสลามเสื่อมทรามลงมากที่สุดเป็นประวัติการณ์ กล่าวคือมุสลิมสมัยนี้ได้พากันละทิ้งหลักการอิสลามและหลักความเชื่อในเอกภาพของพระเจ้าเป็นเจ้า แล้วหันไปหลงใหลคลั่งไคล้อยู่กับเรื่องคาถาอาคมและไสยศาสตร์ต่างๆ และในเวลานี้เอง มุฮัมมัด บินอับดุลวะฮาบ เข้ามีบทบาทในการฟื้นฟูสังคมจนได้รับการยกย่องว่าเป็นนักฟื้นฟูอิสลามชั้นแนวหน้าคนหนึ่ง¹⁴ จนกระทั่งถูกเรียกว่าเป็นแนวคิดวะฮะฮีย์ ซึ่งมีบทบาทกว้างขวางในขบวนการฟื้นฟูอิสลามที่มีอยู่หลายรูปการในขณะนั้น อย่างไรก็ตามแนวคิดวะฮะฮีย์ไม่เป็นที่เลื่อมใสมากนักในหมู่ชุมชนชวา และอีกหลายคนคิดว่าแนวคิดนี้สุดโต่งจนเกินไป แต่แนวความคิดนี้ก็ได้นำพาการเมืองที่เด่นที่สุดคือ อับดุล-อัล-อซิส อิบนูชาฮุด ซึ่งเป็นแนวทางที่เกิดขึ้นก่อนที่หะยีสุหลงจะไปถึงไม่นานนัก

¹³ เจลิเมเกียรติ ขุนทองเพชร หะยีสุหลง อับดุลกาเดร์ กบฏ...หรือวีรบุรุษแห่งจังหวัดภาคใต้ (กรุงเทพฯ: บริษัทพิมพ์เนต พรินต์ติ้ง เซ็นเตอร์ จำกัด, 2547), หน้า 13.

¹⁴ มัรยัม ญะมิละฮุ แพลโดย บรรจง บินกาซัน ขบวนการฟื้นฟูอิสลาม. พิมพ์ครั้งที่ 3 (กรุงเทพฯ: นิตชาพัลลิตซิง จำกัด, 2545) หน้า 9-10.

นอกจากนี้บรรดามุสลิมจากเอเชียอาคเนย์ที่ไปศึกษาหรืออาศัยอยู่ที่มกกะฮ์เกือบทุกคน จะรับแนวคิดเกี่ยวกับการฟื้นฟูอิสลามในระดับหนึ่ง ซึ่งเมื่อกลับบ้านเกิดจะมีเรื่องเล่าเกี่ยวกับการปฏิบัติตนของชาวมุสลิมในดินแดนอันเป็นศูนย์กลางนั้นติดตัวมาด้วย

หะยีสุหลงใช้ชีวิตอยู่ที่มกกะฮ์จนสิ้นสงครามโลกครั้งที่ 1 เขาได้เห็นอังกฤษบุกตีเข้าหา ดินแดนในปกครองของสุลต่านแถบอังกาบเปอร์เซีย และพยายามที่จะเข้ามามีบทบาทในการ กำหนดความสัมพันธ์กับต่างประเทศ และคาดว่าเขาคงจะได้เห็นเหตุการณ์สงครามโลกครั้งที่ 1 และสงครามย่อยระหว่างชนเผ่า รวมทั้งสงครามกับพวกต่อต้านลัทธิชาตินิยมอาหรับและลัทธิ ฟื้นฟูอิสลามที่แพร่กระจายไปตลอดดินแดนนั้น¹⁵

นอกจากนี้หะยีสุหลงยังอาจได้เห็นรัฐบาลออกคำแถลงการณ์บัลโฟร์ (Balfour Declaration) กำหนดเขตแดนปาเลสไตน์ และอาจได้เห็นการหักหลังที่อังกฤษกระทำต่อพวก ชาตินิยมอาหรับ และเพิกถอนสัญญาที่เคยให้ไว้กับ ชาریف ฮุเซน โดยเข้ายึดครองตะวันออก กลาง และแบ่งปันดินแดนกับฝรั่งเศส¹⁶

ชีวิตครอบครัว

หะยีสุหลงสมรสกับนางสะปีเยาะห์ ซึ่งเป็นบุตรสาว ของครูสอนศาสนาที่โด่งดัง คนหนึ่ง เมื่ออายุ 27 ปี แต่ต่อมาภรรยา ก็เสียชีวิต หลังจากนั้นสองปีต่อมาหะยีสุหลงได้สมรสกับนางคอดี เยาะห์หรือเจ๊ะเยาะห์ บุตร ฮัจยีอิบราเฮม และเป็นน้องสาวของหะยีมุฮัมมัด นอร์ ซึ่งต่อมาได้เป็น มุฟตี ประจำรัฐกลันตัน¹⁷

หะยีสุหลงกับนางเจ๊ะเยาะห์มีบุตรคนแรกที่เมืองมกกะฮ์ ชื่อมาห์มูด¹⁸ แต่เมื่ออายุได้ เพียงขวบเศษบุตรคนแรกก็ถึงแก่กรรม สร้างความเศร้าโศกเสียใจแก่หะยีสุหลงกับภรรยาเป็น

¹⁵ เจริญเกียรติ ขุนทองเพชร. หะยีสุหลง อับดุลกาเดร์ กบฏ... หรือวีรบุรุษแห่งสี่จังหวัดภาคใต้ (กรุงเทพฯ: บริษัทพิมพ์เนค พริน ตัง เซ็นเตอร์ จำกัด, 2547), หน้า 14-16.

¹⁶ เรื่องเดียวกัน, หน้า 16.

¹⁷ เรื่องเดียวกัน, หน้า 13.

¹⁸ หะยีสุหลงกับนางเจ๊ะเยาะห์ มีบุตรด้วยกันทั้งหมด 7 คน โดยทั้งหมดนั้นเกิดในจังหวัดปัตตานี คือ

1. นายวิชัย (อาห์มัด)	โต๊ะมีนา	(ถึงแก่กรรม พ.ศ. 2497)
2. นายวิจิต (อาหมีน)	โต๊ะมีนา	(ถึงแก่กรรม)
3. นายเด่น (ไชนัล อาบีดีน)	โต๊ะมีนา	
4. นางไชนับ	สุไลมาน	
5. นางชากีเยห์	โต๊ะมีนา	
6. นายวิศิษฐ์ (มุฮัมมัด กามิล)	โต๊ะมีนา	
7. นายพิทักษ์ (มุฮัมมัด ยูซุฟ)	โต๊ะมีนา	

อย่างมาก จึงได้เดินทางเยี่ยมบ้านเกิดพร้อม! ภรรยา เพื่อคลายความโศกเศร้า ขณะนั้นภรรยา ตั้งครรภ์ บุตรคนที่ 2 ในปี พ.ศ.2470 ก็เดินทางถึงมาตุภูมิ โดยมีคำมั่นสัญญากับภรรยาว่าจะอยู่ เพียง 2 ปีเท่านั้น

การกลับมาครั้งนี้ทำให้ความตั้งใจเดิมที่จะกลับมาชั่วคราวเปลี่ยนแปลงไป เมื่อเริ่มเห็น สภาพสังคมของประชาชนที่นั่น ในแง่ของการปฏิบัติตามหลักการศาสนาที่มีความผิดเพี้ยนไป จากหลักการที่แท้จริงเป็นอย่างมาก มีความเชื่อในเรื่องของไสยศาสตร์และสิ่งลึกลับ ซึ่งขัดกับ หลักการศาสนา ทำให้หะยีสุหลงตัดสินใจกลับมาใช้ชีวิตที่จังหวัดปัตตานีเป็นการถาวร เพื่อนำเอาคำสั่งสอนและหลักการศาสนาที่ถูกต้องมาเผยแพร่แก่ชาวมุสลิมมลายูให้มีความรู้ความเข้าใจ ที่ถูกต้อง

ชีวิตกับการเริ่มต้นบทบาทผู้นำศาสนา

การกลับมาอยู่บ้านเกิดเป็นการถาวรนี้มีปัจจัยผลักดันจากสภาพสังคมที่อ่อนแอ ประกอบกับอุดมการณ์ในการฟื้นฟูอิสลาม ซึ่งซึมซับอยู่ในความรู้สึกของหะยีสุหลง ซึ่งมีความรู้ และความเข้าใจในศาสนาตามแนวทางของท่านศาสดา ตลอดจนการเข้าไปอยู่ในสังคมที่มีการ ตื่นตัวทางศาสนา ที่มุ่งหวังจะเปลี่ยนแปลงสภาพสังคมให้ดีขึ้น ทำให้หะยีสุหลงคิดที่จะนำเอา ความรู้ที่ได้ร่ำเรียนมาสั่งสอนให้กับประชาชนให้มีความรู้ความเข้าใจในหลักการศาสนาอิสลาม อย่างแท้จริง จึงเริ่ม "ตีบตีค" และ "ตะวะห์"(การเผยแพร่ศาสนา) ไปยังที่ต่างๆเป็นเวลา 2 ปีเต็ม การเผยแพร่ศาสนาและการสอนศาสนาของหะยีสุหลงยังถือเป็นเรื่องใหม่ในสังคมมุสลิมที่จังหวัด ชายแดนภาคใต้ในขณะนั้น ทำให้การกระทำของหะยีสุหลงได้รับการโจมตีจากบรรดาโต๊ะครู เก่าๆในจังหวัดปัตตานี จนกระทั่งมีการรายงานพฤติกรรมของหะยีสุหลงต่อพระยาอุดมพงศ์ เพ็ญสวัสดิ์ ว่าหะยีสุหลงเป็นผู้ก่อความไม่สงบและทำให้ราษฎรก่อตัวขึ้นเป็นภัยต่อแผ่นดิน¹⁹

วิธีการที่หะยีสุหลงปฏิบัตินั้นทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงกับสังคมในขณะนั้น ในขณะที่ ชาวมลายุมุสลิมจำนวนหนึ่งเริ่มรวมตัวกันเพื่อศึกษาคำสอนตามที่หะยีสุหลงปฏิบัติ แต่คนอีก กลุ่มหนึ่งกลับมีมุมมองไปอีกด้านหนึ่ง ทำให้หะยีสุหลงเริ่มได้รับความสนใจและถูกจับตามอง ในฐานะผู้ก่อการไม่สงบในสังคม

เมื่อมีผู้ไม่ประสงค์ดีรายงานเกี่ยวกับพฤติกรรมของหะยีสุหลง หะยีสุหลงจึงถูกพระยา อุดมพงศ์เพ็ญสวัสดิ์เรียกตัวไปสอบสวนในปลายปี พ.ศ. 2470 แต่เมื่อได้รับคำสั่งแล้วพระยา

¹⁹เฉลิมเกียรติ ขุนทองเพชร, "การต่อต้านนโยบายรัฐบาลในจังหวัดภาคใต้ของประเทศไทย โดยการนำของหะยีสุหลง อับดุลกาเดร์ พ.ศ.2482-2497," (วิทยานิพนธ์ปริญญาโท มหาวิทยาลัยศิลปากร, 2519), หน้า 25-26, หน้า 14.

อุดมพงศ์เพ็ญสวัสดิ์จึงอนุญาตให้หะยีสุหลงสอนศาสนาตามวิธีเดิมต่อไปได้ แม้จะถูกจับตามองด้วยความหวาดระแวง แต่หะยีสุหลงก็ไม่ได้ใส่ใจเพราะคิดสิ่งที่ตนเองได้กระทำนั้นเป็นสิ่งที่ดีและการกระทำเพื่อสังคมส่วนรวม และไม่ขัดต่อกฎหมายบ้านเมือง²⁰

ชีวิตหะยีสุหลงกับการก่อตั้งโรงเรียน

เป็นเวลา 2 ปี ที่หะยีสุหลงได้ปฏิบัติภารกิจในการเผยแพร่ศาสนา ความพยายามของหะยี สุหลงเริ่มประสบความสำเร็จ เมื่อเริ่มเห็นความเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นในสังคมจังหวัดชายแดนภาคใต้ โดยสังเกตจากความคิดเห็นและความสำนึกในศาสนาของชาวปัตตานีที่มีการตื่นตัวมากยิ่งขึ้น ตลอดจนได้ะครูตามปอเนาะต่างๆ เริ่มสอนศาสนาในลักษณะที่หะยีสุหลงเห็นว่าเริ่มเข้ารูปเข้ารอยมากยิ่งขึ้น จึงได้ริเริ่มที่จะสร้างโรงเรียนสอนศาสนาอิสลามขึ้นมาเป็นสมบัติส่วนรวม และมีความแตกต่างจากรูปแบบปอเนาะทั่วไป

แนวคิดในการสร้างโรงเรียนนี้ได้รับการสนับสนุนจากบรรดาผู้นำศาสนาท่านอื่นๆ และรวมถึงราษฎรในพื้นที่ โครงการก่อตั้งโรงเรียนซึ่งถือได้ว่าเป็นรูปแบบ "โรงเรียนสอนศาสนาแห่งแรก" ในจังหวัดปัตตานีก็เริ่มต้นขึ้นในปี พ.ศ.2472 ด้วยงบประมาณ 7,200 บาท เงินจำนวน 7,200 บาท ในขณะนั้นถือว่าเป็นจำนวนไม่น้อย แต่ประชาชนต่างพร้อมใจกันบริจาคเงินทอง และร่วมแรงร่วมใจเพื่อสร้างโรงเรียนขึ้นมา ส่วนหนึ่งเป็นเพราะหะยีสุหลงเป็นที่เคารพนับถือ และเป็นผู้มีวาทาศิลปดี จึงไม่เป็นการยากที่จะโน้มน้าวใจผู้อื่นให้คล้อยตาม

แต่แม้ว่าประชาชนจะร่วมกันบริจาคเงินกันอยู่มากก็ตามแต่เงินก็ยังไม่เพียงพอกับงบประมาณที่วางไว้ จึงได้จัดประชุมเพื่อจัดหาทุนมาก่อสร้าง หะยีสุหลงได้เชิญพระยาพิพิธเสนามาตย์ เจ้าเมืองยะหริ่งไปร่วมประชุมปรึกษาหารือ ซึ่งพระยาพิพิธเสนามาตย์ได้รับปากในที่ประชุมว่า หากหะยีสุหลงสามารถหาเงินบริจาคได้ครึ่งหนึ่งของจำนวนเงินทั้งหมดตนเองก็ยินดีที่จะออกเงินส่วนที่เหลือให้อีกครึ่งหนึ่ง โดยมีข้อแม้ว่าโรงเรียนจะต้องเป็นชื่อของตน ปรากฏว่าในที่ประชุมยินยอม ในเวลาต่อมาหะยีสุหลงสามารถรวบรวมเงินบริจาคจากราษฎรได้มากกว่าที่คาดคิดไว้ ซึ่งแสดงให้เห็นถึงความเชื่อถือความศรัทธาของประชาชนที่มีต่อหะยีสุหลงเอง²¹ การก่อสร้างโรงเรียนได้เกิดขึ้นและมีการตั้งทำป้ายชื่อโรงเรียนและแกะสลักแผ่นไม้ว่า "พระยาพิพิธเสนามาตย์" เจ้าเมืองยะหริ่ง ปัตตานี ฮ.ศ.1350

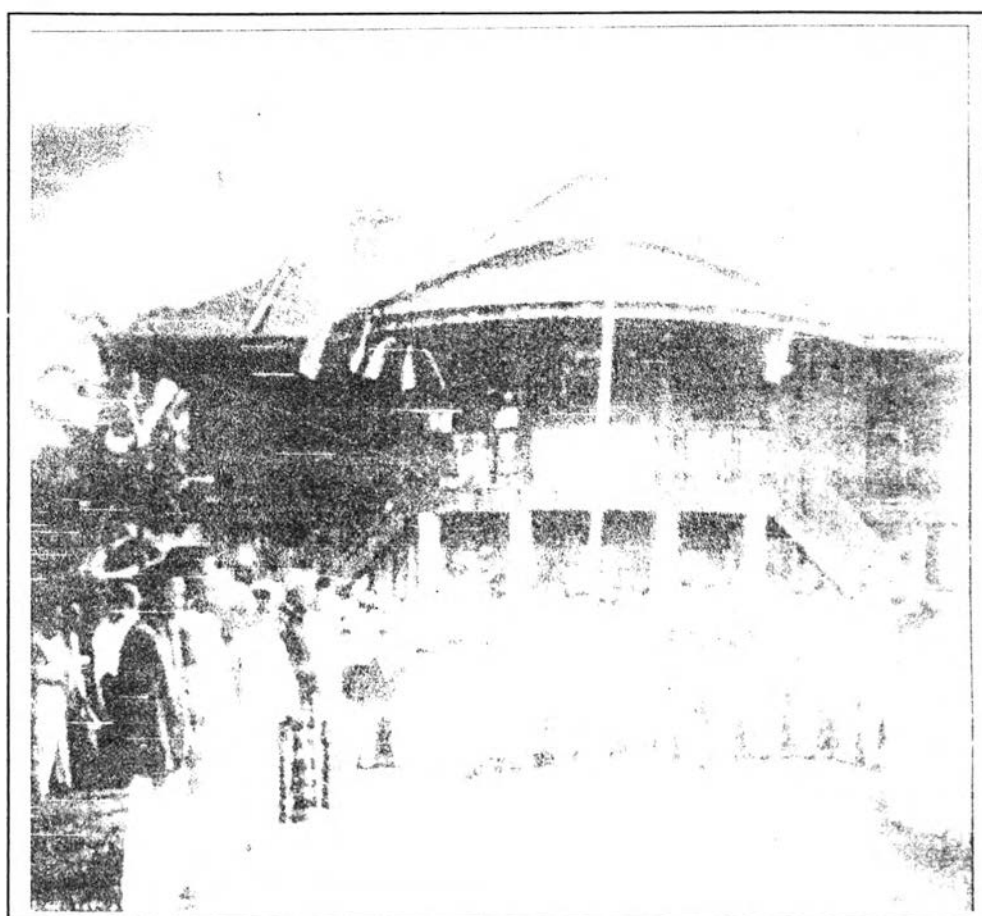
เมื่อมีการขึ้นป้ายตามคำสั่งญา เป็นระยะเวลา 2 เดือน พระยาพิพิธภักดี นายอำเภอมายอ จังหวัดปัตตานี เป็นบุตรชายของพระยาพิพิธเสนามาตย์ ได้ทำเรื่องราร้องเรียนต่อผู้ว่า

²⁰ เรื่องเดียวกัน, หน้า 14.

²¹ เรื่องเดียวกัน, หน้า 17.

ราชการจังหวัดในขณะนั้น คือ พระวิเทศปัตตนาทร (แจ่ง สุวรรณจินดา) ว่าหะยีสุนหลงนำชื่อบิดาของตนไปเป็นชื่อ โรงเรียนโดยไม่ได้รับอนุญาตและขอให้ปลดป้ายชื่อออก หะยีสุนหลงจึงได้ปลดป้ายชื่อออก และส่งผลให้หะยีสุนหลงไม่ได้รับเงินสมทบอีกครั้งหนึ่งในการก่อสร้างโรงเรียนตามที่ได้ตกลงไว้ตั้งแต่ต้นซึ่งหะยีสุนหลงกล่าวว่า เจตนาของพระยาพิพิธภักดีที่ทำเช่นนี้เนื่องจากต้องการยกเลิกสัญญาที่ให้ไว้ด้วยวาจา และจุดนี้เองที่เป็นจุดสร้างความขัดแย้งระหว่างหะยีสุนหลงและบรรดากลุ่มพระยาเมืองยะหริ่งและไม่อาจคืนดีกันได้

ป้ายชื่อใหม่ที่แทนป้ายชื่อเดิมได้มีการตั้งชื่อโรงเรียนขึ้นมาใหม่ว่า "มัตราเซาะห์ อัลมูอารีฟ อัลวาญอนียะห์ ปัตตานี"

ภาพถ่ายหะยีสุนหลงบริเวณหน้าโรงเรียนมัตราเซาะห์ อัลมูอารีฟ อัลฟาญอนียะห์ ปัตตานี
ที่มา: วิทยานิพนธ์ปริญญาโทมหาบัณฑิต มหาวิทยาลัยศิลปากร เรื่องการต่อต้านนโยบายรัฐบาลในจังหวัดชายแดนภาคใต้ของประเทศไทย โดยการนำของหะยีสุนหลง อับดุลกาเดร์ พ.ศ.2482-2497.

ในช่วงการก่อสร้างโรงเรียนประสบปัญหาด้านการเงินอยู่นั้นก็ได้เกิดการเปลี่ยนแปลงการปกครองจากระบอบสมบูรณาญาสิทธิราชย์มาเป็นการปกครองแบบรัฐธรรมนูญโดยคณะราษฎร เมื่อวันที่ 24 มิถุนายน พ.ศ. 2475 การเปลี่ยนแปลงการปกครองนำโดยพันเอกพระยาพหลพลพยุหเสนา (พจน์ พหลโยธิน) และมอบหมายให้พระยามโนปกรณนิติธาดา (ก้อน หุตะสิงห์) เป็นนายกรัฐมนตรีคนแรกของประเทศไทย จนกระทั่งวันที่ 20 มิถุนายน พ.ศ. 2476 พระยาพหลพลพยุหเสนาเข้ารับตำแหน่งแทนโดยวิธีการยึดอำนาจจากรัฐบาลพระยามโนปกรณนิติธาดา

หลังจากที่เข้ารับตำแหน่งได้ไม่นาน หะยีสุหลงได้เดินทางไปกรุงเทพฯ เพื่อขอความช่วยเหลือ จากท่านในการสร้างโรงเรียนที่ค้างค้างอยู่เพราะขาดเงิน ปรากฏว่าท่านได้บริจาคเงินช่วยเหลือเป็นจำนวนเงิน 3,200 บาท เพื่อสมทบทุน เมื่อได้รับความช่วยเหลือเช่นนั้น หะยีสุหลงจึงได้เชื้อเชิญพระยาพหลพลพยุหเสนาไปร่วมงานด้วยและในขณะเดียวกันก็ได้ถือโอกาสเยี่ยมเยียนชาวจังหวัดปัตตานีไปพร้อมๆกัน²²

โรงเรียนของหะยีสุหลงเป็นโรงเรียนสอนศาสนาแห่งแรกที่มีการจัดการศึกษาศาสนาอย่างเป็นระบบ ยกกระตักการศึกษาในรูปแบบศาสนาให้มีหลักสูตร ซึ่งแตกต่างไปจากโรงเรียนปอเนาะเดิมๆ แนวคิดทางการศึกษาของหะยีสุหลงเป็นแบบก้าวหน้า และเป็นต้นแบบให้กับโรงเรียนเอกชนสอนศาสนาในปัจจุบัน ระบบการศึกษาที่ก้าวหน้านี้เองที่ทำให้โรงเรียนได้รับความสนใจจากรัฐบาลในสมัยนั้น โดยนายกรัฐมนตรีในสมัยนั้นได้เดินทางไปร่วมเปิดโรงเรียนและชมกิจกรรมการเรียนการสอนของโรงเรียน

หะยีสุหลงเริ่มต้นชีวิตของการเป็นโต๊ะครูอย่างเป็นทางการเป็นกิจจะลักษณะตั้งแต่พ.ศ. 2476 เป็นต้นมา การก่อสร้างโรงเรียนได้สำเร็จจึงเป็นสิ่งสำคัญอย่างหนึ่งที่หะยีสุหลงสามารถปลุกศรัทธาของชาวมลายูมุสลิมปัตตานีที่มีต่อตนเองได้สำเร็จ และมีลูกศิษย์มาขอสมัครเรียนมากมาย สำหรับวิธีการเรียนการสอนของหะยีสุหลงนั้นมีบรรยากาศที่ไม่ชวนให้เบื่อหน่ายเพราะมีการแทรกมุขตลกและอารมณ์ขันอยู่ด้วย ประการสำคัญที่ทำให้หะยีสุหลงมีชื่อเสียงเพราะมีวาทศิลป์ดีกว่าโต๊ะครูคนอื่นฯ ส่วนในด้านเนื้อหาการสอนพยายามให้ผู้เรียนเข้าใจหลักของอัลกุรอานที่แท้จริงจนได้ชื่อว่าเป็นโต๊ะครูหัวใหม่ของจังหวัดปัตตานีในสมัยนั้น²³

ความนิยมนับถือของราษฎรที่มีต่อหะยีสุหลงเริ่มแพร่กระจายไปตามจังหวัดใกล้เคียงมากยิ่งขึ้นในระหว่าง พ.ศ. 2488-2490 ปรากฏว่ามีผู้ศรัทธามากถึงขนาดก้มลงถอรองเท้าและ

²² เรื่องเดียวกัน, หน้า 20.

²³ เรื่องเดียวกัน, หน้า 20.

ล้างเท้าให้กับเหยื่อหลังก่อนที่จะเข้าไปในมัสยิด และมีसानุศิษย์คอยเดินทางกลดกันแต่ให้เห็นขณะที่เดินทางไปชุมชนชาวมลายูมุสลิมในเขตสี่จังหวัดชายแดนภาคใต้²⁴

เหยื่อหลงได้รับเลือกเป็นกอฎี

เหยื่อหลงได้รับเลือกจากประชาชนชาวปัตตานีให้เป็น "กอฎี" เนื่องจากผลกระทบที่เกิดจากการที่ รัฐบาลของจอมพล ป.พิบูลสงคราม ประกาศใช้ประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ บรรพ 5 และ 6 ว่าด้วยครอบครัวและมรดกเข้ามาแทนที่การใช้กฎหมายอิสลามซึ่งเคยใช้กันมาในศาลจังหวัดของสี่จังหวัดภาคใต้ และประกาศยกเลิกตำแหน่งตะโต๊ะยุติธรรมที่ตัดสินคดีเฉพาะเรื่องครอบครัวและมรดกตามกฎหมายอิสลาม²⁵

กฎเกณฑ์เหล่านี้สร้างความเดือดร้อนให้กับชาวมลายูมุสลิมเป็นอย่างมากเนื่องจากสิ่งเหล่านี้เกี่ยวข้องกับหลักการด้านศาสนาโดยตรง ซึ่งหมายถึงการเกิดผลกระทบในแง่ของบาปบุญ คุณโทษ ทำให้ต้องหลีกเลี่ยงการขึ้นศาลไทยด้วยการไกล่เกลี่ยโดยโต๊ะอิหม่ามของมัสยิดในหมู่บ้าน แต่ถ้าไม่อาจไกล่เกลี่ยกันได้คู่กรณีก็จะตกลงกันไปขอคำตัดสินจากกอฎี

ในบรรดาจังหวัดชายแดนภาคใต้นั้นจังหวัดปัตตานีเป็นจังหวัดที่ไม่มีพรมแดนติดต่อกับประเทศมาเลเซีย ทำให้ประชาชนมุสลิมในจังหวัดปัตตานีต้องเลือกกอฎีขึ้นมา ซึ่งต่างจากในจังหวัดอื่นๆ เช่น จังหวัดนราธิวาสจะไปขึ้นศาลศาสนาที่รัฐกลันตัน ส่วนชาวมลายูในจังหวัดยะลาจะไปขึ้นศาลที่รัฐเปรัก²⁶

การเคลื่อนไหวเพื่อแต่งตั้งกอฎีเริ่มต้นโดย เหยื่อหลง เรียกประชุมผู้นำศาสนาและผู้มีความรู้ทางศาสนาประมาณ 100 คน เมื่อวันที่ปีพ.ศ.2486 เพื่อพิจารณาถึงความรับผิดชอบของอุลามาอต่อสังคมมุสลิม เพราะสังคมมุสลิม จะอยู่ไม่ได้โดยปราศจากผู้ชี้ขาดทางศาสนา (กอฎี) ที่ประชุมจึงมีมติเป็นเอกฉันท์แต่งตั้ง

1. นายฮัจยีสุหลง อับดุลกอเดร์ โต๊ะมีนา
2. นายฮัจยีมุอัมมัด อิดริส เบอรมิน หรือ ฎูมี
3. นายฮัจยีอับดุลมายิด (ฮัมบน) บิน อับดุลเลาะ (ชะเออะ)

²⁴ เจลิมเกียตติ ซุนทองเพชร. เหยื่อหลง อับดุลกอเดร์ กบฏ... หรือวีรบุรุษแห่งสี่จังหวัดภาคใต้ (กรุงเทพฯ: บริษัทพิมพ์เนค พรินต์ติ้ง เซ็นเตอร์ จำกัด, 2547), หน้า 22.

²⁵ เจลิมเกียตติ ซุนทองเพชร. "การต่อต้านนโยบายรัฐบาลในสี่จังหวัดภาคใต้ของประเทศไทย โดยการนำของเหยื่อหลง อับดุลกอเดร์ พ.ศ.2482-2497," (วิทยานิพนธ์ปริญญาโทบริหารคดี มหาวิทยาลัยศิลปากร, 2519), หน้า 33.

²⁶ เรื่องเดียวกัน, หน้า 34.

ทั้งสามคนนี้เป็นกอฎี ทำหน้าที่ ดูแลหลักศาสนาอิสลาม ในจังหวัดปัตตานี และได้ใช้โรงเรียนมัตราเซาะห์ อัลมูอริฟ อัลฟาฏอนียะห์ ปัตตานี ซึ่งขณะนั้นถูกรัฐบาลสั่งปิด เป็นสำนักงานกอฎี โดยตั้งชื่อสำนักงานว่า "มัจลิสไฮอาติมูนาฟิซล อัจกามิลซารอฮียะฮ์ฟาฏอนี" ซึ่งแปลว่า "สำนักงานดำเนินการตามศาสนบัญญัติประจำจังหวัดปัตตานี" โดยมีหะยีสุหลงเป็นผู้ดำเนินการเป็นการภายในโดยไม่เปิดเผยมากนัก เพราะไม่มีกฎหมายบ้านเมืองรองรับ มีผู้กล่าวว่าตั้งแต่ปี พ.ศ. 2486-2490 ไม่ปรากฏจำนวนคดีในศาลศาสนาอีกเลย²⁷

ดังนั้นความบิปปันต่างๆที่ชาวมลายูมุสลิมในสี่จังหวัดภาคใต้ได้รับระหว่างปี พ.ศ.2482-2487 มีผลทำให้ชาวมลายูมีทัศนคติที่ไม่ดีต่อรัฐบาลไทยในสมัยของจอมพลป.พิบูลสงคราม และทัศนคติดังกล่าวยังคงมีผลตกค้างสืบเนื่องมาอีกจนถึงรัฐบาลชุดหลังจอมพลป.พิบูลสงครามจนเกิดเหตุการณ์จับกุมหะยีสุหลงและสมาชิกในต้นปี พ.ศ. 2491²⁸

หะยีสุหลงกับบทบาทการเป็นประธานอิสลามประจำจังหวัดปัตตานี

ในช่วงสมัยที่นายปรีดี พนมยงค์ ได้เข้ามาเป็นรัฐบาลบริหารประเทศได้มีนโยบายต่างๆ เพื่อผ่อนปรนและแก้ไขความเดือดร้อนของชาวไทยมุสลิม และภายใต้นโยบายเหล่านั้นคือ แต่งตั้งผู้นำศาสนาในระดับประเทศและในสี่จังหวัดชายแดนภาคใต้ขึ้นเพื่อปรึกษาเกี่ยวกับกิจการมุสลิมโดยเฉพาะตามพระราชกฤษฎีกาว่าด้วยการศาสนูปถัมภ์ฝ่ายอิสลาม พ.ศ.2488 และเกิดตำแหน่งที่สำคัญขึ้นตามพระราชกฤษฎีกาฉบับนี้คือ "ตำแหน่งจุฬาราชมนตรี" ตำแหน่งจุฬาราชมนตรีมีหน้าที่ให้คำปรึกษาแก่กรมศาสนาในกระทรวงศึกษาธิการเกี่ยวแก่ศาสนูปถัมภ์ฝ่ายอิสลาม²⁹

เนื่องจากฝ่ายขบวนการเสรีไทยสืบทราบมาว่าขบวนการใต้ดินของมลายู โดยตนกู มะไฮยัดดิน เป็นผู้นำนั้นได้รับการสนับสนุนจากอังกฤษให้กลับมาเป็นสุลต่านปัตตานี เพราะอังกฤษต้องการตอบโต้การกระทำของรัฐบาลไทยในสมัยสงครามโลกครั้งที่สอง ด้วยเหตุนี้รัฐบาลจึงต้องดำเนินนโยบายสกัดกั้นโดยการแต่งตั้งจุฬาราชมนตรีเพื่อมาทำหน้าที่เกลี้ยกล่อมผู้นำศาสนาอิสลามในสี่จังหวัดชายแดนภาคใต้มิให้เข้าร่วมขบวนการ จึงได้เกิดพระราช

²⁷ เรื่องเดียวกัน, หน้า 35.

²⁸ เจลิมเกียติ ขุนทองเพชร. หะยีสุหลง อับดุลกาเดร์ กบฏ... หรือวิปฤษแห่งสี่จังหวัดภาคใต้ (กรุงเทพฯ: บริษัทพิมพ์เนด พรินต์ติ้ง เซ็นเตอร์ จำกัด, 2547), หน้า 36.

²⁹ อำนวย สุวรรณกิจบริหาร สง่า วิไลวรรณ และจางวางหาว, จุฬาราชมนตรี ต่วน สุวรรณศาสน์ และความเป็นมาของตำแหน่งจุฬาราชมนตรี (กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์เรือนอักษร, ไม่ปรากฏปีที่พิมพ์), หน้า 53.

กฤษฎีกาว่าด้วยการศาสนูปถัมภ์ฝ่ายอิสลาม พุทธศักราช 2488³⁰ ขึ้นมา และแต่งตั้งเข้มพรหมยงค์ หรือ หะยีซำซุดดิน ขึ้นมาดำรงตำแหน่งจุฬาราชมนตรีและมีฐานะเป็นข้าราชการพลเรือนสามัญชั้นเอก³¹

สำหรับตำแหน่งจุฬาราชมนตรีนั้นเคยมีมาตั้งแต่ในสมัยกรุงศรีอยุธยาและสิ้นสุดลงไปเมื่อได้มีการยกเลิกบรรดาศักดิ์ และถูกรื้อฟื้นขึ้นมาอีกครั้งเมื่อมีปัญหาในจังหวัดชายแดนภาคใต้มากยิ่งขึ้น

นอกจากตำแหน่งจุฬาราชมนตรีแล้ว ยังประกอบไปด้วยตำแหน่งอื่นๆคือ กรรมการกลางอิสลามแห่งประเทศไทย กรรมการอิสลามประจำจังหวัด และกรรมการอิสลามประจำมัสยิด

หะยีสุหลงก็เป็นคนหนึ่งที่ได้รับเลือกขึ้นมาจากอิหม่ามภายในจังหวัดให้ดำรงตำแหน่งประธานกรรมการอิสลามประจำจังหวัดปัตตานี ซึ่งเป็นตำแหน่งทางศาสนาที่สูงที่สุดในจังหวัด

ตำแหน่งกรรมการอิสลามประจำจังหวัดจะคัดเลือกบุคคลที่มีพื้นฐานมาจากบุคคลที่มีอิทธิพลต่อชาวมลายูมุสลิมในแต่ละจังหวัด ตำแหน่งกรรมการอิสลามประจำจังหวัดจึงมีอำนาจสูงสุดในจังหวัด หน้าที่โดยหลักของกรรมการอิสลามประจำจังหวัดคือ ให้คำปรึกษาเกี่ยวกับเรื่องศาสนาอิสลามต่อคณะกรรมการจังหวัด ในเรื่องที่จะเป็นประโยชน์ต่อการปกครอง และมีอำนาจจัดให้กรรมการประจำมัสยิดซึ่งมีโต๊ะอิหม่ามเป็นประธานโดยตำแหน่ง³²

มีข้อน่าสังเกตว่าพระราชกฤษฎีกาฉบับนี้เน้นทัศนคติของรัฐบาลไทยที่ต้องการให้ชาวมลายูมุสลิมเป็นคนไทยเช่นที่คนละเช่นนี้เคยปรากฏมาก่อนในสมัยจอมพล ป.พิบูลสงคราม คำเรียกกล่าวต่อๆมาจึงค่อยๆเปลี่ยนเป็น “คนไทยอิสลาม” เดียวกับคนไทยส่วนใหญ่ในประเทศ เพียงแต่นับถือศาสนาอิสลาม โดยใช้คำว่า “ประชาชนชาวไทยที่นับถือศาสนาอิสลาม” คำเรียกจึงค่อยๆเปลี่ยนเป็น “คนไทยอิสลาม” และ “ชาวมลายูมุสลิม” ในที่สุด

ดร.สุรินทร์ พิศสุวรรณ ได้วิเคราะห์การประกาศใช้พระราชกฤษฎีกาดังกล่าวอย่างน่าสนใจว่า

³⁰ เจลิมเกียรติ ขุนทองเพชร, “การต่อต้านนโยบายรัฐบาลในสี่จังหวัดภาคใต้ของประเทศไทย โดยการนำของหะยีสุหลง อับดุลกาเดร์ พ.ศ.2482-2497, หน้า 44-46.

³¹ อำนวย สุวรรณกิจบริหาร สง่า วิไลวรรณ และจางวางหาว, จุฬาราชมนตรี ต่วน สุวรรณศาสน์ และความเป็นมาของตำแหน่งจุฬาราชมนตรี, หน้า 53.

³² เจลิมเกียรติ ขุนทองเพชร, “การต่อต้านนโยบายรัฐบาลในสี่จังหวัดภาคใต้ของประเทศไทย โดยการนำของหะยีสุหลง อับดุลกาเดร์ พ.ศ.2482-2497, หน้า 56-57.

"...ในแง่หนึ่ง รัฐบาลต้องการที่จะลดรอยบาดหมางซึ่งเกิดจากนโยบายรัฐนิยมของจอมพล ป.พิบูลสงคราม ระหว่างปี พ.ศ.2481-2487 แต่อีกแง่หนึ่งก็คือการเข้าไปมีส่วนควบคุมบทบาทของผู้นำศาสนาของชาวมุสลิมให้อยู่ภายใต้การดูแลของเจ้าหน้าที่รัฐอย่างใกล้ชิดยิ่งขึ้นนั่นเอง นับเป็นการเอานโยบายที่รัฐทำกับศาสนจักรหรือคณะสงฆ์มาปรับใช้กับชาวมุสลิมนั่นเอง"³³

ตำแหน่งผู้นำศาสนาที่ถูกแต่งตั้งขึ้นมาตามพระราชบัญญัติฉบับนี้ไม่ค่อยประสบความสำเร็จเท่าที่ควร เนื่องจากทั้งตำแหน่งจุฬาราชมนตรีและคณะกรรมการกลางอิสลามแห่งประเทศไทย กลับถูกมองว่าเป็นสถาบันของส่วนกลาง เพราะเท่าที่ผ่านมาทั้งสองสถาบันนี้ก็กลับกลายเป็นตัวแทนของรัฐบาลมากกว่าเป็นตัวแทนของชาวมุสลิมและไม่มีสมรรถภาพมากนักในการประสานระหว่างรัฐบาลกับชาวมุสลิม เพราะยังขาดการยอมรับจากคนส่วนใหญ่³⁴

หะยีสุหลงกับการต่อสู้เพื่อการแยกศาสนาออกจากศาลจังหวัด

ในสมัยรัฐบาลของนายปรีดี พนมยงค์ ได้มีการคืนสิทธิแก่ชาวมุสลิมในสี่จังหวัดภาคใต้มากยิ่งขึ้น เช่น ในเดือนเมษายน พ.ศ. 2498 ได้อนุญาตให้โต๊ะครูสอนภาษามลายู ภาษาอาหรับ และศาสนาอิสลามได้โดยไม่ถือว่าเป็นลักษณะการสอนที่อยู่ในระเบียบของพระราชบัญญัติโรงเรียนราษฎร์ พ.ศ. 2486 ในเดือนพฤษภาคม ปี 2489 เมื่อรัฐบาลออกพระราชบัญญัติให้ใช้กฎหมายอิสลามในจังหวัด ปัตตานี นราธิวาส ยะลา สตูล พ.ศ.2489 โดยให้มีโต๊ะโต๊ะยุติธรรมนั่งพิจารณาคดีครอบครัว

แต่หะยีสุหลงไม่เห็นด้วยกับการตั้งโต๊ะโต๊ะยุติธรรมเนื่องจากต้องการให้มีการพิจารณาคดีครอบครัวและมรดกในสี่จังหวัดภาคใต้โดยศาลศาสนาอิสลามซึ่งจะต้องแยกออกจากศาลจังหวัดโดยเด็ดขาด³⁵ ทั้งนี้เพราะต้องการให้การพิจารณาคดีนั้นเป็นไปโดยอิสระปราศจากการควบคุมและถูกต้องตามกฎหมายอิสลามว่าด้วยครอบครัวและมรดก

³³ ปิยนาด บุณนาค.รายงานผลการวิจัยเรื่อง นโยบายการปกครองของรัฐบาลไทยต่อชาวไทยมุสลิมในจังหวัดชายแดนภาคใต้.(กรุงเทพฯ:จุฬาลงกรณ์,2534),หน้า 94.

³⁴ สุรินทร์ พิศสุวรรณ, "นโยบายประสมประสานชาวมุสลิมในประเทศไทยสมัยรัตนโกสินทร์,"เอกสารวิชาการหมายเลข 43 ในการสัมมนาเรื่องสองศตวรรษรัตนโกสินทร์: ความเปลี่ยนแปลงของสังคมไทย, 24 ธันวาคม 2525.

³⁵ อิมรอน มะลูลีม.วิเคราะห์ความขัดแย้งระหว่างรัฐบาลไทยกับมุสลิมในประเทศไทย:กรณีศึกษากลุ่มมุสลิมในเขตจังหวัดชายแดนภาคใต้(กรุงเทพฯ:นันทา พับลิชิ่ง,2538),หน้า 147.

สำหรับหลักเกณฑ์สำคัญในการพิจารณาแต่งตั้งคณะตุลาการรัฐธรรมนูญ มี 3 ประการคือ³⁶

ประการแรก ต้องเป็นผู้ที่ได้รับการยกย่องนับถือในหมู่มุสลามิกชน

ประการที่สอง มีภูมิความรู้ในศาสนาอิสลามพอที่จะชี้ขาดวินิจฉัยข้อกฎหมายอิสลามเกี่ยวกับเรื่องครอบครัวและมรดกได้

ประการที่สาม มีความรู้ภาษาไทยอ่านออก เขียนได้

แม้ว่าหะยีสุหลงจะเจรจาขอแยกศาลด้วยวิธีการต่างๆแล้ว รวมไปถึงการคัดค้านการจัดตั้งคณะตุลาการรัฐธรรมนูญ โดยให้เห็นผลว่าจะยินยอมให้มีการจัดตั้งคณะตุลาการรัฐธรรมนูญได้ก็ต่อเมื่อรัฐบาลยอมให้มีการแยกศาลศาสนาออกจากศาลจังหวัด แต่การคัดค้านนั้นไม่เป็นผลเนื่องจากได้รับคำชี้แจงจากกระทรวงยุติธรรมด้วยเหตุผลต่างๆ เป็นต้นว่า การแยกศาลศาสนาทำให้สิ้นเปลืองงบประมาณของทางราชการเกินความจำเป็น เนื่องจากคดีทางศาสนามีปีละไม่กี่เรื่องและการพิจารณาคดีก็ให้ความยุติธรรมดีอยู่แล้ว แต่หะยีสุหลงก็ยังยืนยันความคิดเดิม จากจุดนี้เป็นต้นมาทำให้ความเคลือบไหวของหะยีสุหลงซึ่งมีเหตุผลเพื่อศาสนาจึงมีการปรับตัวเข้ารูปมากขึ้น จนกลายเป็นกลุ่มต่อต้านรัฐบาล³⁷

หะยีสุหลงกับบทบาทด้านนโยบายของรัฐบาล

นโยบายที่ดูเหมือนว่าจะสร้างผลกระทบทางความคิด ความรู้สึกในด้านลบให้กับประชาชนในจังหวัดชายแดนภาคใต้อย่างใหญ่หลวงคือ นโยบายของรัฐบาลในยุคสมัยของจอมพล ป.พิบูลสงคราม ในช่วงปี พ.ศ.2482-2490 หลังจากที่พันเอกหลวงพิบูลสงครามเข้ารับตำแหน่งนายกรัฐมนตรีต่อจากพระยาพหลพลพยุหเสนา รัฐบาลชุดนี้ได้ทำการประกาศนโยบายที่จะนำประเทศเข้าสู่ระดับของนานาชาติหรือที่เรียกว่า นโยบายชาตินิยม เพื่อปลุกฝังแนวคิดในความรักชาติและนิยมในความเป็นไทย อันหมายถึง ความเป็นไทยในแบบพุทธศาสนานั้นเอง

รัฐนิยมฉบับแรกได้มีการออกประกาศใช้ว่าด้วย "ใช้ชื่อประเทศ ประชาชน และสัญชาติ" เมื่อวันที่ 24 มิถุนายน 2482 และได้มีการประกาศใช้รัฐนิยมทั่วประเทศนับตั้งแต่วันที่ 1 เดือน มิถุนายน ถึงเดือนมกราคม พ.ศ. 2485 รวมทั้งสิ้น 12 ฉบับตั้งแต่การเรียกชื่อประเทศ สัญชาติ ภาษา เพลงชาติ เพลงสรรเสริญพระบารมี การชักชวนให้ชาวไทยร่วมกันสร้างชาติ การแต่งกาย และกิจวัตรประจำวัน เป็นต้น

³⁶ เจริญเกียรติ ชุนทองเพชร, "การต่อต้านนโยบายรัฐบาลในจังหวัดภาคใต้ของประเทศไทย โดยการนำของหะยีสุหลง อับดุลกาเดร์ พ.ศ.2482-2497, หน้า 65.

³⁷ เรื่องเดียวกัน, หน้า 73.

ข้อกำหนดเช่นนี้อาจไม่ก่อให้เกิดปัญหาในกลุ่มชนอื่นๆ มากนักแต่สำหรับชาวมุสลิม เรื่องการแต่งกายเป็นประเด็นอย่างหนึ่งที่เกิดอัตลักษณ์ภายนอกที่เด่นชัด หลักการศาสนาอิสลามได้กำหนดให้สตรีมุสลิมผู้มีความศรัทธาต้องแต่งกายอย่างมิดชิดและการคลุมศีรษะเพื่อปกปิดร่างกายให้เหลือเพียงใบหน้าและฝ่ามือ ซึ่งสิ่งเหล่านี้มิได้เกิดขึ้นจากกระบวนการถ่ายทอดทางวัฒนธรรมแต่เพียงอย่างเดียวเท่านั้น แต่เกิดขึ้นโดยศาสนบัญญัติที่กำหนดลงมาจากพระผู้เป็นเจ้าคือพระองค์อัลลอฮ์ ดังนั้นการไม่ปฏิบัติตามหมายถึงการฝ่าฝืนบัญญัติ อันส่งผลกระทบต่อความรู้สึกศรัทธาของบุคคลต่อหลักคำสอนนั่นเอง

นโยบายเหล่านี้เมื่อถูกกำหนดลงมายังพื้นที่จังหวัดชายแดนภาคใต้แล้วสร้างความรู้สึกกระอักกระอ่วนใจกับประชาชนที่นั่นโดยเฉพาะผู้นำศาสนา เพราะมีหลายสิ่งหลายอย่างที่ขัดแย้งกับแนวทางศาสนา แต่เมื่อมีการประชุมปรึกษาหารือระหว่างเจ้าหน้าที่ของรัฐและผู้นำศาสนา ก็ได้รับคำตอบว่า อะไรที่ชาวมลายูมุสลิมจะกระทำได้ก็จะทำ สำหรับสิ่งที่ไม่อาจกระทำได้เพราะขัดกับหลักการศาสนาอิสลามคือการห้ามสวมหมวกแบบอิสลามและห้ามสตรีใช้ผ้าคลุมศีรษะ³⁸

-เนื้อหาสาระของข้อเรียกร้อง 7 ข้อ

จากนโยบายและการปฏิบัติของเจ้าหน้าที่รัฐทั้งหมดนั้นสร้างความรู้สึกไม่ชอบธรรมในความรู้สึกของประชาชน โดยเฉพาะหะยีสุหลงในฐานะผู้นำศาสนาที่ตระหนักว่าไม่อาจนิ่งเฉยต่อการกระทำและนโยบายที่ไม่เป็นธรรมได้ จึงได้ดำเนินการเคลื่อนไหวด้วยวิธีการต่างๆ ทุกรูปแบบ ความรู้สึกไม่พอใจในการปฏิบัติของเจ้าหน้าที่และนโยบายของรัฐได้ถูกแสดงออกมา โดยผ่านทางข้อเรียกร้อง 7 ข้อ หะยีสุหลงเป็นตัวแทนชาวมลายูสี่จังหวัดภาคใต้ เพื่อขอสิทธิในการปกครองและบริหารสี่จังหวัดภาคใต้โดยชาวมลายูมุสลิมเอง ข้อเรียกร้องนี้ได้ยื่นต่อนายกรัฐมนตรีคนใหม่คือ หลวงธำรงนาวาสวัสดิ์ เมื่อวันที่ 3 เมษายน 2490³⁹

ข้อเรียกร้องที่เสนอไป 7 ข้อมีดังนี้คือ⁴⁰

³⁸ นพช. มท. 5.10 กลอง 19 ปี 335,หนังสือที่ 104/2484 ,(ไม่ลงวันที่) พฤศจิกายน 2484 ,ปลัดจังหวัดนครราชสีมาถึงข้าหลวงประจำจังหวัดนครราชสีมา เรื่อง "รายงานตรวจราชการ" ในเฉลิมเกียรติ ขุนทองเพชร,หน้า 28.

³⁹ อิมรอน มะลูลีม,วิเคราะห์ความขัดแย้งระหว่างรัฐบาลไทยกับมุสลิมในประเทศไทยกรณีศึกษากลุ่มมุสลิมในเขตจังหวัดชายแดนภาคใต้ 2538(กรุงเทพฯ:นิตยสารประชาสัมพันธ์), หน้า 153-155.

⁴⁰ "รัฐอุมม์, หะยีสุหลง แยก.ดินแดนใต้(3)"ไทยรัฐ (26 เมษายน 2547):4.

1) ขอบปกครอง 4 จังหวัดนี้เป็นส่วนหนึ่งประเทศไทย โดยมีผู้ดำรงตำแหน่งอย่างสูง ให้มีอำนาจในการศาสนาอิสลาม มีอำนาจแต่งตั้งและปลดข้าราชการออกได้ ผู้ดำรงตำแหน่งนี้ต้องเป็นมุสลิมใน 4 จังหวัด

2) การศึกษาในชั้นประถม (ขณะนั้นชั้นประถมมีเรียนแค่ชั้น ป.4) ให้มี การศึกษาภาษามลายูควบคู่ไปกับภาษาไทย

3) ภาษีที่เก็บได้ให้ใช้ภายใน 4 จังหวัดเท่านั้น

4) ในจำนวนข้าราชการทั้งหมด ขอให้ข้าราชการชาวมลายู ร้อยละ 85 (คิดตามสัดส่วนประชากรในพื้นที่ มีผู้นับถือศาสนาอิสลาม 85% พุทธ 15%)

5) ขอให้ใช้ภาษามลายูควบคู่กับภาษาไทย เป็นภาษาราชการ

6) ให้คณะกรรมการอิสลามประจำจังหวัดมีเอกสิทธิ์ ออกระเบียบเกี่ยวกับ การปฏิรูปศาสนาอิสลาม โดยความเห็นชอบของผู้มีอำนาจสูงสุด

7) ให้ศาลรับพิจารณาตามกฎหมายอิสลามแยกจากศาลจังหวัดมีโต๊ะกอฎี หรือดาโต๊ะยุติธรรมตามสมควรและมีเสรีภาพในการพิจารณาคดี

แต่พบว่าข้อเรียกร้องที่หะยีสุหลง รวบรวมนำเสนอรัฐบาล...ต่างกับข้อเรียกร้อง ที่บันทึกอยู่ในแฟ้มตีตรา "ลับมาก" ของหน่วยงานความมั่นคง 3 ข้อ⁴¹

จุดต่างแรก ข้อ 1)...แฟ้มลับของทางการ...ให้รัฐบาลตั้งคนที่เป็นอิสลามที่เกิดใน 4 จังหวัดภาคใต้ เป็นข้าหลวงใน 4 จังหวัดภาคใต้ และให้อยู่ในตำแหน่ง ตลอดชีวิต

จุดต่างสอง ข้อ 4)...ข้าราชการ 4 จังหวัดภาคใต้ ต้องเป็นคนนับถืออิสลาม

จุดต่างสาม ข้อ 6)...มอบอำนาจให้คณะกรรมการอิสลามออกกฎหมาย ใช้เองใน 4 จังหวัดภาคใต้

เมื่อเปรียบเทียบกันแล้ว ข้อเรียกร้องที่สรุปในแฟ้มลับของทางการนั้น เรียกร้องหนักข้อมากกว่าข้อเรียกร้องที่อ้างว่า หะยีสุหลงได้ทำขึ้น

อย่างไรก็ดีข้อเรียกร้องนี้ก็มิอาจได้รับการสนองตอบจากรัฐบาลเพราะรัฐบาลมองข้อเรียกร้องที่เสนอไปนั้น เป็นแผนการแบ่งแยกดินแดนที่ทำขึ้นมาตามแผนของลูกชายอดีตเจ้า

⁴¹ เรื่องเดียวกัน: 4.

เมืองปัตตานีที่สูญเสียอำนาจ ทั้งที่ข้อเรียกร้องนั้นเกิดจากความต้องการของทางการเองที่จะต้องการจะให้นำเสนอขึ้นไป⁴²

เหตุผลที่รัฐบาลโดยนายควง อภัยวงศ์ ไม่อาจตอบสนองได้นั้นมีดังนี้คือ

ประการแรก การขอให้ตั้งข้าหลวงใหญ่ของสี่จังหวัดภาคใต้ รัฐบาลเกรงว่าความเคลื่อนไหวดังกล่าวจะเป็นตัวอย่างให้ภาคอื่นๆของประเทศเรียกร้องอย่างเดียวกันบ้าง

ประการที่สอง ข้อเสนอที่ว่าในเมื่อประชากรส่วนใหญ่ของสี่จังหวัดภาคใต้มีชาติพันธุ์ ความเชื่อ และขนบธรรมเนียมประเพณีผูกพันอยู่กับมลายา ก็ควรให้ดินแดนดังกล่าวเข้าร่วมกับสหพันธ์มลายาเสียเลย นายกรัฐมนตรีเห็นว่าถ้านำสิ่งเหล่านี้มาเป็นบรรทัดฐานในการแยกดินแดนแล้วประเทศไทยคงจะไม่มีเหลือ เพราะชนกลุ่มน้อยอื่นๆในพระราชอาณาจักรก็คงจะเรียกร้องอย่างเดียวกัน แม้แต่ข้อเรียกร้องให้มีการลงคะแนนเสียงประชามติในสี่จังหวัดก็ไม่อาจพิจารณาได้ เพราะไทยเองก็เคยเสนอแบบเดียวกันนี้ในกรณีพิพาทกับอินโดจีนกับฝรั่งเศส ฝ่ายฝรั่งเศสเองก็ไม่ยอมรับ

ประการที่สาม กรณีที่มีการส่งคำร้องขอแยกดินแดนไปยังสหประชาชาติ นายกรัฐมนตรีกล่าวว่า หลักการที่มหาอำนาจสัมพันธมิตรสงครามโลกยึดถือ คือการฟื้นฟูสถานะเดิมของดินแดนในภูมิภาคเอเชียที่ถูกยึดครองให้เหมือนเช่นที่เป็นอยู่ใน พ.ศ. 2482 เมื่อประเทศไทยไม่ได้ถูกบังคับให้คืนดินแดนดังกล่าวก็ยอมชี้ให้เห็นอย่างแน่ชัดว่า ประเทศไทยเป็นเจ้าของดินแดนนี้ พลเมืองมลายูในท้องถิ่นก็ได้รับการยอมรับว่าเป็นไทยเต็มตัวภายใต้รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทยอยู่แล้ว

ในการเคลื่อนไหวเพื่อยื่นข้อเรียกร้อง 7 ข้อนี้ธเนศ อาภรณ์สุวรรณได้ให้มุมมองเกี่ยวกับ การเคลื่อนไหวของหะยีสุหลงกับคณะว่า “เป็นผลพวงการตอบโต้ปฏิสัมพันธ์กับลัทธิอาณานิคมและความเป็นสมัยใหม่ที่ได้นำความเปลี่ยนแปลงด้านต่างๆที่เข้ามาในสังคมมุสลิม

ที่สำคัญคือการจุดประกายให้เกิดจิตสำนึก การตระหนักถึงอัตลักษณ์และความเป็นตัวตนซึ่งจำเป็นต้องการพื้นที่หรือเทศะ (Space) อันใหม่ที่เชื่อมต่อการเติบโตใหญ่ของสำนักทางการเมือง ดังนั้นการมองไปที่รัฐในฐานะที่เป็นพื้นที่และมีอำนาจของความเป็นเหตุเป็นผลในการ

⁴² เรื่องเดียวกัน: 4.

ทำให้ปัจเจกชนสามารถก้าวไปสู่อุดมการณ์ของเขาแต่ละคนและในส่วนตัวทั้งหมดได้จึงกลายเป็นเป้าหมายของการเคลื่อนไหวเพื่อการไปบรรลุความเป็นอิสลามที่แท้จริงต่อไป⁴³

เฉลิมเกียรติ ขุนทองเพชร ได้แบ่งข้อเรียกร้อง 7 ข้อนี้ออกเป็น 3 ประเด็นคือ⁴⁴

ประเด็นแรกเกี่ยวกับประเด็นทางการเมือง ข้อเรียกร้องที่หะยีสุหลงและกลุ่มผู้นำศาสนาต้องการให้มีมุสลิมเป็นผู้ปกครองที่มีอำนาจสูงสุดในเขตจังหวัดชายแดนภาคใต้ อาจเนื่องมาจากถ้ามีผู้ปกครองเป็นมุสลิมด้วยกันก็คงจะแก้ปัญหาความไม่เข้าใจและทราบถึงความต้องการของชาวมลายูมุสลิมได้ดี

นอกจากนี้ในส่วนของราชการที่ต้องการให้มีมุสลิมอยู่ถึง 80 % นั้นเนื่องจากความไม่เข้าใจภาษามลายูของข้าราชการไทยทำให้เกิดปัญหาในด้านการสื่อสาร และเกิดความเข้าใจผิดกันได้มากยิ่งขึ้น และนอกจากนี้การใช้ภาษาไทยควบคู่ไปกับภาษามลายูเป็นภาษาราชการนั้น อาจเป็นการลดช่องว่างได้อีกทางหนึ่ง

ประเด็นที่สองเกี่ยวกับด้านเศรษฐกิจ บรรดาชาวมลายูมุสลิมเห็นว่าภาษาที่รัฐบาลเก็บได้จากสี่จังหวัดชายแดนภาคใต้ถูกนำไปจัดสรรให้แก่จังหวัดอื่นๆ มากกว่าโดยเฉพาะในกรุงเทพฯ ซึ่งถ้าหากนำภาษาที่เก็บได้มาใช้เฉพาะในจังหวัดชายแดนภาคใต้นั้นก็จะทำให้มีความเจริญมากยิ่งขึ้น ตลอดจนจนถึงทำให้สถานะทางเศรษฐกิจของประชาชนมีความเป็นอยู่ที่ดีขึ้น เพราะได้รับความเดือดร้อนจากสงครามมาพอสมควร

ประเด็นที่สามเกี่ยวกับด้านสังคม โดยเน้นศาสนาอิสลามเป็นหลัก ผู้นำชาวมลายูมุสลิมต้องการให้มีอำนาจสิทธิเด็ดขาดในเรื่องศาสนาโดยจะให้กรรมการอิสลามประจำจังหวัดมีอำนาจออกกฎเกณฑ์ระเบียบข้อบังคับทางศาสนาเพื่อให้เกิดความเป็นระเบียบเรียบร้อยในการปฏิบัติกิจการทางศาสนา และต้องการให้ละทิ้งประเพณีวัฒนธรรมพิพาทชาติพิพาทว่าด้วยเรื่องครอบครัวและมรดกโดยมีอำนาจสิทธิเด็ดขาด ซึ่งอาจเนื่องมาจากผู้นำศาสนาเห็นว่าละทิ้งประเพณีวัฒนธรรมเป็นเพียงที่ปรึกษาผู้พิพากษาไทย และเมื่อตัดสินใจไปแล้วถือว่าเป็นเด็ดขาดไม่มีการอุทธรณ์ฎีกาอีกต่อไป จึงเกรงว่าหากเกิดความผิดพลาดอาจจะเกิดความยุ่งยากและความยุติธรรมได้ ด้วยเหตุนี้จึงน่าจะเป็นประเด็นสำคัญที่ผู้นำชาวมุสลิมต้องการให้แยกศาลศาสนาอิสลามออกจากศาลจังหวัด

⁴³ ธเนศ อาภรณ์สุวรรณ, “หะยีสุหลงกับการเกิดสำนักทางการเมืองใหม่” ,เอกสารในการสัมมนาเรื่อง สถานการณ์ใต้? อะไรคือปัญหา อะไรคือทางออก? ณ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย 31 กรกฎาคม 2547.

⁴⁴ เฉลิมเกียรติ ขุนทองเพชร, “การต่อต้านนโยบายรัฐบาลในสี่จังหวัดภาคใต้ของประเทศไทย โดยการนำของหะยีสุหลง อับดุลกาเดร์ พ.ศ.2482-2497, หน้า 74-79.

ข้อเรียกร้องทั้ง 7 ข้อนี้ถูกมองเป็นเรื่องของความพยายามที่จะแบ่งแยกการปกครองออกไปเป็นรัฐอิสระ แต่อย่างไรก็ตามในเรื่องนี้ สุรินทร์ พิศสุวรรณ มองว่าสิ่งที่หะยีสุหลงเสนอนั้นคือการจัดตั้งดินแดนที่มีความเป็นตัวของตัวเองในทางวัฒนธรรมเท่านั้น ไม่ใช่การแบ่งแยกทางการเมืองเด็ดขาด ในความคิดของหะยีสุหลงข้อเสนอทั้งเจ็ดข้อนี้เป็นเงื่อนไขขั้นต่ำสุดที่ชาวมาเลย์มุสลิมต้องการ ถ้าหากพวกเขาจะรักษาเอกลักษณ์ทางศาสนาและวัฒนธรรมของตนเอาไว้ให้ได้ แต่เป็นที่น่าเสียดายที่ข้อเสนอเหล่านี้กลับถูกมองไปในแง่ของความแตกแยกโดยหะยีสุหลงถูกกล่าวหาว่าเป็นกบฏต่อแผ่นดิน เสนอแนวนโยบายที่ขัดต่อการปกครองตามราชประเพณี⁴⁵

อย่างไรก็ดีในงานวิจัยฉบับหนึ่งโดย **ปิยนาท บุนนาค** เรื่อง **“นโยบายการปกครองของรัฐบาลไทยต่อชาวไทยมุสลิม ในจังหวัดชายแดนภาคใต้ (พ.ศ.2475-2516)”** ได้เขียนความคิดเห็นของนักวิชาการอีกท่านหนึ่งคือ นันทวรรณ ภูสวาท ไว้ว่า“แม้จะมีได้กล่าวอย่างตรงไปตรงมาก็ตาม แต่จะเห็นได้ว่าจุดมุ่งหมายสูงสุดของข้อเรียกร้อง 7 ข้อเหล่านั้นคือ การฟื้นฟูดินแดนทั้งสี่จังหวัดให้เป็นรัฐอิสระรัฐหนึ่งได้การปกครองของคนท้องถิ่นนั่นเอง”

ในเรื่องนี้ทำให้ปิยนาทมองว่าเป็นการมองปัญหาและตีความคนละด้าน ซึ่งอาจทำให้เข้าใจเหตุผลของทางรัฐบาลและชาวมลายูมุสลิมได้ดีขึ้น

ในส่วนของกรณีเคลื่อนไหวของกลุ่มหะยีสุหลงนั้นไม่มีเอกสารทางราชการใดๆที่ยืนยันได้แน่นอนว่ากลุ่มของเขามีต้นกำเนิดและพัฒนาการมาอย่างไร แต่เหตุการณ์ที่อาจชี้ได้อย่างชัดเจนคือ การที่หะยีสุหลงเป็นตัวแทนยื่นคำขอ 7 ข้อต่อรัฐบาลนี้เอง

การเคลื่อนไหวของหะยีสุหลงเพื่อให้บรรลุตามข้อเรียกร้องทั้ง 7 ข้อ

หะยีสุหลงต่อรองให้รัฐบาลยินยอมทำตามคำขอ 7 ข้อ ด้วยการกระทำ 2 ประการคือการต่อต้านนโยบายรัฐบาลเรื่องการจัดตั้งคณะไต่สวนยุติธรรม และการสร้างพลังทางการเมือง

เด่น โต๊ะมีนา บุตรชายของหะยีสุหลง อับดุลกาเดร์ กล่าวว่า“พ.ศ.2489 รัฐบาลออกพระราชบัญญัติผ่านสภา เรียกว่า พระราชบัญญัติให้ใช้กฎหมายอิสลามในจังหวัด ปัตตานี นราธิวาส ยะลา สตูล พ.ศ.2489 ให้มีดาโต๊ะยุติธรรม นั่งพิจารณาคดีครอบครัวมรดก อันนี้เกิด

⁴⁵ สุรินทร์ พิศสุวรรณ, “นโยบายประสมประสานชาวมลายูมุสลิมในประเทศไทยสมัยรัตนโกสินทร์,” เอกสารวิชาการ หมายเลข 43 ในการสัมมนาเรื่องสองศตวรรษรัตนโกสินทร์ : ความเปลี่ยนแปลงของสังคมไทย 24 ธันวาคม 2525. หน้า 18.

ปัญหาทันที พ่อผมนำขบวนคัดค้าน ในการต่อต้านนโยบายรัฐบาลจริงๆ ซึ่งเป็นการต่อต้านนโยบายโดยมีข้อเรียกร้อง 7 ข้อ ยื่นในปี 2490"⁴⁶

นายเด่น โต๊ะมีนา ยืนยันถึงการต่อต้านนโยบายรัฐบาลของหะยีสุหลงและหะยีสุหลง เป็นแกนนำในการคัดค้านการตั้งคณะโต๊ะยุดิธรรมเพราะต้องการให้มีการแยกศาลศาสนาอิสลาม ออกจากศาลจังหวัดเสียก่อน การดำเนินการต่างๆของราชการเพื่อที่จะตั้งคณะโต๊ะยุดิธรรมขึ้นมา นั้นไม่ประสบความสำเร็จ ในขณะที่เดียวกันการเรียกร้องของหะยีสุหลงเพื่อให้มีการแยกศาลนั้น ก็ได้รับการปฏิเสธจากทางรัฐบาลเช่นเดียวกัน

ในการนี้นายแหม่ม พรหมยงค์ ซึ่งดำรงตำแหน่งจุฬาราชมนตรีในขณะนั้นได้ปรารภกับ พระอดุลยการณโกวิท ข้าหลวงยุติธรรมภาค 5 ว่า น่าจะให้หะยีสุหลงเป็นคณะโต๊ะยุดิธรรมอีกคนหนึ่งเพื่อป้องกันความยุ่งยาก แต่เมื่อข้าหลวงยุติธรรมภาคได้ทาบทามกับหะยีสุหลงให้รับ ตำแหน่งก็ถูกเกลี้ยให้แยกศาลเสียก่อน จากเหตุการณ์นี้จึงทำให้ทราบว่าแท้จริงแล้วหะยีสุหลงก็ มีความปรารถนาที่จะดำรงตำแหน่งคณะโต๊ะยุดิธรรมเช่นเดียวกัน แต่เมื่อขัดกับหลักการศาสนา อิสลามและมติของผู้นำชาวศาสนาและชาวมุสลิมส่วนใหญ่ หะยีสุหลงจึงต้องยึดหลักการของ ศาสนาและความต้องการของราษฎรเป็นหลัก⁴⁷

การดำเนินการเพื่อให้มีการแต่งตั้งคณะโต๊ะยุดิธรรมนั้นยังประสบปัญหาแต่เพียงเฉพาะใน จังหวัดปัตตานีเท่านั้นเนื่องจากหะยีสุหลงซึ่งเป็นประธานกรรมการอิสลามประจำจังหวัดปัตตานี นั้นยังคงยืนยันความคิดเดิมในการขอให้แยกศาลก่อน โดยใช้วิธีการส่งโทรเลข จดหมาย และการ เจริญ อีกทั้งต่อรองกษัตริย์บาลว่าจะยินยอมให้มีคณะโต๊ะยุดิธรรมก็ต่อเมื่อรัฐบาลยอมให้มีการแยก ศาลศาสนาออกจากศาลจังหวัดเท่านั้น แต่การต่อรองของหะยีสุหลงกับรัฐบาลก็ล้มเหลว เนื่องจากในวันที่ 11 กันยายน พ.ศ. 2490 โต๊ะอินหมาม 6 ใน 8 มีมติให้เลือกหะยีวันอิบราฮิม ศรีตุลาการ เป็นคณะโต๊ะยุดิธรรมศาลจังหวัดปัตตานีด้วยเหตุนี้หะยีสุหลงจึงเกิดความไม่พอใจต่อ การกระทำของรัฐบาลเรื่องการจัดตั้งคณะโต๊ะยุดิธรรมจึงได้หาทางปลุกจิตสำนึกของชาวมลายู มุสลิมเพื่อเรียกร้องขอสิทธิตนเอง การกระทำของหะยีสุหลงตั้งแต่การเริ่มต่อต้านการตั้ง

⁴⁶ ชูวัส ฤกษ์ศิริสุข, "เงา-การก่อการร้าย แบ่งแยกดินแดน-รัฐปัตตานี อดีตรัฐไทยต่อมุสลิม," เนชั่นสุดสัปดาห์ (25 -31 ส.ค. 2546).

⁴⁷ เจลิมเกียรวติ ขุนทองเพชร, "การต่อต้านนโยบายรัฐบาลในสี่จังหวัดภาคใต้ของประเทศไทย โดยการนำของหะยีสุหลง อับดุลกาเดร์ พ.ศ.2482-2497, หน้า 83-84.

ตะโตะยุดิธรรมมีผลให้ทางราชการเริ่มจับตาติดตามพฤติกรรมของหะยีสุนหลงตั้งแต่กลางปี 2490 เป็นต้นมา⁴⁸

การต่อต้านการจัดตั้งตะโตะยุดิธรรมนั้น หะยีสุนหลงได้ดำเนินการต่อรองโดยใช้พลังทางการเมืองซึ่งดำเนินการเคลื่อนไหวดังนี้⁴⁹ -

1. การปลุกกระดม โดยใช้มัศยิดเป็นที่ประชุมปรึกษาหารือในเรื่องต่างๆที่เกิดขึ้น ซึ่งมัศยิดถือเป็นสถานที่ที่สำคัญของมุสลิมเนื่องจากใช้เป็นสถานที่ปฏิบัติศาสนกิจและยังทำให้พบปะผู้คนเป็นจำนวนมาก และการปลุกกระดมโดยใช้สถาบันทางการศึกษาคือปอเนาะ เพื่อส่งสอนศาสนาและปลุกใจให้รำลึกถึงเชื้อชาติมลายู โดยพยายามยกให้เห็นถึงนโยบายของรัฐที่สร้างความรู้สึกบีบคั้นให้กับชาวมุสลิมมลายู และเพื่อเรียกร้องให้คงไว้ซึ่งกฎหมายอิสลามพร้อมกับเรียกร้องขอความเป็นธรรม

การดำเนินการของหะยีสุนหลงกลายเป็นกลุ่มต่อต้านรัฐบาลอย่างเต็มรูปแบบเมื่อมีกลุ่มผู้ช่วยเหลือและได้มีการออกกระเบื้องข้อบังคับของกลุ่ม ซึ่งมีวัตถุประสงค์อยู่ 2 ประการคือ ประการที่หนึ่ง เพื่อก่อตั้งสิทธิให้แก่ชาวมลายู เผ่าพันธุ์มลายูให้เจริญมั่นคงอยู่ชั่วนาน

ประการที่สอง เพื่อก่อตั้งแคว้นมลายู โดยต้องการมีอำนาจที่จะจัดระเบียบแคว้นเสียเองตามขนบธรรมเนียมมลายูภายใต้ความคุ้มครองของรัฐบาลไทย

2. การเคลื่อนไหวโดยขอความร่วมมือกับตงกูมะไฮยิดดิน⁵⁰ อันเป็นลักษณะที่ทำให้รัฐบาลเกิดความไม่ไว้วางใจในการกระทำของหะยีสุนหลง เนื่องจากรัฐบาลมีความกังวลว่าการเคลื่อนไหวของหะยีสุนหลงนั้นได้ร่วมมือกับการเคลื่อนไหวต่างประเทศซึ่งนำโดยตงกูมะไฮยิดดิน ดังนั้นรัฐบาลไทยจึงได้มอบหมายให้นายบรรจง ศรีจรูญ สมาชิกวุฒิสภาซึ่งเป็นชาวมุสลิมกรุงเทพฯเดินทางไปยังรัฐกลันตันเพื่อตงกูมะไฮยิดดินมาปรึกษาหารือกับฝ่ายรัฐบาลที่กรุงเทพฯ⁵¹

⁴⁸ เรื่องเดียวกัน, หน้า 87.

⁴⁹ เรื่องเดียวกัน, หน้า 91-94.

⁵⁰ ตงกูมะไฮยิดดิน หรือตงกูมะฮูมุด มะไฮยิดดินเป็นบุตรของรายาวิชิตกัตติอับดุลกาเดร์หรือตงกูอับดุลกาเดร์ กอมา รูดิน เจ้าเมืองปัตตานี เจ้าเมืองปัตตานีองค์สุดท้าย โปรดดูรายละเอียดใน ยามิละห์ โต๊ะแม, "เต็งกูมะฮูมุด มะไฮยิดดิน: ชีวิตประวัติและแนวคิดในการพัฒนาสังคม, วิทยานิพนธ์ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต สาขาอิสลามศึกษา มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์, 2545.

⁵¹ ยามิละห์ โต๊ะแม, "เต็งกูมะฮูมุด มะไฮยิดดิน: ชีวิตประวัติและแนวคิดในการพัฒนาสังคม," (วิทยานิพนธ์ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต สาขาอิสลามศึกษา มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์, 2545), หน้า 76-77.

เมื่อหะยีสุหลงทราบเช่นนี้จึงคิดว่าจะให้ตนกุมะไฮยิดดินนำเรื่องนี้ไปเจรจากับรัฐบาลที่กรุงเทพฯ จึงได้เขียนจดหมายไปถึงตนกุมะไฮยิดดิน ลงวันที่ 5 มกราคม พ.ศ. 2491⁵²

“เราชาวไทยอิสลามในการปกครองของสยาม ขอบอกแก่ท่านว่าเราไม่สามารถที่จะทนทานต่อความอยุติธรรม ความทุกข์ยาก การกดขี่ และการสูญเสียอิสรภาพส่วนบุคคลที่ข้าราชการและรัฐบาลสยามกระทำต่อเราอีกต่อไป แม้ว่าเราได้เคยวิงวอนต่อรัฐบาลสยามมาหลายครั้งหลายหนแล้ว ให้มอบสิทธิเช่นมวลมนุษยทั้งหลายให้แก่เรา แต่เรากลับมิได้ข่าวที่น่าพึงใจเลย ไม่มีแม้คำตอบ ดังนั้นเราขอมอบอำนาจเต็มตลอดจนสิทธิที่จะกระทำการใดๆที่เป็นไปได้ที่เหมาะสมอันตอบสนองต่อคำร้องของเรา เพื่อว่าเราจะสามารถมีชีวิตอยู่เช่นมนุษย์ทั้งหลายในโลกนี้ มีอิสรภาพส่วนบุคคล ได้เชื้อชาติมลายูและศาสนาอิสลามกลับคืนมาด้วยความมุ่งหมายและปรารถนาเช่นนี้ พวกเราแต่ละคนภายใต้ลายเซ็นหรือลายนิ้วมือนี้... ขอแต่งตั้งท่านด้วยความเต็มใจและขอให้เป็นตัวแทนดังกล่าวข้างต้น”

และภายใต้จดหมายฉบับนี้หะยีสุหลงได้เคลื่อนไหวด้วยการล่ายลายเซ็นหรือการทำ “หนังสือฉันทานุมัติ” จากชาวเมืองปัตตานีเพื่อที่จะทำการแต่งตั้งตนกุมะไฮยิดดินเป็นตัวแทนในการเจรจากับรัฐบาลไทยเกี่ยวกับคำร้องทั้ง 7 ข้อ.

นอกจากนี้การเคลื่อนไหวโดยการล่ายรายชื่อในหนังสือฉันทานุมัติแล้ว การเขียนบทความที่เกี่ยวข้องกับการปกครองของรัฐไทยที่มีต่อชาวมลายู นับเป็นการเคลื่อนไหวโดยใช้สื่อเข้ามามีส่วนในการสร้างแรงจูงใจให้เกิดขึ้นกับประชาชนชาวมลายูมุสลิมทั้งในประเทศและนอกประเทศ โดยบทความนี้หะยีสุหลงได้ส่งไปยังบรรณาธิการหนังสือพิมพ์อูตซัน มลายู (Utusan Melayu) ซึ่งเป็นหนังสือภาษามลายูในสหพันธรัฐมลายู โดยมีข้อความที่ได้กล่าวถึงความกดขี่ที่ชาวปัตตานีได้รับจากรัฐบาลไทย อย่างไรก็ตามไม่ปรากฏว่ามีเอกสารของทางราชการยืนยันว่าร่างบทความนี้ถูกส่งไปยังบรรณาธิการหนังสือพิมพ์อูตซัน มลายู ให้ตีพิมพ์แล้วหรือไม่⁵³

พระยารัตนภักดี ข้าหลวงประจำจังหวัดปัตตานี ได้รายงานหลวงสินาดโยธารักษ์ รัฐมนตรีว่าการกระทรวงมหาดไทยว่า หะยีสุหลงเป็นตัวการในการแบ่งแยกดินแดน โดยมีหลักฐานคือหนังสือฉันทานุมัตินี้ พร้อมกับขอรับคำสั่งในการดำเนินการว่าจะให้ทำการจับกุม

⁵² นันทวรรณ กุสวาท, ปัญหาชาวไทยมุสลิมในสี่จังหวัดภาคใต้ (กรุงเทพฯ: สมาคมสังคมศาสตร์แห่งประเทศไทย, 2521), หน้า 18.

⁵³ เจริญเกียรติ ชุนทองเพชร, “การต่อต้านนโยบายรัฐบาลในสี่จังหวัดภาคใต้ของประเทศไทย โดยการนำของหะยีสุหลง อับดุลกาเดร์ พ.ศ. 2482-2497, หน้า 99.

หรือใช้มาตรการใด ซึ่งถ้าต้องการให้จับกุมก็ขอคำรับรอง ซึ่งปรากฏว่าหลวงสินดาโยธารักษ์ อนุมัติให้จับกุมดำเนินคดี และในที่สุดหะยีสุหลงถูกจับกุมที่บ้านพักในตำบลอานาเนาะรู อำเภอ เมือง จังหวัดปัตตานี⁵⁴

หากพิจารณาแนวทางการเคลื่อนไหวของหะยีสุหลงนี้สิ่งหนึ่งที่หะยีสุหลงพยายามนำมา เป็นแนวทางคือ แนวมวลชนโดยใช้ความน่าเชื่อถือจากการเป็นผู้นำศาสนามาเป็นแนวทาง สำคัญในการเคลื่อนไหวด้วยวิธีการต่างๆ

แต่หะยีสุหลงประสบความสำเร็จเนื่องจากการดำเนินการที่เปิดเผยเพราะคิดว่าไม่ น่าจะเป็นความผิดหรือไม่น่าจะเป็นการละเมิดกฎหมาย ซึ่งวิธีการจับกุมนี้ก็เป็วิธีการหนึ่งที่ รัฐบาลไทยในยุคสมัยนั้นใช้ควบคุมพฤติกรรมของมุสลิมหรือบุคคลใดก็ตามที่มีท่าทีว่าจะเป็น อันตรายต่อเสถียรภาพของ รัฐบาล⁵⁵ โดยรัฐบาลล้มตระหนักไปว่าการกระทำที่ไปกระทบต่อ สถาบันในสถาบันหนึ่งของคนที่สังคมหนึ่งให้ความเคารพเป็นการสร้างความรู้สึกทางจิตใจใน ด้านลบแก่เขาเป็นอย่างยิ่ง ทำให้เกิดการขยายตัวของเพื่อเรียกร้องความเป็นธรรมอย่าง กว้างขวาง

ภายหลังการจับกุมหะยีสุหลงได้มีผู้เสนอความคิดให้นายกรัฐมนตรีหาทางแก้ไขปัญหาดังกล่าว ด้วยการส่งคำเชิญไปยังคนูมะฮะยียัดดินเพื่อให้มาปรึกษาหารือกันที่กรุงเทพฯ โดยผู้ที่เสนอ ความคิดนี้คือตวนหะยีฮะมะไวไว ผู้พิพากษาอิสลามประจำจังหวัดยะลา แต่นายควง อภัยวงศ์ ไม่เห็นด้วยกับข้อเสนอนี้ อ้างว่าไม่จำเป็นถึงขั้นนั้น⁵⁶

การจับกุมหะยีสุหลง

ผลจากการจับกุมหะยีสุหลงก่อให้เกิดความไม่พอใจในหมู่ชาวมุสลิมปัตตานีและ จังหวัดใกล้เคียง โดยรวมกลุ่มกันเรียกร้องให้พระยารัตนภักดีชี้แจงเหตุผลในการจับกุมและ ขอให้มีการประกันตัวได้ ต่อมามีกลุ่มโต๊ะครูและโต๊ะอิหม่ามประมาณ 200 คน มารวมตัวกันที่ สำนักงานกรรมการอิสลามประจำจังหวัดปัตตานี แล้วยกขบวนไปเยี่ยมหะยีสุหลงที่เรือนจำ การยกขบวนไปกันมากทำให้ทางราชการเกรงว่าจะเกิดเหตุจลาจลวุ่นวายขึ้น ผู้กำกับ ตำรวจภูธรจังหวัดปัตตานีต้องจัดให้มีกำลังตำรวจอยู่ประจำทุกถนนเพื่อควบคุมสถานการณ์

⁵⁴ เจริญเกียรติ ขุนทองเพชร, " การต่อต้านนโยบายรัฐบาลในสี่จังหวัดภาคใต้ของประเทศไทย โดยการนำของหะยีสุหลง อับดุลกาเดร์ พ.ศ.2482-2497", หน้า 108.

⁵⁵ เรื่องเดียวกัน, หน้า 114.

⁵⁶ นันทวรรณ กุสสว่าง, ปัญหาชาวมุสลิมในสี่จังหวัดภาคใต้ (กรุงเทพฯ: สมาคมสังคมศาสตร์แห่งประเทศไทย, 2521), หน้า 19.

ต่อมาได้มีการโอนคดีไป พิษณุพนธ์ที่ศาลจังหวัดนครศรีธรรมราช โดยนำตัวหะยีสุหลงไปในเวลา กลางคืน เนื่องจากหะยีสุหลงเป็นที่นับถือของชาวมลายูมุสลิมเป็นอย่างมาก เกรงว่าจะเกิด เหตุการณ์จลาจลขึ้น⁵⁷

ในส่วนของประชาชนชาวมลายูนั้นเมื่อเกิดการจับกุมหะยีสุหลงแล้วก็เกิดผลขึ้นสอง ประการคือ

ประการที่หนึ่ง เกิดกลุ่มปฏิภักที่แสดงความไม่พอใจในการที่รัฐบาลจับกุมหะยีสุหลง และพวก

ประการที่สอง คือทำให้ชาวมลายูมุสลิมหนีออกไปอยู่ในประเทศมาเลเซีย เพราะเกรง จะถูกจับและเกรงการถูกกดขี่จากฝ่ายไทย

การดำเนินคดีและการพิจารณาคดี

การดำเนินการพิจารณาคดีหะยีสุหลง ผ่านกระบวนการพิจารณาของศาลทั้งหมด 3 ศาล โดยในศาลชั้นต้น โจทก์ยื่นฟ้องจำเลยทั้งหมดมีความสำคัญอยู่ 3 ประเด็น คือ⁵⁸

ประเด็นที่หนึ่ง จำเลยทั้งหมดสมคบกันเตรียมการและคิดการที่จะเปลี่ยนแปลงราช ประเพณีการปกครองภายในราชอาณาจักรในสี่จังหวัดคือ ปัตตานี ยะลา นราธิวาส และสตูล

ประเด็นที่สอง จำเลยทั้งหมดสมคบกันเตรียมการเพื่อให้เอกราชของรัฐเสื่อมเสียไป

ประเด็นที่สาม จำเลยทั้งหมดสมคบกันเตรียมการกระทำการเพื่อให้เกิดเหตุร้ายแก่ ประเทศภายนอก

แต่จะหะยีสุหลงในฐานะจำเลยที่ 1 โจทก์แถลงต่อศาลใน 2 ลักษณะคือ

ลักษณะแรก เป็นการกระทำเพื่อปลุกปั่นราษฎรให้เกิดความกระด้างกระเดื่องต่อ รัฐบาลถึงกับจะก่อเหตุร้ายขึ้นในแผ่นดิน โดยที่หะยีสุหลงเป็นแกนนำประชุมชาวมลายูมุสลิม เมื่อวันที่ 15 สิงหาคม พ.ศ.2490 ที่สุเหร่าปรีกี ตำบลกระโด อำเภอยะรัง จังหวัดปัตตานี ซึ่งเป็น การเชิญชวนให้ราษฎรไปออกเสียงร้องเรียนที่จังหวัดเพื่อขอปกครองตนเอง ถ้ารัฐบาลยินยอมก็ จะได้เชิญตนกุมะไฮยัดดินมาปกครองแล้วใช้กฎหมายอิสลาม ถ้ารัฐบาลไม่ยอมตามคำขอก็จะ ได้ให้ราษฎรพากันไปออกเสียงร้องเรียนให้สำเร็จจนได้

ลักษณะที่สอง การทำหนังสือจันทานุมัติ มีเนื้อความที่รัฐบาลมองว่าเป็นการโจมตี รัฐบาลไทยในทำนองที่ว่าปกครองกดขี่ขูดรีดชาวมลายูมุสลิมจนไม่อาจจะทนทานได้แล้ว ได้ทำ

⁵⁷ เอลิมเกียรติ ชุนทองเพชร, "การต่อต้านนโยบายรัฐบาลในสี่จังหวัดภาคใต้ของประเทศไทย โดยการนำของหะยีสุหลง อับดุลกาเดร์ พ.ศ.2482-2497", หน้า 115-116.

⁵⁸ เรื่องเดียวกัน, หน้า 122-124.

หนังสือเพื่อมอบให้แก่ตนกูมะไฮยิดดินซึ่งอยู่ที่กลันตันหาช่องทางให้ชาวมลายูสี่จังหวัดภาคใต้ ดำรงชาติมลายู และให้ได้นับถือศาสนาอิสลามโดยมีสิทธิต่างๆแห่งเชื้อชาติมลายู

ทั้งนี้การทำหนังสือฉันทานุมิตินั้นได้ชักชวนราษฎรให้ลงชื่อในท้ายเอกสารซึ่งโจทก์มองว่าเป็นการกระทำที่ปรากฏแก่คนทั้งหลายให้เกิดความเชื่อมั่นต่อรัฐบาลและราชการแผ่นดินในหมู่ประชาชนจนถึงกับจะก่อความไม่สงบขึ้นในแผ่นดินและเกิดเหตุร้ายแก่ประเทศจากภายนอก

คำฟ้องของโจทก์ในประเด็นแรกศาลไม่อาจรับฟังได้เนื่องจากพยานบุคคลและพยาน เอกสารขัดแย้งกัน ดังนั้นคำฟ้องของโจทก์ในประเด็นแรกจึงตกไป

ส่วนคำฟ้องในประเด็นที่สองนี้ศาลรับฟังพยานหลักฐานจากเอกสารต่างๆและพยาน บุคคล โดยเชื่อว่าข้อความในหนังสือฉันทานุมิตินี้เป็นการก่อให้เกิดความดูหมิ่นรัฐบาลไทยและ ข้าราชการไทย ตลอดจนถึงราชการแผ่นดิน จำเลยคือหะยีสุหลงและพวกผู้คดีว่า ในการทำ หนังสือฉันทานุมิตินี้ไม่ควรจะมีความผิด เพราะการกระทำดังกล่าว“เป็นการติชมตามปกติวิสัยใน บ้านด้าวระกระทำของรัฐบาลหรือราชการแผ่นดิน ซึ่งบุคคลทั่วไปรวมทั้งพวกจำเลยย่อมมีสิทธิที่จะวิพากษ์วิจารณ์ได้ตามปกติ”⁵⁹

ภายหลังจากที่ศาลได้พิจารณาคดีอย่างยาวนาน ในวันที่ 24 กุมภาพันธ์ 2492 โดยศาล ชันตันตัดสินว่า “.....ข้อความในใบมอบฉันทานุมิตินี้เป็นข้อความที่ก่อให้เกิดความดูหมิ่นรัฐบาล และข้าราชการแผ่นดิน ทั้งได้กระทำปรากฏในหมู่ประชาชนแล้ว หะยีสุหลงจำเลยก็ต้องมี ความผิดฐานขบถภายในพระราชอาณาจักรตามกฎหมายลักษณะอาญา มาตรา 104 ซึ่งแก้ไข แล้วโดยพระราชบัญญัติแก้ไขเพิ่มเติมกฎหมายลักษณะอาญา 2478 (ฉบับที่ 7) มาตรา 4 ให้ จำคุกจำเลยคนละ 3 ปี ข้อหาอื่นๆ นั้นให้ยกเสีย...”

ในชั้นอุทธรณ์โจทก์ได้ใช้หลักฐานเก่าที่ใช้ในการพิจารณาคดีชั้นต้น และพยายาม เชื่อมโยงความสัมพันธ์ของหะยีสุหลงกับตนกูมะไฮยิดดินซึ่งเป็นบุตรชายคนสุดท้ายของรายา วิชิตภักดีอับดุลกาเดร์ ซึ่งมักถูกเรียกว่า“เป็นขบถเจ้าแขกเจ็ดหัวเมือง” เป็นลักษณะของการสืบ ทอดเจตนารมณ์ของการกบฏ และโจทก์เน้นว่าการที่หะยีสุหลงต้องการให้มีการแยกศาลศาสนา ออกจากศาลจังหวัดโจทก์เน้นว่า “...เป็นการกระทำที่เอกราชของรัฐเสื่อมเสียไปทั้งในทางการ บริหารและการศาล นับว่าเป็นการเปลี่ยนแปลงประเพณีการปกครองของสี่จังหวัดเพื่อให้ผิด ผิดไปจากที่เป็นอยู่ในเวลานี้อย่างมากมาย อันเป็นการสมคบกันเตรียมการหรือคิดการ เช่นนี้ย่อมผิดฐานขบถ...”

⁵⁹ เรื่องเดียวกัน, หน้า 124.

อย่างไรก็ตามการพิจารณาคดีในชั้นศาลอุทธรณ์นั้นศาลเห็นคล้ายตามศาลชั้นต้นเป็นส่วนใหญ่ แต่ให้ลงโทษจำเลยทุกคนหนักกว่าเดิมเพียงประเด็นเดียวคือ ความผิดเรื่องการทำหนังสือฉันทานุมัติ ศาลอุทธรณ์พิจารณาว่า เหตุผลที่หะยีสุหลงทำหนังสือฉันทานุมัติขึ้นก็เพราะไม่ได้รับการพิจารณาเรื่องคำขอ 7 ข้อจากรัฐบาล จึงเป็นเหตุให้เกิดความไม่พอใจ ศาลอุทธรณ์พิจารณายืนตามศาลชั้นต้น ในวันที่ 7 มิถุนายน 2493 ให้มีความผิดฐานขบถในพระราชอาณาจักร แต่เพิ่มโทษให้หะยีสุหลงจำคุก 7 ปี แต่เนื่องจากคำให้การของจำเลยเป็นประโยชน์ต่อการพิจารณาคดี จึงลดโทษให้เหลือจำคุก 4 ปี 8 เดือน⁶⁰

เด่น โต๊ะมีนา บุตรชายของหะยีสุหลงกล่าวว่า "รัฐบาลข้าราชการสมัยนั้นก็ดำเนินการกดขี่ประชาชนอย่างแรง กระดุกกระดิกอะไรไม่ได้ เมื่อหะยีสุหลงยื่นคำเรียกร้อง เขาก็หาว่าหะยีสุหลงกบฏทำการแบ่งแยกดินแดน เขาจึงทำการจับกุมหะยีสุหลง เมื่อวันที่ 16 มกราคม 2491 ตอนนั้นจอมพล ป. ปฏิวัติแล้ว ปีเศษๆ ศาลก็ตัดสิน ศาลไม่เชื่อว่าหะยีสุหลงแบ่งแยกดินแดน เพราะไม่มีหลักฐานอะไรเลย แต่ศาลไปเอาเอกสารที่หะยีสุหลงเขียนชี้แจงประชาชนว่ารัฐบาลกดขี่ข่มเหงอย่างไร ทารุณกรรมประชาชน ศาลบอกว่านี่เป็นการหมิ่นประมาทรัฐบาลไทย หะยีสุหลงจึงมีความผิดฐานหมิ่นประมาทรัฐบาลซึ่งอยู่ในหมวดกบฏตามกฎหมายลักษณะอาญาสมัยนั้นและศาลตัดสินจำคุก3ปี⁶¹

เมื่อศาลอุทธรณ์ตัดสินคดีแล้วความหวังของหะยีสุหลงและพวกยังไม่สิ้นสุดเนื่องจากยังคงยืนยันในความคิดของตนว่าการกระทำดังกล่าวไม่ได้เป็นความผิด และไม่ได้มีความคิดเป็นกบฏ ไม่ได้มีเจตนาดูหมิ่นรัฐบาล⁶² แต่ทำไปเพื่อเรียกร้องสิทธิของตน และเพื่อขอความยุติธรรมให้กับสังคมของตน จึงได้ยื่นฎีกา 4 ข้อดังนี้

1. การที่ศาลอุทธรณ์เห็นพ้องกับโจทก์ที่ว่า เมื่อ พ.ศ.2465 ราชาวชิตรภักดีอับลกาเดร์พระยาเมืองปัตตานีคนสุดท้ายคิดการเป็นกบฏแล้วหนีไปอยู่รัฐกลันตันนั้นอย่างน้อยในจำนวนไม่ปรากฏว่าเป็นกบฏจริงหรือไม่

⁶⁰ เขตปกครองพิเศษลาบู(ภาค 2) – การต่อสู้ของ'หะยีสุหลง'และลูก. แหล่งที่มา : <http://www.pattani.today.com> [21 กรกฎาคม 2545]

⁶¹ ชูวิศ ฤกษ์ศิริสุข, "เงา-การก่อการร้าย แบ่งแยกดินแดน-รัฐปัตตานี 'อคติรัฐไทยต่อมุสลิม', เนชั่นสุดสัปดาห์ (ปีที่ 12 ฉบับที่ 586) 25 -31 ส.ค. 2546.

⁶² เกลิมเกียรติ ขุนทองเพชร, "การต่อต้านนโยบายรัฐบาลในสี่จังหวัดภาคใต้ของประเทศไทย โดยการนำของหะยีสุหลง อับลกาเดร์ พ.ศ.2482-2497", หน้า 145.

2. เมื่อถือว่าพวกตนเป็นคนไทยซึ่งมีสิทธิตามรัฐธรรมนูญโดยเฉพาะมีเสรีภาพในเรื่องการนับถือศาสนา เมื่อสิทธิเสรีภาพถูกบั่นทอนด้วยประการใดๆตนเองย่อมมีสิทธิร้องเรียนหรือเรียกร้องได้และข้อความที่ตนกล่าวนั้นเป็นความจริง

3. เจตนาของพวกตนไม่ได้มุ่งที่จะให้เกิดการดูหมิ่นรัฐบาลหรือข้าราชการแผ่นดินแต่อย่างใด

4. ข้อความที่เขียนในหนังสือฉันทานุมัติเป็นความจริงเพราะราษฎรได้รับความเดือดร้อนจริงๆ ไม่ใช่เป็นการกล่าวเท็จอันจะก่อให้เกิดการดูหมิ่นรัฐบาลในหมู่ประชาชน

อย่างไรก็ตามคำร้องฎีกาเหล่านั้นก็ไม่เป็นที่รับฟังแก่ศาลฎีกาเท่าใดนัก ในวันที่ 30 พฤศจิกายน 2493 ศาลฎีกาพิพากษายืนตามศาลอุทธรณ์ การพิจารณาคดีเป็นอันสิ้นสุดทำให้หะยีสุหลงและพวกต้องรับโทษตามคำพิพากษาของศาล โดยถูกคุมขังที่เรือนจำบางขวางตามระยะเวลาที่ศาลกำหนด แต่อย่างไรก็ตามก่อนครบกำหนดต้องโทษเพียง 2 เดือนกับ 25 วัน รัฐมนตรีมหาดไทยเป็นอดีตนายกรัฐมนตรีซึ่งสนิทกับหะยีสุหลงมากได้ช่วยเหลือ โดยการขอต่อนายกรัฐมนตรีให้ดำเนินการอภัยโทษ หะยีสุหลงจึงได้รับการปล่อยตัวกลับมาสอนหนังสือเหมือนเดิมคือสอนศาสนา⁶³

ในเรื่องการตัดสินคดีความของหะยีสุหลงนั้นมีข้อเปรียบเทียบจากเอกสารฉบับหนึ่งที่ว่าเมื่อมีการประกาศใช้ประมวลกฎหมายอาญา 2500 ความผิดฐานหมิ่นประมาทรัฐบาลไม่ได้อยู่ที่ความผิดฐานขบถอีกแล้ว ความผิดฐานขบถได้บัญญัติไว้ต่างหากในหมวด 2 "ความผิดต่อความมั่นคงของรัฐภายในราชอาณาจักร"

ในสมัยหนึ่งที่ พล.ต.อ. มนต์ชัย พันธุ์คงชื่น เป็นอธิบดีกรมตำรวจและเป็นเจ้าพนักงานการพิมพ์ หนังสือพิมพ์ ไท-รายวัน ฉบับหนึ่งได้ลงข้อความเข้าข่ายมีความผิดฐานหมิ่นประมาทรัฐบาลไทย จึงได้ลงโทษเพียงสั่งปิดหนังสือพิมพ์ฉบับนี้เป็นเวลา 7 วัน ด้วยเหตุนี้ข้อพิจารณาคดีของหะยีสุหลงข้อหาขบถที่อัยการฟ้อง ศาลยกฟ้องทุกข้อกล่าวหา ดังนั้นหากหะยีสุหลงจะมีความผิดฐานขบถก็เป็นความผิดเพียงชนิดนี้ไม่ใช่พหุคูณ⁶⁴

พิจารณาโทษของหะยีสุหลงกับ พล.ต.อ. มนต์ชัย จึงเป็นข้อเปรียบเทียบให้เห็นถึงการเลือกปฏิบัติของรัฐที่มีต่อประชาชน

⁶³ เจริญเกียรติ ขุนทองเพชร, "การต่อต้านนโยบายรัฐบาลในสี่จังหวัดภาคใต้ของประเทศไทย โดยการนำของหะยีสุหลง อับดุลกาเดร์ พ.ศ. 2482-2497", หน้า 146.

⁶⁴ คำชี้แจงคดีหะยีสุหลงฯ (เอกสารไม่ตีพิมพ์เผยแพร่).

นอกจากผลงานด้านการบริหารงานในสถาบันอุดมศึกษาอิสลามแล้ว หน่วยการเรียนรู้อีกแหล่งที่ดร.อิสมาอีลลุตฟี เป็นผู้ก่อตั้งขึ้นมาคือ สำนักชุมชนหรือ “มัจลิสอิสมียะ” ซึ่งเป็นสถาบันความรู้ที่ตำบลบ้านบราโฮ จังหวัดปัตตานี เป็นสถาบันที่ให้ความสำคัญในการเผยแพร่การศึกษาอิสลามตามแนวทางสุนนะห์วัลญามาอะฮฺ (แนวทางของท่านนบีมุฮัมมัด) ให้แก่ บรรดาผู้นำชุมชน อิหม่าม คอเต็บ นักวิชาการ นักศึกษา และประชาชนผู้สนใจทั่วไป กิจกรรมที่สำคัญของสภาความรู้คือ

1. สร้างกลุ่มศึกษาทั่วไป เพื่อการเรียนรู้อิสลาม หรือที่เรียกว่า “วิทยากรอิสลามเพื่อชุมชน” เป็นกิจกรรมการสอนเชิงบรรยายศาสนาในมัสยิดอิบาตุรเราะห์มาน จังหวัดปัตตานี โดยจะจัดขึ้นทุกวันเสาร์ โดยได้เริ่มจัดให้มีขึ้นมาจนถึงปัจจุบันเป็นเวลา 16 ปีแล้ว โดยมีผู้เข้าร่วมรับฟังในแต่ละครั้งประมาณ 5,000 คน

ผู้วิจัยพบว่านอกจากจำนวนคนที่มาเข้าร่วมรับฟังเป็นจำนวนมากแล้ว กลุ่มคนเหล่านี้ยังมีความหลากหลายทางด้านอายุ อาชีพ และมาจากจังหวัดต่างนอกเหนือจาก 3 จังหวัดภาคใต้แล้วยังมาจากจังหวัดอื่นๆที่ใกล้เคียง เช่น สงขลา สตูล ฯลฯรวมทั้งจากประเทศมาเลเซียด้วย

สถานที่ในการจัดการบรรยายนั้นจะประกอบไปด้วย 2 ส่วนโดยจะมีการแบ่งแยกระหว่างชาย-หญิงอย่างชัดเจน คือ ในมัสยิดและอาคารเรียนด้านนอกมัสยิด ภายในมัสยิดจะแบ่งออกเป็น 2 ส่วนเช่นกันคือส่วนที่นั่งสำหรับผู้ชายและส่วนของผู้หญิง สำหรับอาคารด้านนอกมัสยิดนั้นจะเป็นสถานที่สำหรับผู้หญิงล้วน โดยจะฟังบรรยายผ่านทางโทรทัศน์วงจรปิดภายในอาคาร

อันเนื่องมาจากผู้คนที่เดินทางมารับฟังการบรรยายเป็นจำนวนมากนี้เองทำให้เกิดบรรยากาศที่ครึกครื้น มีการวางของขายเพื่อให้บริการผู้ที่มาร่วมฟังบรรยาย บริเวณด้านข้างมัสยิดอีกด้วย

ความหลากหลายของกลุ่มคนทำให้ผู้วิจัยพบว่า ประชาชนในท้องถิ่นมีกระแสนิยมตื่นตัวเพื่อเรียนรู้ศาสนากันเป็นอย่างมาก , มีความต้องการแก้ไขการปฏิบัติทางศาสนาที่ไม่ถูกต้อง และ และมีทัศนคติที่ดีต่อผู้บรรยาย โดยส่วนใหญ่คิดว่าดร.อิสมาอีลลุตฟีเป็นตัวอย่างที่ดีในการประพฤติปฏิบัติและมีคุณลักษณะของความเป็นผู้นำ มีลักษณะการบรรยายที่ดึงดูดความสนใจด้วยน้ำเสียงที่หนักแน่น ตลอดจนสามารถนำหลักการศาสนาที่มีความซับซ้อนมาอธิบายให้เป็นที่เข้าใจได้ง่าย

หะยีสุหลงภายหลังได้รับอิสรภาพ

ภายหลังจากการปล่อยตัวให้เป็นอิสรภาพแล้ว หะยีสุหลงได้กลับมาสอนศาสนาเหมือนเดิม (อ้างแล้ว) หลังจากที่โรงเรียนสอนศาสนาที่ก่อตั้งมาคือโรงเรียนอัลมูอริฟ อัลวาฎอนียะฮ์ปิดตานิ ต้องปิดกิจการเนื่องจากไม่มีสอนและได้รับการฟื้นฟูอีกครั้งด้วยการขอรับรองจากลูกศิษย์และชาวมลายูมุสลิมทั่วไป ซึ่งสนใจมาเรียนอย่างมากมายจนต้องใช้เครื่องขยายเสียงในการช่วยสอน การเรียนการสอนได้ดำเนินไปได้ในช่วงระยะเวลาหนึ่งแต่โรงเรียนสอนศาสนาแห่งนี้ต้องถูกปิดกิจการอีกครั้งเนื่องจากถูกคำสั่งห้ามจากกองบัญชาการผู้ว่าราชการภาค 9 ในวันที่ 9 ธันวาคม พ.ศ. 2496⁶⁵ เพราะฝ่ายราชการยังไปรายงานต่อรัฐบาลว่าหะยีสุหลงมีพฤติกรรมเหมือนเดิมอีก จึงถูกเชิญไปสอบสวนโดยคำสั่งของตำรวจชั้นผู้ใหญ่ท่านหนึ่ง ในวันที่ 13 สิงหาคม ปี 2497 เนื่องจากหะยีสุหลงพูดภาษาไทยไม่ค่อยได้ก็เอาลูกชายคนโตคือ อาห์มัด โต๊ะมีนา ไปเป็นล่าม

จากเหตุการณ์ครั้งนี้เองที่ทำให้หะยีสุหลงและบุตรชายหายสาบสูญไป พร้อมด้วยเพื่อนของบุตรชายอีก 2 คน รวมทั้งสิ้น 4 คน

ศาสตราจารย์ปรีดี พนมยงค์ ให้ความเห็นว่าหะยีสุหลงได้ถูกจับตัวง่วน้ำโดยฝ่ายตำรวจ⁶⁶

แต่หลังจากนั้นหนังสือพิมพ์ในประเทศมาเลเซียและสิงคโปร์ซึ่งมีอิสรระในการนำเสนอข่าวโจมตีรัฐบาลไทยว่ามีการฆ่าผู้นำศาสนาซึ่งหมายถึงหะยีสุหลงและบุตรชาย รัฐบาลในสมัยจอมพลสฤษดิ์ ธนะรัชต์ ได้ตั้งคณะกรรมการขึ้นมาสอบสวนการหายสาบสูญของหะยีสุหลงและบุตรชายพร้อมกับพวก จึงทำให้ทราบทั้งหมดนั้นถูกฆ่าตายและถูกจับไปง่วน้ำที่ทะเลสาบสงขลา แต่ในที่สุดก็ไม่สามารถจับใครมาลงโทษได้เนื่องจากระยะเวลาล่วงเลยมาเป็นเวลา 2 ปีแล้ว⁶⁷

หะยีอำมีน โต๊ะมีนา บุตรชายคนหนึ่งของหะยีสุหลงได้เขียนคำนำให้กับหนังสือ "รวมแสงแห่งสันติ" ด้วยตัวเอง พร้อมบรรยายได้ภาพของหะยีสุหลงในหนังสือว่า.....

⁶⁵ เจลิมเกียตริ ซุนทองเพชร. "การต่อต้านนโยบายรัฐบาลในจังหวัดภาคใต้ของประเทศไทย โดยการนำของหะยีสุหลง อับดุลกาเดร์ พ.ศ.2482-2497", หน้า 147.

⁶⁶ สุรินทร์ พิศสุวรรณ. "ผู้นำความขัดแย้งและความรุนแรง: สภาพการณ์ในจังหวัดชายแดนภาคใต้" ในวารสารวุฒิมติ ปีที่ 21 ฉบับที่ 2 (พค.-สค.2543), หน้า 40.

⁶⁷ สัมภาษณ์เด่น โต๊ะมีนา ใน "ดับไฟใต้" www.pattani.today.com, 2545.

"ยะฮ์ฮุหลงถูกฆ่าตายโดยเจ้าหน้าที่ที่โหดร้ายของรัฐขอให้พี่น้องมุสลิมจดจำเป็นเยี่ยงอย่าง"⁶⁸

ส่วนที่ 3 ขบวนการเคลื่อนไหวทางสังคมของผู้นำศาสนาในปัจจุบัน

การเคลื่อนไหวทางสังคมของชาวมลายูมุสลิมจากยุคสมัยของยะฮ์ฮุหลงมาจนถึงปัจจุบัน ยังคงมีความคล้ายคลึงอยู่บ้างในแง่ของกระบวนการทางความคิดแต่ได้เปลี่ยนแปลงรูปแบบและวิธีการออกไป ตามความเหมาะสมของยุคสมัยและตามกรอบของกฎหมายที่ได้กำหนดขอบเขตเอาไว้อย่างชัดเจน และกรอบแห่งกฎหมายนี้เองที่เป็นเสมือนตัวกำหนดทิศทางซึ่งเป็นทางเลือกในการเคลื่อนไหวของผู้นำศาสนา เช่น ทางเลือกที่จะหลีกเลี่ยงบทบาทในด้านการเมืองการปกครอง มาเป็นการมีส่วนร่วมในด้านสังคม หรือด้านการศึกษา เป็นต้น

แต่ในปัจจุบันผู้นำศาสนาได้ถูกนำมาเชื่อมโยงกับสถานการณ์ความรุนแรงที่เกิดขึ้นในจังหวัดชายแดนภาคใต้ และการถูกนำเสนอด้วยภาพลักษณ์ของกลุ่มคนที่ชอบใช้ความรุนแรง ตลอดจนการชักนำประชาชนในพื้นที่ให้เข้าไปสู่การใช้ความรุนแรงได้ง่าย จึงได้หยิบเอาผู้นำศาสนาที่มีบทบาททางสังคมสูงสุดในขณะนี้มาเป็นกรณีศึกษา เพราะความเป็นผู้นำศาสนาอิสลามนั้นมักได้รับการเคารพนับถือต่อประชาชน ซึ่งเป็นผู้ตาม อันจะมีผลต่อความรู้สึกนึกคิดของพวกเขาเป็นอย่างมาก

⁶⁸ ผู้จัดการรายวัน . www.pattanitoday.com. 2545

ภาพดร.อิสมาอีลลุตฟี จะปะกียา บนหน้าปกหนังสือพิมพ์มติชนสุดสัปดาห์
ที่มา : หนังสือพิมพ์มติชนสุดสัปดาห์ ฉบับเดือนกุมภาพันธ์ 2547

ดร.อิสมาอีลลุตฟี จะปะกียา
ที่มา : วารสารวิทยาลัยอิสลามยะลา

ชีวประวัติของดร.อิสมาอีลลุตฟี จะปะกียา

ชีวิตเริ่มต้นที่มักกะห์

ดร.อิสมาอีลลุตฟี จะปะกียา เป็นบุตรของนางอามีเนาะห์ จะปะกียา และนายหะยีอัับดุลเราะห์มาน จะปะกียา โดยถือกำเนิดขึ้น ณ หมู่บ้านเล็กๆระหว่างภูเขาซอฟฟา และ มัรวะห์ เมืองมักกะห์ ประเทศซาอุดีอาระเบียในปี ค.ศ.1950 ในช่วงระยะเวลาที่บิดา กำลังศึกษาวิชาการศาสนาอยู่

ดร.อิสมาอีลลุตฟี เป็นบุตรคนที่ 3 จากบรรดาบุตรทั้งหมด 11 คน⁶⁹

ชื่อ อิสมาอีล เป็นชื่อที่ถูกตั้งขึ้นโดยครูสอนศาสนาที่มีชื่อเสียงในเมืองมักกะห์ในสมัยนั้น โดยตั้งตามชื่อของเขาเองคือ อิสมาอีล บินอัับดุลกอเดร์ และเป็นชื่อที่เหมือนกับชื่อของท่านศาสดา อิสมาอีล ซึ่งเป็นผู้สร้างเมืองมักกะห์

ส่วนคำว่า “ลุตฟี” นั้น ได้นำมาต่อท้ายชื่ออิสมาอีลเนื่องจากความชอบ โดยส่วนตัวที่มีมาตั้งแต่เด็กและเป็นชื่อของปู่ โดยเริ่มนำเอาชื่อนี้มาใช้เมื่ออายุประมาณ 12- 13 ปี และใช้เรื่อยมาจนถึงปัจจุบัน⁷⁰

ชีวิตที่บ้านเกิด

อิสมาอีลลุตฟีใช้ชีวิตในวัยเด็กที่เมืองมักกะห์จนกระทั่งอายุได้ 6 ขวบ คุณพ่อซึ่งดร.อิสมาอีลลุตฟี เรียกว่า “บาบอ” ก็ได้ย้ายกลับมายังประเทศไทย โดยแรกเริ่มนั้นได้ไปช่วยสอนศาสนาอยู่ที่ปอเนาะแห่งหนึ่งชื่อว่าปอเนาะปะแดร์ อำเภอยะหา จังหวัดยะลา จนกระทั่งปอเนาะมีความเจริญมากขึ้นก็ปรกกับเป็นความต้องการของคุณปู่ของท่านที่จะให้ย้ายกลับมา

⁶⁹ พี่น้องของดร.อิสมาอีลลุตฟีทั้ง 11 คนมีดังนี้

1. นายนิมะ จะปะกียา
2. นายอัับดุลเลาะห์ จะปะกียา (เสียชีวิต)
3. นายอิสมาอีลลุตฟี จะปะกียา
4. ไรนูดดีน จะปะกียา (เสียชีวิต)
5. ไชนับ จะปะกียา (เสียชีวิต)
6. นางคอดีเยาะห์ บาเฮะ
7. นางนาฟิซะห์ อัลฟารีดี
8. นายซารีฟูดดีน จะปะกียา
9. นายอัับดุลฮามิด จะปะกียา
10. อะห์หมัด จะปะกียา (เสียชีวิตเมื่อคลอด)
11. นายมุสตาฟา จะปะกียา

⁷⁰ สัมภาษณ์ อิสมาอีลลุตฟี จะปะกียา,อธิการบดีวิทยาลัยอิสลามยะลา, 25 มกราคม 2547.

อยู่ที่บ้านเกิดที่ตำบลพงสะตา อำเภอ ยะรัง จังหวัดปัตตานี จึงได้ซื้อที่ดินเพื่อสร้างโรงเรียนที่บ้านเกิดนั้นขึ้นมาคือโรงเรียนบำรุงอิสลาม (โรงเรียนเราะฮ์มานียะห์)

โรงเรียนบำรุงอิสลามเป็นโรงเรียนที่ริเริ่มการบริหารงานโดยหะยีอับดุลเราะห์มานหรือ "บาบอ" โดยได้รับการสนับสนุนจากผู้ว่าราชการจังหวัดในสมัยนั้น เนื่องจากเห็นว่ามีความจำเป็นในการบริหารงานและการจัดการการเรียนการสอนได้ดี ในปัจจุบันมีสถานะเป็นโรงเรียนเอกชนสอนศาสนาที่มีชื่อเสียงแห่งหนึ่งในจังหวัดชายแดนภาคใต้

ในอีกด้านหนึ่งการริเริ่มสร้างโรงเรียนบำรุงอิสลามขึ้นมานั้นเนื่องจากหะยีอับดุลเราะห์มานเห็นว่า ระบบการศึกษาแบบปอเนาะ ให้ความรู้ได้เฉพาะในส่วนของภาคการศรัทธาและพิธีกรรมในอิสลาม แต่หากขยายรูปแบบการเรียนการสอนให้มีระบบโรงเรียนแบบสามัญด้วยจะได้ครอบคลุมทั้งหมดซึ่งรวมทั้งวิชาการทางด้านสังคม และการประกอบอาชีพทุกด้าน และการเมืองการปกครองซึ่งถือเป็นความรู้เบื้องต้น ทั้งนี้เนื่องจากเล็งเห็นว่าสังคมปัจจุบันจะยอมรับระบบการเรียนการสอนแบบโรงเรียนซึ่งมีมหาวิทยาลัยเป็นการศึกษาต่อเนื่องรองรับอยู่ในขณะที่ยังขาดการส่งเสริมด้านการศึกษาศาสนาจากภาครัฐ

ประเด็นการทำโรงเรียนนอกจากจะได้รับการสนับสนุนจากหลายฝ่ายแล้วความคิดเห็นส่วนตัวของหะยีอับดุลเราะห์มานคือ "เป็นการสร้างประโยชน์ต่อสังคมในการพัฒนาคุณภาพของประชาชนในพื้นที่ และยกระดับความเป็นอยู่เนื่องจากภาษาไทยและวิทยาการสมัยใหม่เข้ามามีบทบาทในสังคม"

ด้วยความที่หะยีอับดุลเราะห์มาน เป็นโต๊ะครูที่มีลูกศิษย์ลูกหาอยู่มากมาย ไม่ว่าจะเดินทางไปบรรยายศาสนาที่ไหนก็มักจะนำดร.อิสมาอีลลุตฟีไปด้วยเสมอ ทำให้เห็นการทำงานและคลุกคลีอยู่ในวงวิชาการมาตั้งแต่เด็ก ซึ่งสิ่งเหล่านี้เป็นจุดเริ่มต้นที่หล่อหลอมให้มีบุคลิกภาพและความรักในการศึกษา โดยเฉพาะวิชาการด้านศาสนา⁷¹

ชีวิตในวัยเด็กของดร.อิสมาอีลลุตฟีคลุกคลีอยู่กับการอ่านหนังสือ การสอนศาสนามาตลอดและบรรดาลูกศิษย์ที่มาเรียนหนังสือกับบาบอได้เคยขอให้ท่านสอนศาสนาตั้งแต่ท่านยังเป็นเด็ก ดร.อิสมาอีลลุตฟีเล่าให้ฟังว่า "สมัยก่อนมีชาวบ้านมาเรียนศาสนาที่บ้าน พวกเขาได้ขอให้อุสตาซ⁷² สอนศาสนาตั้งแต่อายุได้ประมาณ 6 ขวบยังไม่รู้อะไรเลยก็เลยสอนไปตามประสา

⁷¹ สัมภาษณ์ หะยีอับดุลเราะห์มาน จะปะกียา ,10 สิงหาคม 2547.

⁷² อุสตาซเป็นคำที่ใช้เรียกครูหรือผู้สอนศาสนาและเป็นคำที่ดร.อิสมาอีลลุตฟีใช้เรียกตนเองกับผู้วิจัย

แบบไม่รู้ว่าจะอะไรเป็นอะไร อาจเป็นไปได้ว่าเราเป็นลูกโต๊ะครู ที่ชาวบ้านให้ความเคารพนับถือจึงได้รับเกียรติจากชาวบ้านเป็นอย่างมาก⁷³

ในประเด็นนี้ทำให้เห็นความสัมพันธ์ระหว่างชาวบ้านกับโต๊ะครูหรือผู้นำศาสนาในแง่ความศรัทธาเลื่อมใส ซึ่งอาจเป็นความสัมพันธ์ในระดับที่เลื่อมล้ำกันอยู่บ้าง ทั้งนี้ก็เพราะจังหวัดชายแดนภาคใต้เป็นสังคมศาสนา ผู้นำศาสนาจึงเป็นเสมือนอุดมคติและมักเป็นตัวอย่างในการประพฤติปฏิบัติ จึงได้รับการยกย่องนับถือมาก และจะรวมไปถึงบุคคลรอบข้างซึ่งหมายถึง ภรรยา บุตร และเครือญาติด้วย

การศึกษา

ดร.อิสมาอีลลุตฟี เริ่มการศึกษาในระดับชั้นประถมศึกษา เมื่ออายุได้ 8 ขวบ ที่โรงเรียนประถมศึกษาบ้านบราโฮ จนกระทั่งจบชั้น ป. 4 จึงได้เข้าศึกษาต่อที่โรงเรียนเมืองปัตตานีในชั้น ป.5-7

ดร.อิสมาอีลลุตฟีมีความสนใจในการเรียนศาสนามาก ตลอดจนตัวเขาเองก็ยอมรับว่าไม่ค่อยมีความสนใจในการเรียนสายสามัญมากนัก จึงหยุดเรียนและตั้งใจจะเรียนต่อในระบบการศึกษานอกโรงเรียนแทน ในที่สุดก็ได้เข้าเรียนศาสนาในโรงเรียนสอนศาสนาที่โรงเรียนบำรุงอิสลาม ซึ่งในสมัยนั้นโรงเรียนสอนศาสนามีเพียงชั้น ป. 7 เท่านั้น แต่ดร.อิสมาอีลลุตฟีได้เข้าเรียนในระดับชั้น ป. 4 ของระบบการเรียนศาสนาเลย เนื่องจากมีพื้นฐานความรู้ที่ดีและไม่มีความเขັมงวดในเรื่องระเบียบกฎเกณฑ์มากนักจึงสามารถข้ามชั้นเรียนได้ เรียนจนกระทั่งถึงชั้น ป. 5 ก็เกิดความรู้สึกเบื่อหน่ายเนื่องจากมีความเข้าใจในเนื้อหาที่เรียนนั้นดีอยู่แล้วจึงขอออกมาสอนศาสนาที่บ้าน เปลี่ยนสถานะเป็นครูสอนนักเรียนในระดับชั้น 1-4 และสอนวิชาภาษาอังกฤษ นาฎ เตาฮีด เป็นต้น

ดร.อิสมาอีลลุตฟี เข้าศึกษาในระดับมัธยมศึกษาตอนต้นในตัวเมือง จังหวัดปัตตานี ในปี พ.ศ.2509 และชั้นมัธยมศึกษาตอนปลายที่โรงเรียนบำรุงอิสลาม จ.ปัตตานี ในปี พ.ศ.2515

ดร.อิสมาอีลลุตฟีได้เข้าสอบแข่งขันชิงทุนเพื่อไปศึกษาต่อในประเทศซาอุดีอาระเบียถึง 2 ครั้ง ซึ่งผลปรากฏว่าการสอบในครั้งแรกไม่ผ่าน จนกระทั่งปีต่อมาก็ได้เข้าร่วมสอบแข่งขันอีกครั้ง และผลปรากฏว่าดร.อิสมาอีลลุตฟีสอบผ่าน จึงได้เดินทางไปศึกษาในสาขาวิชาดะวะห์และอุซูลุดดีน (การเผยแพร่และหลักการศาสนา)ที่"มหาวิทยาลัยอิสลามนครมาดีนะห์" ประเทศซาอุดีอาระเบีย ในปีค.ศ.1972 ผลการเรียนในช่วงปี 1-4 ดีขึ้นตามลำดับ จนเมื่อจบการศึกษาผล

⁷³ สัมภาษณ์ อิสมาอีลลุตฟี จะปะกียา,อธิการบดีวิทยาลัยอิสลามยะลา,25 มกราคม 2547.

การเรียนสะสมดีเด่นถึงขั้นได้เกียรตินิยมอันดับ 1 และถือเป็นคนแรกของประเทศไทยที่เรียนในมหาวิทยาลัยแห่งนี้แล้วสามารถคว้าเกียรตินิยมมาครองได้สำเร็จ

ในเรื่องการเรียนนอกจากจะยอมรับว่าสนใจเฉพาะการเรียนศาสนาแล้ว ดร.อิสมาอีล ลุดดียังไม่ชื่นชอบการเรียนหนังสือในห้องเรียนอีกด้วย แต่รักการอ่านหนังสือมากและโดยนิสัยแล้วเมื่อได้อ่านหนังสือก็มักจะสรุปใจความสำคัญออกมาทำให้เข้าใจได้ง่ายขึ้น ลักษณะนิสัยในการรักการอ่านหนังสือนั้นมีมาตั้งแต่ยังเด็ก และหนังสือที่อ่านมักเป็นหนังสือศาสนา ภาษาอาหรับ และภาษามลายู ในส่วนของภาษาอาหรับนั้นเนื่องจากมีพื้นฐานเดิมในช่วงวัยเด็กที่ประเทศซาอุดีอาระเบียและการสอนเพิ่มเติมจากหะยีอับดุลเราะห์มาน จึงทำให้สามารถอ่านทั้งสองภาษาได้อย่างคล่องแคล่ว แต่ไม่มีความชำนาญในการใช้ภาษาไทยเท่าใดนักเนื่องจากในช่วงวัยเด็กไม่ชอบอ่านหนังสือภาษาไทย ทำให้พูดไทยได้ไม่ดีเท่าที่ควรและด้วยเหตุนี้จึงมักจะระมัดระวังในการใช้คำพูด การบรรยายหรือการให้สัมภาษณ์สื่อใดๆเป็นภาษาไทย เนื่องจากตระหนักดีว่าภาษาเป็นสื่อที่นำความขัดแย้งได้ดีที่สุด หากสื่อไม่ดีอาจก่อให้เกิดความขัดแย้งได้ง่ายยิ่งขึ้น⁷⁴

เมื่อจบการศึกษาในระดับชั้นปริญญาตรีแล้วก็มีความมุ่งมั่นเป็นที่สุดที่จะกลับมายังประเทศไทย เพื่อสอนหนังสืออย่างที่ใจรัก แต่เมื่อถูกตัดทอนจากเพื่อนๆและอาจารย์ให้เรียนต่อในระดับปริญญาโท ดร.อิสมาอีลลุดดีจึงได้รับการเดินทางกลับบ้านไว้ก่อน และเลือกที่จะสมัครสอบเข้าเรียนต่อในมหาวิทยาลัย 2 แห่งคือ มหาวิทยาลัยอิสลามมะดีนะห์ ซึ่งเป็นสถานที่เรียนเดิม และมหาวิทยาลัยมุหัมมัด บิน ซาอูด ที่กรุงริยาด ซึ่งผลปรากฏว่าสอบติดทั้ง 2 แห่ง แต่ได้ตัดสินใจเลือกที่มหาวิทยาลัยมุหัมมัด บิน ซาอูด กรุงริยาด เนื่องจากมีหลักสูตรการศึกษาเป็นระยะเวลาเพียง 2 ปี แม้ว่าจะเลือกเรียนหลักสูตร 2 ปี แต่ในช่วงเวลาเรียนนั้นดร.อิสมาอีล ลุดดีได้ใช้เวลาส่วนใหญ่ไปกับการทำกิจกรรม ทำให้ช่วงระยะเวลาียืดออกไปถึง 4 ปีจึงจบการศึกษาในระดับปริญญาโท ในสาขาวิชานิติศาสตร์อิสลามเปรียบเทียบ ในปีพ.ศ.2524 โดยมีผลงานวิทยานิพนธ์เรื่อง "การแตกต่างระหว่างดารีฮักและผลในความแตกต่าง"

กิจกรรมที่ทำในช่วงเรียนนั้นมีความหลากหลาย แต่มักจะเน้นที่การให้การบริการคนอื่น ๆ ซึ่งถือเป็นอุปนิสัยโดยส่วนตัวของเขา เช่น

- เป็นผู้ให้คำแนะนำตักเตือนและให้บริการ แก่ผู้ไปประกอบพิธีฮัจญ์ ภาคพื้นอาเซีย ในนครมักกะห์และมะดีนะห์ ในปี พ.ศ.2517-2518

⁷⁴ สัมภาษณ์ดร.อิสมาอีลลุดดี จะปะเกีย , 11 กรกฎาคม 2547, ณ วิทยาลัยอิสลาม วิทยาเขตปัตตานี.

การให้ความรู้แก่บรรดาผู้ไปประกอบพิธีฮัจญ์ ณ มัสยิดฮะรอมนั้นไม่ใช่เรื่องง่าย โดยเฉพาะในปัจจุบันไม่สามารถทำได้ ทั้งนี้เนื่องจากกฎระเบียบที่เคร่งครัดรัดกุมมากยิ่งขึ้น แต่ในอดีตนั้นมีจุดเริ่มต้นมาจากกลุ่มนักศึกษาที่ตั้งวงสนทนาประเด็นศาสนา จนกระทั่งมีผู้สนใจร่วมเข้าฟังด้วย ตลอดจนมีประเด็นที่สงสัยก็สามารถหาคำตอบได้ กลุ่มคนที่เข้าฟังโดยส่วนใหญ่จะมาจากประเทศอินโดนีเซีย มาเลเซีย สิงคโปร์ และไทย จนกระทั่งวงสนทนาขยายใหญ่ขึ้นจากการนั่งพูดคุยธรรมดา ทำให้ดร.อิสมาอีลลุดดีต้องยื่นขึ้นเพื่ออธิบายความรู้ให้กับผู้สนใจเข้าร่วม นอกจากนี้ยังปรากฏว่าในปีต่อมามีผู้ที่ติดตามรับฟังอย่างสนใจ⁷⁵

- เป็นหัวหน้าบรรณาธิการนิตยสาร "นวนรำลึก" และนิตยสาร "อัลอิตายะฮฺ" มหาวิทยาลัยอิสลามนครมะดีนะห์

- ได้เป็นตัวแทนนักศึกษาอาเซียน มหาวิทยาลัยอิสลามมุหัมมัด บิน ซาอูด กรุงริยาด ในปี พ.ศ. 2520-2528

- จัดตั้งสหกรณ์อิสลามเพื่อแบ่งปันผลกำไรทั้งในกลุ่มนักศึกษาและชาวบ้าน 2 แห่ง

ฯลฯ

การทำกิจกรรมของดร.อิสมาอีลลุดดีในช่วงนี้ ค่อนข้างถูกจำกัด เนื่องจากนโยบายของประเทศซาอุดีอาระเบียในขณะนั้นค่อนข้างจะจำกัดกฎเกณฑ์การทำกิจกรรมของนักศึกษา ส่งผลให้มหาวิทยาลัยต้องควบคุมการทำกิจกรรมของนักศึกษา โดยกิจกรรมต่างๆนั้นจะถูกจำกัดให้อยู่ภายใต้มหาวิทยาลัยและจะต้องดำเนินการนำโดยบุคคลที่ได้รับความไว้วางใจจากมหาวิทยาลัยเท่านั้น ทั้งนี้อาจเป็นผลมาจากการสภาพความกดดันที่มาจากประเทศมหาอำนาจ (สหรัฐอเมริกา) อันเนื่องมาจากความขัดแย้งระหว่างประเทศอาหรับทั้งหลายกับประเทศอิสราเอลที่มีประเทศมหาอำนาจสหรัฐอเมริกาหนุนหลังอยู่ แต่ในขณะเดียวกันประเทศซาอุดีอาระเบียซึ่งอยู่ภายใต้การพึ่งพาประเทศสหรัฐอเมริกา⁷⁶ ดังนั้นนโยบายจำกัดกฎเกณฑ์การทำกิจกรรมของนักศึกษาจึงอาจเป็นผลสืบเนื่องมาจากประเด็นดังกล่าว แม้ว่าจะไม่มากนัก แต่รัฐบาลซาอุดีอาระเบียเกรงว่าจะเกิดปัญหาจึงกำหนดกฎระเบียบเพื่อสกัดกั้นสิ่งนี้อาจทำให้เกิดความวุ่นวาย

⁷⁵ สัมภาษณ์ดร.อิสมาอีลลุดดี จะปะเกีย, 1 เมษายน 2548.

⁷⁶ จรัญ มะลูลีม, เอเชียตะวันออกเฉียงใต้: ภาพรวมทางสังคมศาสตร์และมานุษยศาสตร์ (กรุงเทพฯ: สถาบันเอเชียศึกษา, 2541), หน้า 134.

แม้ว่ากฎระเบียบดังกล่าวจะส่งผลให้บรรยากาศในการทำกิจกรรมของนักศึกษาค่อนข้างเจียบเหงา แต่โดยส่วนตัวแล้วดร.อิสมาอีลลุตฟีมีความพอใจในการทำงานของตนระดับหนึ่งเมื่อเทียบกับกฎเกณฑ์ที่ค่อนข้างถูกจำกัด

อาจเป็นไปได้ว่าการทำงานของกลุ่มนักศึกษาและนักการศาสนาในช่วงนี้ส่วนหนึ่งเกิดจากกระแสการฟื้นฟูอิสลามที่มีมานานนับตั้งแต่ต้นศตวรรษที่ 20 มีทั้งการจัดตั้งแบบเป็นองค์กรและไม่เป็นองค์กร และกระแสการปฏิวัติอิสลามในอิหร่าน ช่วงปีค.ศ. 1979 ซึ่งส่งผลให้หญิงชายทั่วโลกอิสลามชานรับต่อแนวคิดนี้โดยทั่วกัน แต่โดยส่วนตัวแล้ว ดร.อิสมาอีลลุตฟีมองว่ากระแสการฟื้นฟูอิสลามในขณะนั้น (ช่วงปี ค.ศ. 1972 เป็นต้นไป) ยังไม่มีการจัดตั้งองค์กรอย่างเป็นทางการ แต่เป็นที่รู้กันภายในกลุ่มคนทำงานว่ามีบุคคลใดบ้างที่ทำงานเพื่อการฟื้นฟูและเผยแพร่ศาสนา⁷⁷ ซึ่งหนึ่งในนั้นรวมถึง ดร.อิสมาอีลลุตฟีด้วย ทำให้มองได้ว่าจากจุดนี้เองที่ทำให้ชื่อของดร.อิสมาอีลลุตฟี เป็นที่รู้จักของนานาประเทศมากยิ่งขึ้น

ในส่วนของการทำกิจกรรมแม้ว่าจะส่งผลกระทบต่อบ้างในแง่ของระยะเวลาการเรียนที่ต้องยืดออกไปแต่ไม่ได้ทำให้ผลการเรียนลดลงแต่อย่างใด ผลการเรียนของดร.อิสมาอีลลุตฟีนั้นอยู่ในระดับดีเยี่ยมตลอดมา ไปจนกระทั่งถึงการศึกษาในระดับปริญญาเอก ในมหาวิทยาลัยแห่งเดิม ดร.อิสมาอีลลุตฟีได้รับปริญญาดุษฎีบัณฑิตเกียรตินิยมอันดับหนึ่งอีกครั้ง ในสาขาวิชานิติศาสตร์อิสลามเปรียบเทียบ

ผลจากการเรียนดีและการทำกิจกรรมต่าง ๆ นั้นส่งผลให้ดร.อิสมาอีลลุตฟี ได้รับประกาศนียบัตร "เกียรตินิยม" จากมหาวิทยาลัยอิสลามมุฮัมมัด บิน ซาอูด ในปีพ.ศ. 2524 และได้รับประกาศนียบัตร "นักศึกษาตัวอย่าง" จากที่เดียวกัน ในปี พ.ศ. 2526 เมื่อจบการศึกษา ก็ได้เดินทางกลับมาประเทศไทยในปี พ.ศ. 2529

ครอบครัว ชีวิต และตัวตนในปัจจุบัน

อิสมาอีลลุตฟีเกิดในครอบครัวที่อบอุ่น ได้รับการเลี้ยงดูมาอย่างเอาใจใส่และเข้มงวด ทั้งพ่อและแม่มีความเคร่งครัดในศาสนา และสั่งสอนวิชาการศาสนามาตั้งแต่วัยเยาว์รวมทั้งการท่องจำคัมภีร์อัลกุรอาน และการอธิบายความ ทั้งหมดเป็นสิ่งที่นำมาสู่ตัวตนของ ดร.อิสมาอีลลุตฟีในปัจจุบัน

ความอ่อนน้อมต่อพระผู้เป็นเจ้าส่งผลให้ผู้นำอย่างดร.อิสมาอีลลุตฟีได้รับความเคารพและยกย่องจากคนใกล้ชิดและคนทั่วไป ในขณะที่ตัวของดร.อิสมาอีลลุตฟีที่ปฏิบัติกับคนทั่วไป

⁷⁷ สัมภาษณ์ดร.อิสมาอีลลุตฟี จะปะกียา, 25 มกราคม 2547.

อย่าง เป็นกันเองนิสัยที่นอบน้อมต่อผู้ใหญ่และรักการประนีประนอมนี้เป็นนิสัยที่มีมาตั้งแต่ยังเด็ก⁷⁸

ความขยันประกอบกับพรสวรรค์และการแสวงหาเป็นส่วนหนึ่งที่ดร.อิสมาอีลลุตฟีมีมาตั้งแต่เด็ก นอกจากนี้บَابอหะยียับดุลเราะห์มานผู้เป็นพ่อได้พยายามเคี่ยวเข็ญดร.อิสมาอีลลุตฟีด้วยการให้สอนหนังสือตั้งแต่ในช่วงอายุ 17-18 ปี เพื่อแทนครูที่ขาด ทำให้ดร.อิสมาอีลลุตฟีมีทักษะในการสอนเป็นอย่างดี โดยเฉพาะการสอนในวิชาภาษามลายู⁷⁹

ดร.อิสมาอีลลุตฟีแต่งงานกับนางเฟาะซียะห์ จะปะเกีย และมียบุตรทั้งหมด 6 คน ทั้งสองได้สมรสกันในช่วงเวลาที่ดร.อิสมาอีลลุตฟีกำลังศึกษาปริญญาเอก โดยความเห็นชอบของผู้ใหญ่ทั้งสองฝ่าย และได้เริ่มต้นชีวิตคู่ ณ ประเทศซาอุดีอาระเบียจนกระทั่งดร.อิสมาอีลลุตฟีสำเร็จการศึกษาจึงเดินทางกลับมาประเทศไทยด้วยกัน ขณะที่กำลังศึกษาอยู่นั้นนางเฟาะซียะห์ ผู้เป็นภรรยาเป็นผู้ช่วยเหลือในเรื่องการทำวิทยานิพนธ์บ้าง เพื่อเป็นการแบ่งเบาภาระหน้าที่ของสามี เนื่องจากดร.อิสมาอีลลุตฟีมีภาระทางกิจกรรมด้านอื่นๆอีกมากมาย⁸⁰

ดร.อิสมาอีลลุตฟีใช้ชีวิตอย่างเรียบง่ายภายในบ้านชั้นเดียวซึ่งอยู่ภายในโรงเรียนบำรุงอิสลาม และอยู่ใกล้กับมัสยิดอับดุลเราะห์มาน ซึ่งใช้เป็นสำนักชุมชน เพื่อให้ความรู้ทางศาสนาแก่ประชาชนทั่วไปในวันเสาร์ ในขณะที่บิดาคืออหะยียับดุลเราะห์มาน อาศัยอยู่ที่บ้านอีกหลังหนึ่งใกล้กับบ้านของดร.อิสมาอีลลุตฟี ทำให้มีการไปมาหาสู่กันเป็นประจำ มีการร่วมรับประทานอาหาร และมีกิจกรรมการพูดคุยเกี่ยวกับประเด็นทางศาสนาอยู่บ่อยครั้ง

เนื่องจากบ้านอยู่ใกล้กับมัสยิดเพียงไม่กี่ก้าว เขาจึงใช้ชีวิตส่วนหนึ่งในมัสยิดตั้งแต่ตอนเช้ามีด(ประมาณ 3.00 น.) จนถึงสว่าง(7.00 น.)เพื่อละหมาดและอ่านคัมภีร์อัลกุรอาน ซึ่งเป็นกิจวัตรที่กระทำทุกวัน เพื่อการรำลึกถึงอัลลอฮ์ ผู้ที่อยู่ใกล้ชิดจะทราบดีว่าเวลานี้เป็นเวลาส่วนตัว ซึ่งจะไม่มีใครเข้ามารบกวนจนกว่าจะประกอบภารกิจเสร็จสิ้น

การตื่นมาเพื่อทำการรำลึกถึงอัลลอฮ์ในเวลาเช่นนี้มีได้เป็นที่บังคับให้กระทำสำหรับมุสลิม แต่ถือเป็นการต้อยอย่างยิ่งที่จะกระทำ เนื่องจากเป็นการปฏิบัติตามแนวทางของท่านศาสดาและเพื่อให้หัวใจได้ใกล้ชิดกับพระผู้เป็นเจ้าได้มากที่สุด ตลอดจนเป็นการเสริมสร้างกำลังใจที่ดีสำหรับบรรดาผู้ศรัทธาและผู้ที่เกี่ยวข้องกับความชั่ว

⁷⁸ สัมภาษณ์ ผศ.ดร.ววิทย์ บารู,รองอธิการบดีฝ่ายพัฒนาศึกษาและชุมชน มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์ วิทยาเขตปัตตานี, 17 สิงหาคม 2547.

⁷⁹ สัมภาษณ์ อหะยียับดุลเราะห์มาน จะปะเกีย ,10 สิงหาคม 2547.

⁸⁰ สัมภาษณ์นางเฟาะซียะห์ จะปะเกีย,25 มกราคม 2547.

การที่ดร.อิสมาอีลลุตฟีมีวิถีชีวิตเช่นนี้ทำให้เป็นแบบอย่างในการปฏิบัติของประชาชน โดยส่วนใหญ่บอกว่าเขาเป็นผู้นำที่มีการปฏิบัติเป็นแบบอย่างที่ดีสอดคล้องกับแนวทางของดร.อิสมาอีลลุตฟีที่บอกว่าการสอนที่ดีคือการปฏิบัติในสิ่งที่ดีให้ปรากฏ

ชีวิตในปัจจุบันของดร.อิสมาอีลลุตฟี ส่วนใหญ่จะใช้เวลาอยู่ที่วิทยาลัยอิสลามทั้งสองวิทยาเขต เนื่องจากวิทยาลัยกำลังดำเนินการไปสู่โครงการสถาปนาวิทยาลัยเป็นมหาวิทยาลัยอิสลามนานาชาติ จึงมีการระดมคหอบมากยิ่งขึ้น แต่แม้ว่าจะมีการกิจกรรมน้อยเพียงใดก็ได้ใช้เวลาส่วนหนึ่งสร้างงานเขียนใหม่ๆออกมาเสมอ และที่แพร่หลายมากในปัจจุบันคือ หนังสือเรื่อง **“อิสลาม ศาสนาแห่งสันติภาพ”**

ดร.อิสมาอีลลุตฟี มีความชอบและได้รับการปลูกฝังทัศนคติในการเผยแผ่ศาสนามาตั้งแต่ในวัยเยาว์ โดยติดตามบิดาออกไปเผยแผ่ศาสนาหรือคหะวะหัตตามสถานที่ต่างๆตั้งแต่เด็ก⁸¹ การได้รับการปลูกฝังประกอบกับการศึกษาเกี่ยวกับภารกิจด้านการคหะวะหัตในช่วงที่เรียนมหาวิทยาลัย ทำให้ตระหนักถึงภารกิจด้านนี้มากที่สุด

ชีวิตกับบทบาทการทำงานด้านต่างๆ

- งานเขียน

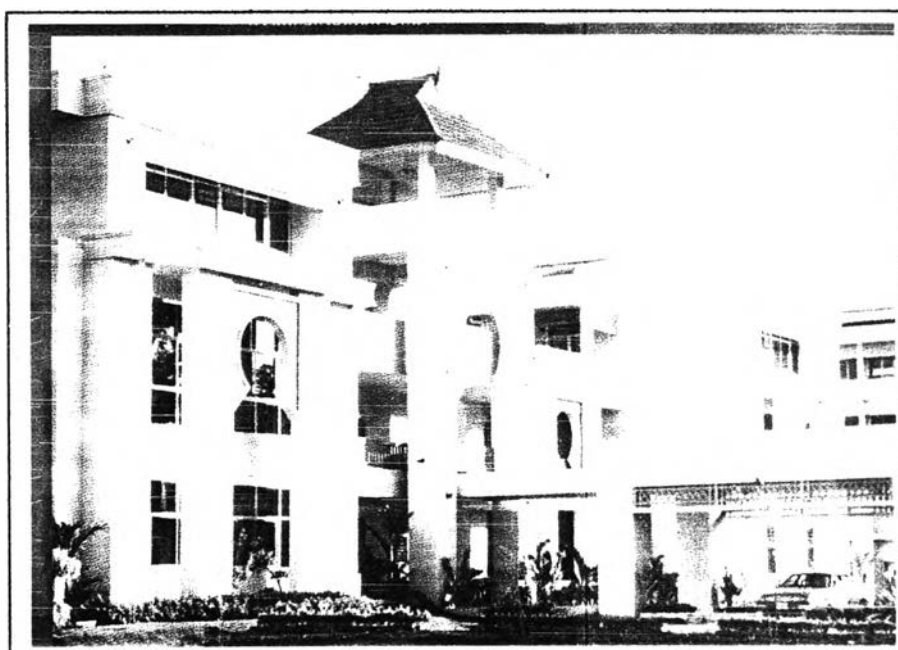
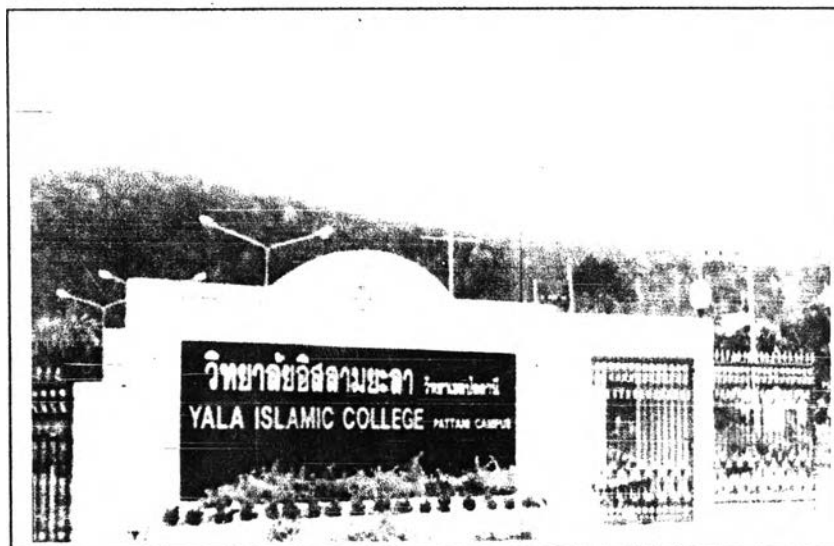
ดร.อิสมาอีลลุตฟีเริ่มเขียนตำราเรียนวิชาศาสนามาตั้งแต่อายุ 17 ปี ซึ่งมีจุดเริ่มต้นมาจากการช่วยงานโต๊ะครูสอนศาสนาที่มีความรู้ ด้วยงานง่ายๆ เช่น การจัดเรียงเอกสาร การโรเนียว และการคัดลอกบทความต่างๆ

นอกจากหนังสือแล้วได้มีการรวมกลุ่มเพื่อจัดทำหนังสือวารสารฉบับแรกของประเทศไทยที่มีการตีพิมพ์เป็นภาษามลายู คือ "วารสารอาซาน" โดยมีนายเด่น โต๊ะมีนา เป็นที่ปรึกษา ในการจัดทำ วารสารอาซานฉบับแรกออกเมื่อเดือนพฤศจิกายน ปี 1972 ในราคา 2 บาท ซึ่งเนื้อหาของวารสารเกี่ยวข้องกับเรื่องศาสนา ภาษา สุขภาพ ฯลฯ

ในส่วนของตำราเรียนที่ ดร.อิสมาอีลลุตฟีเขียนขึ้นนั้นมีมากมาย เช่น เรื่องหลักเอกภาพแห่งพระผู้เป็นเจ้า, นิติศาสตร์อิสลาม, ชีวิตประวัติท่านศาสดามูฮัมมัด ศ็อลลา, หลักตัญญูชีวิต ฯลฯ และหนังสือเหล่านี้ก็นำมาใช้ในโรงเรียนสอนศาสนาในจังหวัดชายแดนภาคใต้เกือบทั้งหมด ตั้งแต่อดีตมาจนถึงปัจจุบัน และมีการตีพิมพ์เพิ่มเติมเรื่อยมาจนถึงปัจจุบัน

⁸¹ สัมภาษณ์ หนะฮ์อับดุลเราะห์มาน จะปะกียา ,10 สิงหาคม 2547.

นอกจากงานเขียนตำราเรียน ดร.ได้เขียนหนังสืออีกมากมายหลายเล่ม และโดยส่วนใหญ่จะเกี่ยวกับวิชาการด้านศาสนา เช่น หนังสืออรรถธิบายอัลกุรอาน และหนังสืออีกมากมายกว่า 13 เล่ม โดยส่วนใหญ่จะตีพิมพ์เป็นภาษามลายู

วิทยาลัยอิสลาม วิทยาเขตปัตตานี ตั้งอยู่ที่ หมู่บ้านไทร่ง ตำบลเขาตุม อำเภอยะรัง จังหวัดปัตตานี
ที่มา : วารสารแนะนำวิทยาลัยอิสลามยะลา

- งานด้านการศึกษา

ดร.อิสมาอีลลุตฟีทำงานด้านการศึกษามานาน ตั้งแต่ก่อนที่จะเดินทางไปศึกษาต่อในประเทศซาอุดีอาระเบีย โดยได้ดำเนินการก่อตั้งและการบริหารโรงเรียนตาดีกา⁸² ทั้งหมด 13 แห่ง ซึ่งในปัจจุบันโรงเรียนตาดีกาทั้ง 13 แห่งนี้ยังคงดำเนินการอยู่และมีความเจริญก้าวหน้าเรื่อยมา เมื่อเดินทางไปศึกษาต่อและกลับมาประเทศไทยในปี พ.ศ.2529 ก็เข้ามารับตำแหน่งผู้จัดการและอาจารย์ โรงเรียนเราะฮมานียะฮ์ หรือโรงเรียนบำรุงอิสลาม ซึ่งเป็นโรงเรียนชุมชนที่ก่อตั้งขึ้นโดยหะยีอับดุลเราะห์มาน จะปะกียา ผู้เป็นบิดา

แต่ในขณะที่ทำหน้าที่ผู้จัดการโรงเรียนนั้น ก็ได้สานต่อความคิดในการก่อตั้งสถาบันการศึกษาในระดับอุดมศึกษาที่มีมาตั้งแต่สมัยเรียนในมหาวิทยาลัย ซึ่งเป็นความคิดร่วมกันกับกลุ่มนักศึกษาไทยในประเทศซาอุดีอาระเบีย จึงได้ดำเนินการเรื่อยมาจนเกิดเป็นวิทยาลัยอิสลามยะลา ซึ่งเป็นสถาบันการศึกษาศาสนาอิสลามในระดับอุดมศึกษาแห่งแรกและแห่งเดียวที่มีอยู่ในประเทศไทยขณะนี้

วิทยาลัยอิสลามยะลา

“จุดเริ่มต้น”

วิทยาลัยอิสลามยะลา ถือเป็นสถาบันอุดมศึกษาเอกชนอิสลามแห่งแรกในประเทศไทยที่เกิดขึ้นเพื่อตอบสนองความต้องการของสังคม ทั้งนี้เนื่องจากทางเลือกของนักเรียนที่จบในระดับชั้นมัธยมศึกษาโดยส่วนใหญ่มุ่งเน้นไปในแนวทางการศึกษาที่หลากหลาย แต่ในขณะที่ส่วนหนึ่งยังคงมีความต้องการที่จะศึกษาในด้านวิชาการศาสนา ดังนั้นวิทยาลัยอิสลามจึงเป็นเสมือนการเปิดโอกาสและสร้างทางเลือกที่ดีสำหรับกลุ่มเยาวชน

วิทยาลัยอิสลามยะลา ประกอบไปด้วย 2 วิทยาเขตคือ วิทยาลัยอิสลามยะลา ตั้งอยู่ที่ตำบลนุดี อำเภอเมือง จังหวัดยะลา และวิทยาลัยอิสลาม วิทยาเขตปัตตานี ตั้งอยู่ที่ตำบลเขาตุม อำเภอยะรัง จังหวัดปัตตานี

จุดกำเนิดวิทยาลัยอิสลามตามคำบอกเล่าของดร.อิสมาอีลลุตฟี นั้นเริ่มต้นจากกลุ่มนักวิชาการมุสลิมที่ยังอยู่ในช่วงศึกษาที่ประเทศซาอุดีอาระเบีย ที่มีอุดมการณ์ที่แน่วแน่เพื่อที่จะทำประโยชน์ต่อสังคมได้ รวมตัวกัน และแนวทางที่ดีจะเป็นประโยชน์กับสังคมมากที่สุดคือให้การศึกษาแก่เยาวชนและประชาชน โดยตกลงกันว่า จะกลับมาสร้างสถาบันอุดมศึกษาอิสลามในประเทศไทย แต่การดำเนินการเบื้องต้นไม่ใช่เรื่องง่ายดายนัก เนื่องจากตระหนักว่า

⁸² โรงเรียนตาดีกา คือ โรงเรียนสอนศาสนาอิสลามในวันเสาร์และวันอาทิตย์ และวันหยุดภาคเรียน เพื่อให้เยาวชนที่เรียนหนังสือในวันจันทร์-ศุกร์ได้มีโอกาสศึกษาศาสนาควบคู่กัน

อุดมการณ์เหล่านั้นจะเกิดขึ้นได้ ต้องใช้งบประมาณเป็นจำนวนมาก และในขณะนั้นมิได้มีงบประมาณอยู่เลยแม้แต่น้อย แต่อุปสรรคเหล่านี้ก็ไม่ได้ทำให้คิดเลิกล้มความตั้งใจของกลุ่มนักศึกษาเหล่านี้ได้

การดำเนินงานในเบื้องต้นเท่าที่นักศึกษาในขณะนั้นจะทำได้ โดยได้ชักชวนเพื่อนๆ เพื่อรวบรวมเงินโดยขอความอนุเคราะห์งบประมาณในเบื้องต้นจากบุคคลที่มีจิตอนุเคราะห์ แต่บุคคลที่มอบเงินให้เป็นจำนวนมากคือชายคนหนึ่งซึ่งมีอาชีพแหวนประดับตรา อยู่บริเวณริมฟุตบาทที่ประเทศซาอุดีอาระเบีย และนำเงินที่ได้จากการอนุเคราะห์มาซื้อที่ดินที่หมู่บ้านไร่สง ตำบลเขาตวม อำเภอยะรัง จังหวัดปัตตานี (วิทยาเขตปัตตานี) เมื่อประมาณ 20 ปีที่ผ่านมา โดยซื้อที่ดินเป็นจำนวนทั้งหมด 70 ไร่ ราคาไร่ละ 10,000–20,000 บาท (ปัจจุบันซื้อเพิ่มเป็น 250 ไร่)

กลุ่มเพื่อนนักศึกษาระดับที่สำเร็จการศึกษาก่อน เช่น ดร.อิสมาแอล อาลี (ปัจจุบันดำรงตำแหน่งคณบดีวิทยาลัยอิสลาม มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์ วิทยาเขตปัตตานี) ซึ่งเป็นกลุ่มนักศึกษารุ่นที่ได้เริ่มดำเนินงานไปก่อนล่วงหน้า พร้อมทั้งนำเสนอเรื่องขออนุญาตจัดตั้งสถาบันการศึกษาไปยังทบวงมหาวิทยาลัย

นอกจากกลุ่มเพื่อนแล้วบุคคลที่เป็นกำลังสำคัญในการผลักดันให้เกิดวิทยาลัยอิสลามขึ้นมาได้คือหะยีอับลเราะห์มาน โดยเป็นผู้ช่วยเหลือเพื่อดำเนินการติดต่อทบวงมหาวิทยาลัย ในขณะที่ดร.อิสมาอีลลุตฟีกำลังศึกษาอยู่ แต่ดูเหมือนไม่ใช่เรื่องง่ายคายนักเนื่องจากไม่ได้รับการตอบรับจากทางภาครัฐเท่าที่ควร เพราะยังไม่ถึงเห็นถึงประโยชน์หรือความจำเป็นเท่าใดนัก โดยหะยีอับลเราะห์มานกล่าวว่า เมื่อมีการก่อตั้งมหาวิทยาลัยคริเตียนที่จังหวัดนครปฐม ขึ้นมาได้ เหตุใดวิทยาลัยอิสลามจะเกิดขึ้นไม่ได้จนทำให้เหตุผลที่กล่าวอ้างนี้ได้รับการยอมรับขึ้นมาในที่สุด⁸³

เมื่อดร.อิสมาอีลลุตฟีสำเร็จการศึกษากลับมาจึงได้ใช้ระยะเวลาหนึ่งในการดำเนินการรวมกลุ่มเพื่อนนักวิชาการเพื่อประชุมศึกษาวิธีการและการบริหารงาน

การดำเนินงานในช่วงระยะแรกเต็มไปด้วยอุปสรรคเนื่องจากไม่มีงบประมาณ แต่ด้วยความมุ่งมั่นที่จะสร้างวิทยาลัยเพื่อชุมชนแห่งนี้ให้เกิดขึ้น และด้วยความพร้อมใจกันในกลุ่มนักวิชาการทั้งหลาย จึงได้มีการตกลงกันว่า การทำงานจะเป็นไปด้วยใจและไม่มีใครต้องการรับเงินเดือนตอบแทน ดร.อิสมาอีลลุตฟีย้ำว่า เริ่มต้นวิทยาลัยจากไม่มีเงินแม้แต่บาทเดียวแต่เมื่อมีจิตใจที่บริสุทธิ์ โดยเชื่อมั่นในความเมตตาและการช่วยเหลือจากพระองค์อัลลอฮ์

⁸³ สัมภาษณ์หะยีอับลเราะห์มาน จะปะกียา, วันที่ 10 สิงหาคม 2547.

ท้ายที่สุดก็ได้รับอนุมัติเงินงบประมาณส่วนหนึ่งจากองค์การสงเคราะห์มุสลิมนานาชาติ (อิกอชะห์) 6 ล้านบาท การดำเนินงานในเบื้องต้นจึงเป็นไปได้ด้วยดีและมีเงินเพียงพอที่จะเป็นค่าตอบแทนในการทำงานของคณะผู้ทำงานอีกด้วย

ในเบื้องต้นมีการตั้งคณะกรรมการชุดก่อตั้งขึ้นมาก่อนเปิดวิทยาลัยประมาณ 6 เดือน ประกอบไปด้วย ฝ่ายบริหารหลักสูตร ฝ่ายเอกสาร และฝ่ายอาคารสถานที่ เพื่อเตรียมงานแต่ละด้าน เมื่อถึงวันเปิดรับสมัครนักเรียนในปี พ.ศ. 2541ปรากฏว่ามีผู้เข้าสมัครเรียนในรุ่นแรกจำนวน 200 คน

“การดำเนินงาน”

การก่อสร้างวิทยาลัยอิสลามยะลา ได้รับเงินงบประมาณจากธนาคารอิสลามเพื่อการพัฒนา (Islamic Development Bank หรือ IDB) จำนวนประมาณ 30 ล้านบาท ผ่านทางมูลนิธิคณะกรรมการอิสลามประจำจังหวัดยะลาเมื่อ ปีพ.ศ.2531 เพื่อก่อสร้างอาคารวิทยาลัย ที่ตำบลบุตี อำเภอมือเมือง จังหวัดยะลา และในขณะนี้ได้จัดตั้งวิทยาเขตแห่งใหม่ขึ้นคือวิทยาเขตปัตตานี ที่บ้านไสร่ง ซึ่งมาจากการรวบรวมเงินเพื่อซื้อที่ดินไว้ตั้งแต่แรก

วิทยาลัยอิสลามยะลาได้รับอนุญาตจากทบวงมหาวิทยาลัยให้จัดตั้งสถาบันอุดมศึกษาเอกชน ตามใบอนุญาตเลขที่ 42/2541 ลงวันที่ 3 เมษายน 2541 โดยมูลนิธิเพื่อการอุดมศึกษาอิสลามภาคใต้เป็นผู้รับใบอนุญาต

กิจการวิทยาลัยดำเนินไปได้ด้วยดีและได้จัดพิธีสถาปนาเมื่อวันที่ 8 พฤศจิกายน พ.ศ. 2541 โดยมีเจ้าชายอะมีร์ตุรกีบินญาลวี อาลีซูด ประธานองค์การสงเคราะห์มุสลิมนานาชาติ สำนักงานภาคตะวันออกเฉียงเหนือ ประเทศซาอุดีอาระเบีย เสด็จเป็นองค์ประธานในพิธี

และปัจจุบันวิทยาลัยอิสลามได้ดำเนินการไปสู่การจัดตั้ง “มหาวิทยาลัยอิสลามนานาชาติ” ในช่วงปี พ.ศ.2547-2550 โดยใช้วิทยาเขตแห่งใหม่ที่หมู่บ้านไสร่ง ต.เขาตุม อ.ยะรัง จ.ปัตตานี เป็นที่ตั้งเพื่อขยายโอกาสทางการศึกษาให้กว้างขวางมากยิ่งขึ้น โดยใช้งบประมาณจำนวน 620 ล้านบาท

ในช่วงแรกเริ่มวิทยาลัยได้ดำเนินการจัดการเรียนการสอนในระดับปริญญาตรี 2 สาขาวิชาคือ สาขาวิชากฎหมายอิสลาม (ชะรีอะฮ์) และสาขาวิชาหลักการศาสนาอิสลาม (อูลูลุดดีน) ต่อมาในปี พ.ศ. 2544 ได้เปิดดำเนินการสอนในหลักสูตรประกาศนียบัตรบัณฑิต สาขาวิชาการสอนอิสลามศึกษา ปี พ.ศ. 2546 เปิดสอนในสาขารัฐประศาสนศาสตร์ และกำลังดำเนินการเพื่อเปิดสอนในคณะต่างๆเช่น คณะวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี คณะเศรษฐศาสตร์ และการจัดการ คณะศิลปะศาสตร์และสังคมศาสตร์ และคณะศึกษาศาสตร์ ปัจจุบันมีนักศึกษาทั้งหมด 1,250 คน

นอกจากผลงานด้านการบริหารงานในสถาบันอุดมศึกษาอิสลามแล้ว หน่วยการเรียนรู้อีกแหล่งที่ดร.อิสมาอีลลุตฟี เป็นผู้ก่อตั้งขึ้นมาคือ สำนักชุมชนหรือ “มัจลิสอิลมีย” ซึ่งเป็นสถานความรู้ที่ตำบลบ้านบราโฮ จังหวัดปัตตานี เป็นสถาบันที่ให้ความสำคัญในการเผยแพร่การศึกษาอิสลามตามแนวทางซุนนะห์วัลญามาอะฮฺ (แนวทางของท่านนบีมุฮัมมัด) ให้แก่ บรรดาผู้นำชุมชน อิหม่าม คอเต็บ นักวิชาการ นักศึกษา และประชาชนผู้สนใจทั่วไป กิจกรรมที่สำคัญของสภาความรู้คือ

1. สร้างกลุ่มศึกษาทั่วไป เพื่อการเรียนรู้อิสลาม หรือที่เรียกว่า “วิทยากรอิสลามเพื่อชุมชน” เป็นกิจกรรมการสอนเชิงบรรยายศาสนาในมัสยิดอียาตุรเราะห์มาน จังหวัดปัตตานี โดยจะจัดขึ้นทุกวันเสาร์ โดยได้เริ่มจัดให้มีขึ้นมาจนถึงปัจจุบันเป็นเวลา 16 ปีแล้ว โดยมีผู้เข้าร่วมรับฟังในแต่ละครั้งประมาณ 5,000 คน

ผู้วิจัยพบว่านอกจากจำนวนคนที่มาเข้าร่วมรับฟังเป็นจำนวนมากแล้ว กลุ่มคนเหล่านี้ยังมีความหลากหลายทางด้านอายุ อาชีพ และมาจากจังหวัดต่าง ๆ นอกเหนือจาก 3 จังหวัดภาคใต้แล้วยังมาจากจังหวัดอื่นๆที่ใกล้เคียง เช่น สงขลา สตูล ฯลฯ รวมทั้งจากประเทศมาเลเซียด้วย

สถานที่ในการจัดการบรรยายนั้นจะประกอบไปด้วย 2 ส่วนโดยจะมีการแบ่งแยกระหว่างชาย-หญิงอย่างชัดเจน คือ ในมัสยิดและอาคารเรียนด้านนอกมัสยิด ภายในมัสยิดจะแบ่งออกเป็น 2 ส่วนเช่นกันคือส่วนที่นั่งสำหรับผู้ชายและส่วนของผู้หญิง สำหรับอาคารด้านนอกมัสยิดนั้นจะเป็นสถานที่สำหรับผู้หญิงล้วน โดยจะฟังบรรยายผ่านทางโทรทัศน์วงจรปิดภายในอาคาร

อันเนื่องมาจากผู้คนที่เดินทางมารับฟังการบรรยายเป็นจำนวนมากนี้เองทำให้เกิดบรรยากาศที่ครึกครื้น มีการวางของขายเพื่อให้บริการผู้ที่มาร่วมฟังบรรยาย บริเวณด้านข้างมัสยิดอีกด้วย

ความหลากหลายของกลุ่มคนทำให้ผู้วิจัยพบว่า ประชาชนในท้องถิ่นมีกระแสนิยมตื่นตัวเพื่อเรียนรู้ศาสนากันอย่างมากมาย , มีความต้องการแก้ไขการปฏิบัติทางศาสนาที่ไม่ถูกต้อง และ มีทัศนคติที่ดีต่อผู้บรรยาย โดยส่วนใหญ่คิดว่าดร.อิสมาอีลลุตฟีเป็นตัวอย่างที่ดีในการประพฤติปฏิบัติและมีคุณลักษณะของความเป็นผู้นำ มีลักษณะการบรรยายที่ดึงดูดความสนใจด้วยนำเสนอเสียงที่หนักแน่น ตลอดจนสามารถนำหลักการศาสนาที่มีความซับซ้อนมาอธิบายให้เป็นที่เข้าใจได้ง่าย

ในส่วนของเนื้อหาสาระในการบรรยายนั้นมีความหลากหลาย ทั้งที่เกี่ยวข้องกับสถานการณ์ปัจจุบัน การเรียนรู้คัมภีร์อัลกุรอานและฮะดีษ⁸⁴ การเผยแผ่ศาสนา ตลอดจนข้อปฏิบัติทางศาสนาที่ถูกต้องตามแนวทางของท่านนบีมุฮัมมัด ฯลฯ และจะมีการออกเทปบรรยายจำหน่ายภายหลังการบรรยายรายสัปดาห์เพื่อเปิดโอกาสให้ประชาชนได้รับฟังความรู้ผ่านทางสื่อต่างๆอย่างครบถ้วน

2. เผยแพร่สื่อการบรรยายไม่ว่าจะเป็นไปในรูปแบบของ เทปการบรรยายวีดีโอ หนังสือ ซึ่งมีการตีพิมพ์เป็นภาษาต่างๆ

3. ให้การช่วยเหลือ สนับสนุนแก่เด็กกำพร้า คนยากจน

4. ส่งนักเผยแผ่อิสลามไปให้ความรู้ตามพื้นที่ต่างๆ

กิจกรรมเหล่านี้เป็นกิจกรรมที่จัดขึ้นด้วยความมุ่งหวังที่จะก่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลงในสังคม ทำให้เรื่องของการยึดถือในอัลลอฮ์ชัดเจนยิ่งขึ้น ซึ่งก่อนหน้านี้มีบางอย่างที่อุตริร่วมอยู่ในหลักศาสนา ซึ่งดร.อิสมาอีลลุตฟีได้ทำการต่อสู้ในเรื่องนี้มาก⁸⁵ เพราะการอุตริกรรมในเรื่องศาสนาเป็นสิ่งที่แปลกปลอมไปจากหลักคำสอนที่ถูกต้องซึ่งทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงในแง่ของการปฏิบัติ โดยเฉพาะคนส่วนใหญ่ที่เรียนกับดร.อิสมาอีลลุตฟีนั้นนอกจากเกิดการเปลี่ยนแปลงในแง่ของจิตใจแล้วยังนำมาสู่การปฏิบัติอย่างจริงจังด้วย⁸⁶

แม้ว่าดร.อิสมาอีลลุตฟีจะเป็นที่ยอมรับของคนจำนวนมาก แต่ก็มีคนอีกกลุ่มหนึ่งที่ไม่เห็นด้วยกับรูปแบบและลักษณะการสอนของเขา ที่มีความแตกต่างไปจากโต๊ะครูเก่าแก่ในจังหวัดชายแดนภาคใต้ ทำให้เกิดการต่อต้านด้วยรูปแบบต่างๆ เช่น การออกกฎหมายหรือมติภายในหมู่บ้านเพื่อจัดการกับกลุ่มบุคคลที่เข้าร่วมในกิจกรรมของดร.อิสมาอีลลุตฟี เช่น การไม่ให้ความช่วยเหลือในด้านต่างๆ ไม่ให้การต้อนรับ หรือแม้แต่เมื่อมีการเสียชีวิตก็ไม่ให้ทำการฝังภายในกูโบร์⁸⁷ ของหมู่บ้านหรือร้ายแรงจนกระทั่งให้มีการย้ายออกจากหมู่บ้าน เป็นต้น อย่างไรก็ตาม กระแสการต่อต้านที่รุนแรงเช่นนี้ในปัจจุบันได้ลดน้อยลงเป็นลำดับ⁸⁸

⁸⁴ ฮะดีษ หมายถึง บันทึกคำพูด การประพฤติปฏิบัติ จริยวัตร ตลอดจนวิถีการดำเนินชีวิตของนบีมุฮัมมัด ฮะดีษถือเป็นแหล่งอ้างอิงทางกฎหมายอิสลามที่มีความสำคัญเป็นอันดับสองรองจากคัมภีร์อัลกุรอานและในขณะเดียวกันก็ทำหน้าที่เป็นตัวอรรถาธิบายขยายรายละเอียดตัวของคัมภีร์อัลกุรอาน.

⁸⁵ สัมภาษณ์นายอะฮ์มัดอะลอะฮ์มาดี จะปะเกีย, วัน เวลา และสถานที่เดิม.

⁸⁶ สัมภาษณ์นายอะฮ์มัดอะลอะฮ์มาดี นิมุฮัมมัด, อินหมามประจำมัสยิดสายบุรี, เมื่อวันที่ 11 กรกฎาคม 2547.

⁸⁷ กูโบร์ คือ สุสานฝังศพของชาวมุสลิม

⁸⁸ สัมภาษณ์ผู้ไม่ประสงค์ออกนาม, เมื่อวันที่ 14 กันยายน 2547.

สาเหตุที่แนวการสอนของดร.อิสมาอีลลุตฟีไม่เป็นที่พอใจแก่โต๊ะครูและประชาชนส่วนหนึ่งในจังหวัดชายแดนภาคใต้ เพราะแนวการสอนและแนวคิดบางประการที่แตกต่างออกไป ทำให้แนวทางบางประการที่เคยปฏิบัติกันมาถูกปฏิเสธ เนื่องจากสังคมยังมองเรื่องศาสนาเป็นเรื่องของพิธีกรรมการปฏิบัติ แต่ยังไม่ได้มองถึงหน้าที่ด้านอื่นๆของศาสนา ดังนั้นเมื่อมีผู้นำที่มองและปฏิบัติทุกอย่างอย่างครอบคลุม ทำให้เกิดการยอมรับได้ไม่ดีพอ เมื่อเทียบกับกลุ่มสังคมหนึ่งที่มีความรู้และความเข้าใจสังคมมากกว่า⁸⁹

การต่อต้านนั้นเกิดขึ้นอย่างต่อเนื่องนับแต่อดีตจนปัจจุบัน แนวทางการปฏิบัติของดร.อิสมาอีลลุตฟีได้กลายสภาพเป็นกระบวนการหรือกลุ่มที่เรียกว่า“วะฮะฮียะฮ์”ตามความเข้าใจของคนกลุ่มหนึ่ง กระแสการต่อต้านจึงเกิดขึ้นอยู่เรื่อยมา แม้กระทั่งการห้ามมิให้บุตรหลานเข้าไปศึกษาในวิทยาลัยอิสลามซึ่งดร.อิสมาอีลลุตฟี ดำรงตำแหน่งอธิการบดีอยู่

ข้อเท็จจริงที่เกิดขึ้นทำให้ดร.อิสมาอีลลุตฟี ถูกจับตามองมากขึ้น แต่ข้อกล่าวหาทั้งหมดก็ได้รับการปฏิเสธว่า ไม่ได้มีความเกี่ยวข้องกับลัทธิวะฮะฮียะฮ์ที่ถูกกล่าวถึง แม้ว่าดร.อิสมาอีลลุตฟีจะได้ศึกษาหนังสือของ *มุฮัมมัด บิน อับดุลวะฮะฮียะฮ์* ซึ่งถูกเรียกว่าเป็นต้นกำเนิดแห่งลัทธิวะฮะฮียะฮ์และยอมรับว่าเนื้อหาสาระของหนังสือนั้นดีและไม่ปรากฏเนื้อหาที่บ่งบอกและสนับสนุนวิธีการรุนแรงและแข็งกร้าว แต่ก็ไม่เคยนำหนังสือเหล่านี้มาสอนหรือเป็นหลักสูตรของวิทยาลัยเลย⁹⁰

จากบทสัมภาษณ์ของดร.อิสมาอีลลุตฟี ลัทธิวะฮะฮียะฮ์เกิดขึ้นจาก *มุฮัมมัด บิน อับดุลวะฮะฮียะฮ์* โดยบุคคลท่านนี้ไม่ได้เป็นผู้สร้างลัทธิใหม่หรือนำคำสอนใหม่ที่แตกต่างไปจากหลักคำสอนเดิมของอิสลามเผยแพร่ แต่เป็นผู้ที่ได้รับอิทธิพลจากการวินิจฉัยตามทัศนะของมัซฮับ (กลุ่มแนวคิดต่างๆ) หรือแนวคิดของอิหม่ามอะหมัดบินฮัมบัล ไม่ว่าจะ เป็นด้านหลักความเชื่อ การปฏิบัติศาสนกิจ หรือศาสนบัญญัติ โดยไม่ได้คิดและไม่ได้อ้างอิงหลักการวินิจฉัยขึ้นมาเอง ในฐานะผู้นำลัทธิใหม่แต่อย่างใด.....⁹¹

สังคมภายในจังหวัดชายแดนภาคใต้ส่วนหนึ่งซึ่งบางคนกล่าวว่าเป็นส่วนใหญ่มองว่า แม้ว่าลัทธินี้ไม่เกี่ยวข้องกับการใช้ความรุนแรงแต่ได้สร้างความเดือดร้อนให้กับสังคมมุสลิมในสามจังหวัดชายแดนภาคใต้ สังคมขาดความเป็นเอกภาพและการปรองดองกัน และการขาด

⁸⁹ สัมภาษณ์ ผ.ศ.ดร.วรวิทย์ บารู,รองอธิการบดีฝ่ายพัฒนาการศึกษาและชุมชน มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์ วิทยาเขตปัตตานี, 17 สิงหาคม 2547.

⁹⁰ บทสัมภาษณ์ ดร.อิสมาอีลลุตฟี วารสารอายาน(สิงหาคม- กันยายน2546),หน้า4.

⁹¹ เรื่องเดียวกัน.,หน้า 4.

เอกภาพ ถือเป็นปัญหาสังคมภายใน หรือหากมองจากนัยยะหรือมิตินี้ ความรุนแรงเกิดขึ้นแต่ มิใช่ในแง่ของการใช้อาวุธหรือพลังกำลังเข้าสู่ต่อสู้ แต่เป็นความรุนแรงในแง่ความคิดปัจเจกที่ เกิดขึ้นของแต่ละฝ่าย โดยมีผู้นำศาสนาเป็นจุดศูนย์กลาง และทำให้เห็นว่าแม้ว่ากาลเวลาจะ ผ่านมานานหลายทศวรรษแล้วแต่ดูเหมือนวิถีชีวิตและแนวคิดบางประการของสังคมชาวมลายู มุสลิมยังไม่เปลี่ยนแปลงไปเท่าใดนัก ซึ่งสามารถที่จะตีความหมายได้สองประเด็น

ในประเด็นแรกหากมองในเรื่องของกระบวนการขัดเกลาหรือกระบวนการส่งผ่านความรู้ ของชาวมลายูมุสลิมนั้นเกิดขึ้นอย่างไม่ขาดตอน แต่หากมองในอีกประเด็นหนึ่งอาจหมายถึง การหยุดนิ่งของกระบวนการเรียนรู้ของสังคมจึงทำให้มีมุมมองเกี่ยวกับเรื่องศาสนาที่ไม่ เปลี่ยนแปลงไปเท่าใดนัก

และไม่ว่ามุมมองรอบด้านที่มีต่อ ดร.อิสมาอีลลุตฟี จะเป็นเช่นไร แต่ดูเหมือนสิ่ง เหล่านั้นจะกระทบต่อความรู้สึกของ ดร.อิสมาอีลลุตฟี น้อยมาก และมองความคิดในแง่ลบ เหล่านั้นว่าเป็นเพราะคนที่มองเขาในลักษณะนี้ยังไม่มีโอกาสได้เข้ามาทำความรู้จักกันอย่าง จริงจัง ซึ่งโดยส่วนใหญ่แล้วเมื่อได้เข้ามาทำความรู้จักกันก็จะเข้าใจในตัวคนที่แท้จริงของเขา และจะเข้าใจศาสนาอิสลามดียิ่งขึ้น

แต่ไม่ว่าจะถูกมองในลักษณะใด ดร.อิสมาอีลลุตฟี ย้ำว่าจะยังคงดำเนินแนวทางปฏิบัติ และการทำงานต่อไปในรูปแบบเดิม และมีทัศนะว่า "ปัญหาที่ถูกมองในด้านลบเนื่องจากพื้นที่นี้ เป็นพื้นที่ที่เปราะบาง การเคลื่อนไหวใดๆก่อนข้างจะมีข้อจำกัดและอาจถูกมองในด้านลบได้ง่าย ในทางตรงกันข้ามกิจกรรมเดียวกันนี้หากเกิดขึ้นในพื้นที่อื่นๆอาจไม่ถูกมองในด้านลบก็เป็นได้ ดังนั้นจึงยึดหลักการทำงานโดยบริหารบุคคลแทนการบริหารพื้นที่"⁹²

งานด้านอื่นๆที่สำคัญ

- ความร่วมมือระหว่างองค์กรต่างๆระหว่างประเทศ เช่น ได้รับเลือกเป็นคณะมนตรี สันนิบาตโลกมุสลิมตั้งแต่ปี ค.ศ. 1991 จนถึงปัจจุบัน

สันนิบาตโลกมุสลิมนั้นเป็นองค์กรอิสระที่ก่อตั้งเมื่อปี ค.ศ.1962 ณ นครมักกะฮ์ ประเทศซาอุดีอาระเบีย ทำหน้าที่หลักในการกำหนดนโยบายของผู้รัฐมุสลิมด้านสิทธิมนุษยชนเผยแผ่ศาสนา ปกป้องศักดิ์ศรีและเกียรติยศของมุสลิม ขจัดแนวคิดที่เป็นปฏิปักษ์และอคติต่อ อิสลาม ตลอดจนปลงล้างข้อกล่าวหาที่บิดเบือนที่มีต่อศาสนาอิสลาม ปกป้องสิทธิประโยชน์ ของมุสลิม แก้ปัญหาต่างๆที่เกิดขึ้นในหมู่มุสลิมพร้อมทั้งให้ความช่วยเหลือแก่มุสลิมด้าน การศึกษา วิชาการและอื่นๆ

⁹² สัมภาษณ์ ดร.อิสมาอีลลุตฟี จะปะกียา, 25 มกราคม 2547.

สันนิบาตโลกมุสลิมเป็นองค์กรที่ไม่เกี่ยวข้องกับการเมือง ไม่อยู่ในสังกัดของรัฐบาลใด รัฐบาลหนึ่ง ไม่แทรกแซงกิจการภายในของแต่ละประเทศ และไม่สนับสนุนกลุ่มใดกลุ่มหนึ่ง หรือสัญชาติใดสัญชาติหนึ่ง

คณะมนตรีสันนิบาตโลกมุสลิมจะถูกคัดเลือกและแต่งตั้งจากบรรดาผู้ทรงคุณวุฒิจาก ประเทศต่างๆทั่วโลก ปัจจุบันมีคณะมนตรีรวมทั้งสิ้น 61 ท่าน โดยมีตัวแทนจากประเทศไทย 2 ท่านคือ นายวันมูหะมัดนอร์ มะทา และ ดร.อิสมาอีลลุตฟี จะปะกียา

-ด้านสังคมที่เกี่ยวข้องกับจังหวัดชายแดนภาคใต้ เช่น เป็นอดีตที่ปรึกษาศูนย์ อำนวยการบริหารจังหวัดชายแดนภาคใต้, อดีตที่ปรึกษาแม่ทัพภาคที่ 4 (สมัยพลเอกณรงค์ เด่น จุดม), ประธานกรรมการที่ปรึกษามูลนิธิเพื่อการอุดมศึกษาอิสลามภาคใต้ ตั้งแต่ปี ค.ศ. 1979 จนถึงปัจจุบัน, คณะอนุกรรมการดำเนินงานตามประเด็นยุทธศาสตร์การพัฒนาจังหวัดใน คณะกรรมการบริหารจังหวัดแบบบูรณาการจังหวัดปัตตานีและยะลา และคณะอนุกรรมการที่ ปรึกษาของคณะกรรมการนโยบายเฉพาะกิจแก้ไขปัญหาและพัฒนาจังหวัด ชายแดนภาคใต้ (กปต.) เป็นต้น

ทัศนคติที่มีต่อผู้นำศาสนากับสถานการณ์ในสี่จังหวัดภาคใต้

ความเป็น "ผู้นำ" ในทัศนะของดร.อิสมาอีลลุตฟีอยู่ที่การพูดและการปฏิบัติโดยเฉพาะ ผู้นำศาสนาจะต้องเป็นคนที่ทำในสิ่งที่พูดหรือสอนผู้อื่น และจะต้องพูดในสิ่งที่ดี ซึ่งจะส่งผลมาสู่การกระทำที่ดีด้วย การเป็นผู้นำจึงมิใช่การยกตนเองขึ้นมาแต่ต้องเกิดมาจากสิ่งที่ดีที่อยู่ในตัวของคนๆนั้นเอง โดยเฉพาะผู้นำศาสนา ผู้นำศาสนาก็คือผู้นำที่สั่งสอนให้ผู้อื่นทำความดี แต่ในขณะเดียวกันผู้ที่ได้รับการยอมรับว่าเป็นผู้นำศาสนาที่แท้จริงนั้นจะต้องกระทำในสิ่งที่ได้สั่งสอนมายังผู้อื่นด้วย สำหรับบทบาทผู้นำศาสนาในมุมมองของดร.อิสมาอีลลุตฟี คือผู้ที่ทำหน้าที่ สั่งสอนความรู้ วิชาการศาสนาและด้านสังคมทุกๆด้าน

อาจกล่าวได้ว่าผู้นำในความคิดของ ดร.อิสมาอีลลุตฟี จึงไม่ใช่เรื่องอำนาจ ทรัพย์สินเงินทอง หรือสิ่งอื่นใด แต่เป็นเรื่องของการกระทำหรือการปฏิบัติ ซึ่งจะต้องสอดคล้องกับคำพูดที่มีต่อบุคคลอื่น และจะสร้างความเข้าใจและการยอมรับให้ประจักษ์แก่คนทั่วไป

ในประเด็นผู้นำศาสนากับการสร้างเสริมความรุนแรงอันเป็นปรากฏการณ์ที่มักถูกกล่าวถึงใน สังคมรวมถึงในจังหวัดชายแดนภาคใต้นั้น ดร.อิสมาอีลลุตฟีได้กล่าวว่า "อันที่จริงแล้วผู้นำ ศาสนาในสี่จังหวัดภาคใต้นั้นเป็นผู้รักความสันติ กลุ่มคนอื่นๆที่นอกเหนือไปจากผู้นำศาสนา มากกว่าที่เป็นคนสร้างสถานการณ์ความรุนแรงให้เกิดขึ้น สิ่งหนึ่งที่พูดได้ว่าผู้นำศาสนารักความ สันตินั้น เนื่องมาจากไม่ว่ายุคสมัยใดผู้นำศาสนาที่ผ่านการรำเรียนศาสนามาจากต่างประเทศ ก็

มักจะมาเปิดสถาบันสอนศาสนาหรือที่เรียกว่า“ปอเนาะ เพื่อสั่งสอนความรู้ให้กับบรรดาเยาวชน ให้มีความเข้าใจในหลักการศาสนาและการดำเนินชีวิตที่ถูกต้องดังตามหลักการศาสนา”

“นอกจากนี้สภาพความรุนแรงที่เกิดขึ้นนั้นส่วนหนึ่งเกิดจากความเข้าใจผิดที่เกิดจากการสื่อสารแต่เพียงด้านเดียว การถูกนำเสนอด้วยภาพพจน์ที่ใช้ความรุนแรงและด้วยหลักคำสอนที่สะท้อนถึงการใช้ความรุนแรงตลอดมา ทำให้ภาพพจน์เหล่านั้นถูกฝังลึกอยู่ในความรู้สึกของคนทั่วไปอย่างหลีกเลี่ยงไม่ได้”

นั่นหมายถึงว่าการเน้นการศึกษาหาความรู้ของบรรดาผู้นำศาสนานั้นเป็นสิ่งหนึ่งที่สะท้อนให้เห็นว่าแท้จริงบรรดาผู้นำศาสนาเหล่านั้นรักวิธีการสันติในการดำเนินชีวิตในสังคมเป็นยิ่งนัก

อย่างไรก็ตามโต๊ะครูหรือผู้นำศาสนาในปัจจุบันตกเป็นเป้าสายตาในสังคมในแง่ของสัญลักษณ์ของผู้ที่ก่อความรุนแรงหรือผู้ที่สั่งสอนให้ผู้อื่นกระทำการที่เป็นความรุนแรงให้เกิดขึ้นในทัศนะของดร.อิสมาอีลลุตฟีมองว่า ปัญหาเรื่องการก่อการร้ายกับการศึกษาเป็นสิ่งที่ไม่อาจเข้ากันได้ เพราะบุคคลที่ให้ความสำคัญกับการศึกษาโดยเฉพาะอย่างยิ่งการศึกษาในด้านศาสนาอิสลามซึ่งมุ่งเน้นในเรื่องของสันติภาพ จะกลายเป็นบุคคลที่ก่อความรุนแรงได้อย่างไร นอกจากนี้ดร.อิสมาอีลลุตฟีมองว่าอาจมีกลุ่มคนบางกลุ่มที่พยายามสร้างความรุนแรงให้เกิดขึ้นในสังคม แต่บุคคลเหล่านี้ไม่ใช่โต๊ะครูหรือผู้นำศาสนา⁹³

ดร.อิสมาอีลลุตฟีได้ให้สัมภาษณ์ผ่านทางหนังสือพิมพ์ว่า“จริงๆแล้วความรุนแรงได้เกิดขึ้นทั่วประเทศไทยและลุกลามไปทั่วโลกแล้ว ไม่ได้จำกัดเฉพาะภาคใต้หรือในท้องถิ่นที่มุสลิมอาศัยอยู่เท่านั้น แม้แต่ในประเทศที่เรียกว่าเป็นประเทศที่พัฒนาแล้วก็พบหาสถานที่ที่ปลอดภัยไม่ได้เลย คนดีและคนไม่ดีมีกันที่ทุกสังคมและศาสนา หรือแม้แต่กลุ่มนักวิชาการศาสนาที่สังคมมอบความไว้วางใจ และยกย่องว่าเป็นผู้บริสุทธิ์ก็ยังมีมารศาสนาแอบแฝงอยู่จนเป็นที่วิพากษ์วิจารณ์ของสาธารณชนทั่วไป”⁹⁴

ข้อปฏิเสธเบื้องต้นนั้นหากนำมากล่าวอ้างในเหตุการณ์ในวันที่ 28 เมษายน 2547 ต่อกรณีของเยาวชนที่บุกเข้าไปในมัสยิดกรือเซะเพื่อต่อต้านรัฐบาลโดยการใช้อาวุธต่อสู้เข้ากับเจ้าหน้าที่ของรัฐเป็นเหตุให้กลุ่มบรรดาเยาวชนเหล่านั้นเสียชีวิตเป็นจำนวนมากรวมทั้งกลุ่มเจ้าหน้าที่รัฐอีกจำนวนหนึ่ง ปฏิบัติการครั้งนี้ถูกเรียกว่าปฏิบัติการพลีชีพ ภายใต้กระแสการวิพากษ์วิจารณ์ถึงความเหมาะสมของปฏิบัติการปราบปรามครั้งนี้ มีกลุ่มผู้นำศาสนาจำนวน

⁹³ สัมภาษณ์ ดร.อิสมาอีลลุตฟี จะปะกียา,อธิการบดี วิทยาลัยอิสลามยะลา,22 มีนาคม 2547.

⁹⁴ “มองวิกฤตได้ผ่านสายตาดร.อิสมาอีลลุตฟี จะปะกียา, มติชนสุดสัปดาห์ (20-26 กุมภาพันธ์ 2547):28.

หนึ่งที่ถูกโยงโยไปถึงด้วยข้อกล่าวหาของสงเสริมเยาวชนเหล่านั้นให้กระทำการอันไม่สงบ ด้วยการนำเอาประเด็นทางศาสนาเข้ามาเป็นข้อสนับสนุน ผู้ต้องหาที่ถูกจับได้กล่าวขัดทอดไปยังผู้ชักชวนให้ร่วมกระทำการในวันที่ 28 เมษายน 2547 ว่าเป็นครูสอนศาสนาในปอเนาะแห่งหนึ่ง.....

กลุ่มคนจำนวนหนึ่งได้นำเอาหลักการศาสนามาตีความไปในแง่ของการใช้ความรุนแรงเพื่อเป็นเครื่องมือสนับสนุนในการกระทำตน แต่ในกรณีนี้หากพิจารณาในแง่มุมมองทางศาสนาแล้ว จะพบได้ว่าเป็นหลักการที่ผิดเพี้ยนไปจากความจริงทางศาสนาอิสลามจนไม่มีความจริงเหลืออยู่แม้แต่น้อย การที่จะเข้าใจคนมุสลิมในสิ่งจังหวัดภาคใต้และมองในมุมมองที่เป็นจริงนั้น ส่วนหนึ่งที่มีข้อเสนอจากนักวิชาการจำนวนมากในการแก้ไขปัญหานั้น จะต้องทำความเข้าใจในมิติของศาสนาอิสลามให้ถูกต้องชัดเจน เพื่อความเข้าใจในการแยกแยะออกจากกันระหว่างคนกับศาสนา ทั้งนี้อาจเป็นไปได้ว่าคนที่ก่อความรุนแรงนั้นคือคนที่เข้าใจศาสนาผิดประเด็นคนที่อุตริกรรมคิดค้นหลักการใหม่ขึ้นมาโดยแอบอ้างศาสนากับหลักการศาสนาอิสลามที่แท้จริงตามแนวทางของท่านศาสดามุฮัมมัดทั้งที่เพื่อเอารำมาสู่การแก้ไขปัญหานั้น

ในการแก้ไขปัญหานั้นในส่วนหนึ่งที่ดร.อิสมาอีลลุตฟี ได้กล่าวว่า “หากรัฐบาลมีความจริงจังในการแก้ไขปัญหที่เกิดขึ้นในจังหวัดชายแดนภาคใต้ สิ่งหนึ่งที่รัฐบาลควรต้องทำคือการประชุมปรึกษาหารือระหว่างรัฐบาลและกลุ่มผู้นำศาสนาเพื่อแลกเปลี่ยนความคิดและนำเสนอการแก้ไขปัญหามาจากผู้นำในท้องถิ่นที่เป็นเจ้าของปัญหา”⁹⁵

บทบาทของดร.อิสมาอีลลุตฟี ต่อสถานการณ์ความรุนแรงในจังหวัดชายแดนภาคใต้

ในฐานะที่ท่านเป็นผู้นำศาสนาที่มีบทบาททางการศึกษา ทั้งในฐานะนักวิชาการนักการศึกษา ที่มีชื่อเสียงและได้รับการยอมรับจากประชาชนมากที่สุดคนหนึ่ง โดยเฉพาะประชาชนในจังหวัดชายแดนภาคใต้ซึ่งเป็นพื้นที่ที่ถูกกล่าวถึงในแง่ของความรุนแรงในภูมิภาคนี้ ท่านจึงเป็นบุคคลหนึ่งที่ได้เข้ามามีส่วนร่วมในการนำเสนอความคิดเห็นในมุมมองของประชาชนในพื้นที่และในมุมมองของนักวิชาการคนหนึ่ง เพื่อนำไปสู่การแก้ไขปัญหามาในภาคปฏิบัติโดยได้มีส่วนในการแสดงความคิดเห็นและเสนอแนะการแก้ไขปัญหามาให้รัฐบาล⁹⁶

จากการพูดคุยในประเด็นปัญหาที่เกิดขึ้นในจังหวัดชายแดนภาคใต้ นั้น ดร.อิสมาอีลลุตฟีมองว่าปัญหาที่เกิดขึ้นในระยะนี้เป็นความสลับซับซ้อนจนยากที่จะคาดเดาได้ว่าความ

⁹⁵ สัมภาษณ์ดร.อิสมาอีลลุตฟี จะปะกียา. วันและเวลาเดิม.

⁹⁶ สัมภาษณ์ดร.อิสมาอีลลุตฟี จะปะกียา. วันและเวลาเดิม.

รุนแรงที่เกิดขึ้นในแต่ละครั้งนั้นเป็นการกระทำของใคร ซึ่งหากรัฐบาลไม่เข้าใจปัญหาและแก้ปัญหาไม่ตรงจุดสถานการณ์ที่เลวร้ายก็คงจะเกิดขึ้นต่อไป

ดร.อิสมาอีลลุตฟี มองปัญหาที่เกิดขึ้นในจังหวัดชายแดนภาคใต้เป็นประเด็นต่างๆ ดังต่อไปนี้

1. การถูกปฏิบัติจากนโยบายที่ไม่เป็นธรรม เกิดเป็นความรู้สึกกลัวว่าถูกทอดทิ้งและได้รับการปฏิบัติในมาตรฐานที่แตกต่างกัน แม้ว่ารัฐบาลทุกยุคทุกสมัยจะให้ความสำคัญกับการแก้ไขปัญหาของจังหวัดชายแดนภาคใต้มาตลอดแต่นโยบายที่กำหนดขึ้นมาเหล่านั้น กลับไม่สามารถนำไปสู่ภาคปฏิบัติได้อย่างแท้จริง ชัดเจน และทั่วถึง

2. ประเด็นปัญหาด้านการศึกษา ประชากรในพื้นที่จังหวัดชายแดนภาคใต้ยังด้อยการศึกษา ประชาชนไม่รู้หนังสือเป็นจำนวนมาก ขาดแคลนครู ทั้งที่พื้นที่แห่งนี้ในอดีตเคยเป็นศูนย์กลางการศึกษาระดับภูมิภาค ชาวมุสลิมในแถบอาเซียนพากันมาศึกษาหาความรู้ในพื้นที่นี้ เพราะเป็นแหล่งที่อุดมสมบูรณ์ในด้านทรัพยากรบุคคล และมีต้นทุนสำคัญในด้าน ภาษา ศาสนา และวัฒนธรรม

3. ความขัดแย้งในเรื่องการจัดสรรผลประโยชน์ ซึ่งเป็นประเด็นที่เรื้อรังมานาน

4. ประชาชนโดยทั่วไปมีความรู้สึกที่ถูกทอดทิ้ง ไม่ได้รับการเหลียวแลจากภาครัฐเท่าที่ควร ทั้งที่จังหวัดชายแดนภาคใต้เป็นพื้นที่ที่มีความอุดมสมบูรณ์มากที่สุดแห่งหนึ่งแต่กลับมีผลผลิตรวมใน 3 จังหวัดนี้ต่ำมาก ทำให้รายได้ของชาวบ้านอยู่ในระดับต่ำ

ผศ.ดร.วรวิทย์ บารู มองบทบาทของดร.อิสมาอีลลุตฟี ที่มีต่อสังคมจังหวัดชายแดนภาคใต้ว่า

1. เป็นคนรักพวกพ้อง ซึ่งหมายถึงการกระทำใดก็ตามที่มีต่อสังคมก่อนที่จะทำนั้น จะต้องถามความรู้สึกและความคิดเห็นจากบรรดาเพื่อนพ้อง เพื่อมิให้เกิดความเสียหายและความผิดพลาดในสิ่งเหล่านั้น

2. ดร.อิสมาอีลลุตฟีมีความต้องการที่จะแก้ไขสิ่งไม่ดีที่เกิดขึ้นในสังคมมุสลิมและพยายามที่จะทำความเข้าใจที่ถูกต้องเกี่ยวกับศาสนาอิสลามโดยการเคลื่อนไหวในรูปแบบของงานเขียนต่างๆ เช่น หนังสือเรื่องอิสลามศาสนาแห่งสันติภาพ เป็นต้น

3. ความพยายามที่จะแก้ไขปัญหาที่เกิดขึ้นในระดับโลกระหว่างประเทศมหาอำนาจต่างๆกับประเทศโลกมุสลิม ซึ่งทั้งหมดนี้จะถูกเกี่ยวโยงกับปัญหาของสังคมมุสลิมในสี่จังหวัดภาคใต้ด้วยเช่นกัน

ดร.อิสมาอีลลุตฟี จะปะกียา ว่าด้วยแนวคิดการใช้ความรุนแรงและสันติภาพ

“สื่อ” กระบวนการสร้างภาพลักษณ์แห่งความรุนแรง

สถานการณ์ในภาคใต้ที่ส่งผลต่อภาพลักษณ์มุสลิมนั้น โดยส่วนใหญ่จะเป็นไปในแง่ของพวกที่ชอบใช้ความรุนแรงในการจัดการและแก้ไขปัญหา สิ่งหนึ่งที่สร้างภาพพจน์ติดหู ติดตา และประทับลงไปในความรู้สึกนึกคิดของคนคือ ถ้อยคำที่ถูกเรียกจากสื่อ เช่น โจรใต้ กลุ่มมุสลิมหัวรุนแรงภาคใต้ ฯลฯ หรือแม้แต่การแสดงคำแบ่งแยกชัดเจนว่า “ฝ่ายเขา” “ฝ่ายเรา” ทั้งที่รัฐบอกว่าเป็นคนไทยด้วยกัน และอาศัยอยู่ในผืนแผ่นดินไทยมานาน ถ้อยคำเหล่านี้ส่งผลเสียต่อความรู้สึกของมุสลิมโดยทั่วไปและมุสลิมในสามจังหวัดภาคใต้เป็นอย่างมาก ในกรณีนี้ นายธีรยุทธ บุญมี ได้ให้ข้อเสนอแนะว่า ควรเปลี่ยนมาใช้ กสจ.(กลุ่มก่อการสามจังหวัด) หรือคำกลางๆ เช่น ผู้กระทำผิดกฎหมาย⁹⁷ การใช้ชื่อเรียกบรรดาผู้กระทำผิดที่เกิดขึ้นนั้นหากมีการนำเอาความเป็นมุสลิมเข้าไปเกี่ยวข้องและย้ำเน้นทำให้เกิดความรู้สึกในแง่ลบได้ง่าย แม้ว่ากลุ่มคนที่กระทำผิดเหล่านั้นจะนับถือศาสนาอิสลามก็ตาม

การวิพากษ์วิจารณ์ปัญหาเกินกว่าเหตุเป็นสาเหตุที่ทำให้ดร.อิสมาอีลลุตฟีมองว่า “โลกได้เขาสูญการแข่งขันด้านข้อมูลข่าวสารที่รุนแรง และไม่มีที่สิ้นสุดและธรรมชาติของการแข่งขัน หากเราอยู่กับที่แสดงว่าเรากำลังถูกทิ้งอยู่ตามแถวหลัง ดังนั้นเราจำเป็นต้องเป็นฝ่ายรวบรวมข้อมูลข่าวสารและใช้ประโยชน์จากมันมากที่สุด หากมีปัญหาเราพร้อมที่จะใช้ภูมิปัญญาและหลักวิชาการมาแก้ เพราะการตัดสินใจที่มีความลำเอียงโดยอาศัยข้อมูลที่เบี่ยงเบน ใสร้ายหรือด้วยอคติที่เต็มไปด้วยอารมณ์เกลียดชัง หรือตัดสินใจด้วยความโหดร้ายป่าเถื่อนนั้นเป็นวิธีการของคนยุคก่อนที่ไม่สมควรใช้ในสมัยนี้เป็นอย่างยิ่ง”

ข้อเสนอของดร.ลุตฟีหากสามารถทำได้จริงก็จะเกิดผลดีกับผู้บริโภคข่าว แต่ในขณะเดียวกัน การตรวจสอบเพื่อหาความจริงสำหรับคนทั่วไปนั้นเป็นสิ่งที่ดูยากเย็น เพราะสื่อหรือมุมมองที่เกิดเพียงด้านเดียวยอมทำให้การรับรู้ของคนทั่วไปเป็นด้านเดียว ในกรณีนี้ดร.อิสมาอีลลุตฟีมองว่าเป็นจุดด้อยของสังคมมุสลิมเพราะการขาดสื่อที่เป็นเสมือนกระบอกเสียงให้กับตนเอง⁹⁸

⁹⁷ ธีรยุทธ บุญมี, “ยุทธศาสตร์ดับไฟใต้” มติชน, (10 พฤษภาคม 47) :2.

⁹⁸ สัมภาษณ์ ดร.อิสมาอีลลุตฟี จะปะกียา, วันที่ 7 พฤศจิกายน 2546.

ดร.อิสมาอีลลุตฟี กับช็อกกล่าวหาว่าด้วยเจไอ(ญามาอะฮ์ อิสลามียะห์)และวะฮฺฮาบี

ในเรื่องราวที่เกี่ยวข้องกับเจไอและวะฮฺฮาบีนั้น ผู้ศึกษาได้ทำการรวบรวมจากบทสัมภาษณ์ที่มีอยู่ตามวารสารและสิ่งตีพิมพ์ต่างๆ เนื่องจากเห็นว่าผู้นำศาสนากับการเข้าร่วมขบวนการต่างๆ เป็นสิ่งที่คู่กันและเป็นสิ่งที่คนทั่วไปเข้าใจเช่นนั้น เช่น นายอบูบักร บากูซึร์ หัวหน้ากลุ่มเจไอหรือญามาอะฮ์ อิสลามียะห์ นายอุซามะห์ บิน ลาดิน หัวหน้ากลุ่มอัลกออิดะฮ์ เป็นต้น

กรณีของดร.ลุตฟีเองก็เช่นเดียวกัน ต่อเรื่องราวที่ถูกกล่าวถึงนั้น ดร.ลุตฟีกล่าวว่า "เจไอ" เป็นคำที่นำมาจากภายนอกประเทศ มีจุดประสงค์ที่จะสร้างความวุ่นวายในประเทศของเรา พวกเขานำเข้ามาในประเทศโดยเฉพาะในแถบจังหวัดชายแดนภาคใต้ซึ่งมีมุสลิมอยู่เยอะและนับว่าเป็นจุดยุทธศาสตร์ที่เหมาะสมที่สุดสำหรับแผนมุ้งร้ายดังกล่าว ด้วยภูมิหลังของแถบพื้นที่นี้และมีนักศึกษาที่จบจากต่างประเทศมากมาย...

...คำว่า เจไอ เป็นสิ่งใหม่ที่เกิดขึ้นภายหลังเหตุการณ์ 11 กันยายน 2001 เป็นคำที่ใช้เพื่อเขย่าโลกหลังเหตุการณ์ที่บาหลี และเป็นศัพท์เฉพาะกิจที่ถูกใช้เพื่อต้องการให้เกิดการปะทะระหว่างรัฐบาลที่นับถือศาสนาพุทธเสียส่วนใหญ่กับชาวไทยส่วนน้อยในภาคใต้ที่นับถือศาสนาอิสลาม"⁹⁹

จากหนังสือ *สถานการณ์ใต้สู่การก่อการร้ายสากล* โดย *มันโซร์ สาและ* มีรายละเอียดดังต่อไปนี้

เจไอ (JI) เป็นชื่อย่อที่มาจากคำว่า ญามาอะฮ์ อิสลามียะห์ (Jamaah Islamiah) มีความหมายในรูปพหูพจน์ คือมวลชนมุสลิมทั้งหมด ซึ่งหมายถึงประชาชาติมุสลิมนั่นเอง เจไอเป็นองค์กรที่ถูกขึ้นทะเบียนเป็นกลุ่มก่อการร้ายที่เกิดขึ้นภายหลังเหตุการณ์ตึกเวิร์ลเทรดถล่มเมื่อวันที่ 11 กันยายน 2002

โดยนัยของความหมายที่อธิบายข้างต้น การขึ้นทะเบียนองค์กรญามาอะฮ์ อิสลามียะห์ว่าเป็นกลุ่มก่อการร้ายสากลแล้ว ย่อมหมายความว่าประชาชาติมุสลิมคือผู้ก่อการร้ายนั่นเอง และจากการตรวจสอบชื่อองค์กรเจไอ ในทำเนียบกลุ่มเผยแพร่ศาสนาอิสลามหรือองค์กรเอกชนมุสลิมที่สังกัดองค์กรมุสลิมโลก เช่น อีรอปบิวาฮ์ สัมชชาฮ์มุสลิมโลก และองค์กรช่วยเหลือ

⁹⁹ สารสมโนสรณ์ศึกษาวชิยาวิทยาลัยอิสลามยะลา, ปีที่ 1 ฉบับที่ 1, (พฤษภาคม-กรกฎาคม 2546).

มุสลิมนานาชาติ สภาตะวันออกแห่งภาคพื้นเอเชียแปซิฟิกที่มีสำนักงานอยู่ที่กัวลาลัมเปอร์ ประเทศมาเลเซีย ก็ไม่เคยปรากฏชื่อนี้มาก่อน

นอกจากนี้ในอินโดนีเซียนั้นปรากฏว่าแกนนำขององค์กรมุสลิมไม่ว่าใหญ่หรือเล็ก ต่างไม่มีใครรู้จักชื่อก่อนเลย แต่ทั้งหมดเหล่านั้นมาจากชาวที่ตีพิมพ์ในหนังสือพิมพ์ยักษ์ใหญ่ของสิงคโปร์ คือเดอะ สเตรท ไทม์ ฉบับวันที่ 19 กพ. 2002 ที่ระบุว่าพบเอกสารลับฉบับหนึ่งที่เขียนเป็นภาษามลายูของญามาอะฮ์ อิสลามียะห์ จากโซโล

ข้อมูลกระแสหนึ่งระบุว่า เจไอ ก่อตั้งขึ้นโดยนักกิจกรรมชาวอินโดนีเซีย สิงคโปร์ เมื่อปี 1980 ส่วนข้อมูลของหน่วยสืบราชการลับอเมริกา ระบุว่า เจไอ กำเนิดขึ้นในสิงคโปร์เมื่อปี 1993 แล้วมีการฝึกอาวุธที่เนเกอรี ซิมป์ตัน มาเลเซีย แล้วส่งสมาชิกฝึกอาวุธต่อที่อัฟกานิสถานและร่วมสมรภูมิในสงครามอัฟกานิสถานสู้รบเพื่อขับไล่ทหารโซเวียตรัสเซีย

CIA ยังระบุอีกว่า ผู้นำของเจไอคือ अबดุลเลาะห์ ซังกูร เป็นแกนนำสำคัญที่เชื่อมกับกลุ่มอัลกออิดะห์ และได้เสียชีวิตลงในปี 1999 แล้วแต่งตั้งนายอับบอกร บาอูซีร์ เป็นผู้นำทางจิตวิญญาณ

บาอูซีร์ เป็นโต๊ะครู เจ้าของปอเนาะแห่งหนึ่งในเมืองโซโล แถบชวากลาง เป็นโต๊ะครูที่มีความคิดต่อต้านนโยบายปฏิรูปศีล ในยุคที่ซูฮาร์โต เรื่องอำนาจ เขาเดินทางออกจากอินโดนีเซียไปยังมาเลเซียเพื่อทำหน้าที่เผยแพร่อิสลามแก่ชาวอินโดนีเซียที่ทำงานในมาเลเซียและสิงคโปร์ สำหรับความเป็นมาของกลุ่มญามาอะฮ์ อิสลามียะห์ในประเทศไทยนั้นเมื่อสอบถามผู้นำกลุ่มองค์กรมุสลิมในประเทศไทยปรากฏว่า ไม่มีใครยืนยันได้ว่า รู้จักและยืนยันถึงความมีอยู่ขององค์กรนี้ เว้นแต่ข้อมูลที่ปรากฏอยู่ในสารบบของหน่วยข่าวกรองเท่านั้น¹⁰⁰

ต่อข้อกล่าวหาที่ว่าวิทยาลัยอิสลามยะลาเป็นแหล่งเพาะลัทธิวะฮฮาบีนั้น ดร.ลุตฟี ได้กล่าวว่า "ความจริงแล้วอิสลามไม่มีลัทธิ ไม่มีนิกาย แต่อิสลามมีรูปแบบเดียว คือรูปแบบที่ได้รับการปฏิบัติโดยท่านศาสนทูต มุฮัมมัด (ซอลฯ) และได้รับการสืบทอดอย่างสมบูรณ์แบบโดยบรรดาซอฮาบะฮ์ (บรรดาสาวก)ของท่านพร้อมๆกับได้รับการบันทึกตีความอย่างละเอียดลออโดยนักวิชาการ (อุลามะฮ์) ที่ได้รับการยอมรับ อาจมีข้อแตกต่างกันบ้างในเรื่องของการตีความบทบัญญัติ แต่อิสลามเชื่อว่าความแตกต่างด้านความเข้าใจ มิใช่สาเหตุหลักที่นำมาซึ่งความแตกแยก"

ดร.ลุตฟีได้กล่าวถึงลัทธิวะฮฮาบีว่า" เกิดจากท่านมุฮัมมัด บิน अबดุลวะฮฮาบี ไม่ได้

¹⁰⁰ มินไซร์ สาและ, บรรณาธิการ, สถานการณ์ใต้สู่การก่อการร้ายสากล.(ปัตตานี : โรงพิมพ์มิตรภาพ, 2546), หน้า50- 56.

เป็นผู้สร้างลัทธิใหม่หรือนำคำสอนใหม่ที่แตกต่างไปจากหลักคำสอนเดิมของอิสลามเผยแพร่ แต่เป็นผู้ที่ได้รับอิทธิพลจากการวินิจฉัยตามทัศนะของมัซฮับ (กลุ่มแนวคิดต่างๆ-ผู้เขียน)หรือแนวคิดของอิหม่ามอะหมัดบินฮัมบัล ไม่ว่าจะเป็นส่วนหลักความเชื่อ การปฏิบัติศาสนกิจ หรือศาสนบัญญัติ ท่านไม่ได้คิดและไม่ได้อ้างอิงหลักการวินิจฉัยขึ้นมาเองในฐานะผู้นำลัทธิใหม่แต่อย่างใด.....

ส่วนตัวผมไม่เคยสอนหนังสือของท่านเล่มใดเลยจนกระทั่งถึงทุกวันนี้ และเท่าที่ได้ศึกษาหนังสือของท่านไม่ปรากฏเนื้อหาที่บ่งบอกและสนับสนุนวิธีการรุนแรงและแข็งกร้าวแต่อย่างใด ที่ทราบมาหนังสือส่วนเป็นหนังสือที่ดีถึงแม้ว่าเราจะไม่ได้ใช้เป็นหลักสูตรของวิทยาลัยก็ตาม"

ด้วยภาพที่ถูกมองว่าเป็นส่วนหนึ่งของเจไอและวะฮะฮีย์นี่เองที่ทำให้บุคคลภายนอกและแม้แต่ในสังคมมุสลิมในสี่จังหวัดภาคใต้เองก็มองภาพของดร.อิสมาอีลลุตฟีอย่างไม่เป็นที่น่าพอใจนักแต่นั่นก็ไม่ได้ทำให้ความพยายามที่จะทำงานของดร.อิสมาอีลลุตฟีลดน้อยถอยลงไป เพราะความคิดที่ว่า ชีวิตนี้หากใครไม่ชอบก็ไม่เป็นไรทำให้อัลลอฮ์รักก็พอ ทำให้คนเข้าใจศาสนามากที่สุดและถูกต้องกับอัลลอฮ์¹⁰¹

บทบาทของดร.อิสมาอีลลุตฟีต่อแนวคิดสันติภาพ

ดร.อิสมาอีลลุตฟีมีบทบาทด้านงานเขียนอยู่มากมาย ทั้งหนังสือตำราเรียนศาสนาและหนังสือแปลที่เกี่ยวกับการทำความเข้าใจศาสนาอิสลามในด้านต่างๆ โดยเฉพาะแนวคิดสันติภาพในอิสลาม การศึกษาแนวคิดสันติภาพในผู้นำศาสนาส่วนหนึ่งต้องศึกษาจากงานเขียนมาประกอบ เพราะสิ่งที่เขียนออกมานั้นสามารถสื่อถึงความรู้สึกนึกคิดและตัวตนของบุคคลนั้นได้ในระดับหนึ่ง เช่น จากหนังสือสารสันนิบาตโลกมุสลิม ซึ่งดร.อิสมาอีลลุตฟี จัดให้มีการแปลมาจากภาษาอาหรับเป็นภาษาไทย และเขียนภายในคำนำว่า "ข้าพเจ้าได้รับความร่วมมือจากห้องสมุดวิทยาลัยอิสลามยะลา ซึ่งได้นำเอกสารฉบับนี้ไปถอดความและเรียบเรียงเป็นภาษาไทย เพื่อถ่ายทอดและเผยแพร่เนื้อหาสาระในสารแก่นชนชาวไทยทั้งอิสลามิกชนและศาสนิกอื่นด้วยหวังว่าจะเป็นส่วนหนึ่งในการสร้างความเข้าใจที่ถูกต้องเกี่ยวกับทัศนะของอิสลามต่อหลายๆสิ่ง ที่ประชาคมโลกได้ตั้งเป็นข้อสงสัยและอีกหลายประการที่เป็นความเข้าใจผิดในเรื่องต่างๆ อาทิ เช่น อิสลามกับการก่อการร้าย มุสลิมกับสงคราม ฯลฯ

¹⁰¹ สัมภาษณ์หะยีฮับดุลเราะห์มาน จะปะกียา,วันที่ 10 สิงหาคม 2547.

ข้าพเจ้าขอวิงวอนจากเอกอัครราชทูตอิสลาม ประจำประเทศไทย ให้สารฉบับนี้มีส่วนในการเพิ่มความเข้าใจที่ถูกต้องแก่ผู้อ่านทุกท่าน ต่อทัศนคติที่มีต่ออิสลามอันเป็นศาสนาแห่งความสันติ และไม่ตรีภาพแห่งมวลมนุษยชาติ"¹⁰²

และจากหนังสือ "อิสลาม ศาสนาแห่งสันติภาพ" ซึ่งดร.อิสมาอีลลุตฟีเขียนขึ้นด้วยความมุ่งหวังว่าจะให้ผู้อ่านได้เข้าใจศาสนาอิสลามได้ดียิ่งขึ้นว่า

"ผู้เขียนมีความยินดีที่จะนำเสนอบทความในหัวข้อ "อิสลาม ศาสนาแห่งสันติภาพ" เพื่อขจัดภาพลักษณ์อันเลวร้ายที่บดบังความบริสุทธิ์ของอิสลามอยู่ โดยฝีมือการปั้นแต่งและกุขึ้นของพวกตะวันตกบางพวกที่ไม่หวังดีต่อชาวโลก ด้วยการกล่าวหาอย่างเคียดแค้นผ่านสื่อสารสนเทศและงานวิชาการที่แพร่กระจายไปทั่วโลก พร้อมกันนี้ผู้เขียนจะนำเสนอภาพลักษณ์ที่แท้จริงอันงดงามของอิสลาม ดังที่อัลลอฮ์ได้ประทานลงมาเป็นวิวรรณ์แห่งพระองค์และเช่นท่านศาสนทูตได้ปฏิบัติไว้เป็นแบบอย่างเพื่อให้มุสลิมและศาสนิกอื่นได้ทราบและทำความเข้าใจถึงอุดมการณ์และการพิทักษ์ปกป้องอิสลามต่อสันติภาพของมนุษย์และการการรับประกันความปลอดภัยและสิทธิของพวกเขาไม่ว่าจะนับถือศาสนาใด สุดท้ายคือการชี้แจงถึงข้อห้ามที่เน้นหนักไม่ให้ใช้ความคลั่งสุดโต่ง ก่อความรุนแรง และการละเมิดทุกรูปแบบ"¹⁰³

หากพิจารณางานเขียนของเขาจะพบว่าในระยะหลังๆ ย้ำเน้นเกี่ยวกับแนวคิดเรื่องสันติภาพที่ปรากฏอยู่ในคำสอนของศาสนาอิสลาม โดยมุ่งหวังที่จะสร้างความเข้าใจระหว่างต่างศาสนิก ในขณะที่เดียวกันสิ่งที่ดร.อิสมาอีลลุตฟีย้ำเน้นอยู่เสมอคือ การดำเนินงานใดๆ จะต้องกระทำโดยเปิดเผย และมุ่งให้เกิดความสันติสุขขึ้นภายในสังคม

¹⁰² คณะสันนิบาตโลกมุสลิม เขียน แปลโดย หอสมุดมหาวิทยาลัยอิสลามยะลา. สารสันนิบาตโลกมุสลิมถึงประชาชนชาวอเมริกัน (ปัตตานี : โรงพิมพ์มิตรภาพ, 2546), หน้า 6-7.

¹⁰³ อิสมาอีลลุตฟี จะปะกียา เขียน แปลโดย ชูฟอัม อุสมาน. อิสลามศาสนาแห่งสันติภาพ (นราธิวาส : มุสลิมทันฟูอิสลามภาคพื้นเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ [ประเทศไทย], 2547), หน้า 6.